yazko **somut**

7 EKİM 1983
70 LİRA
Yıl: 3 Sayı: 36

HAFTALIK SANAT VE KÜLTÜR DERGİSİ

nasılsınız

Unutma, tüccar: Sen bir elçisin. Gittiğin yere sadece malını değil, aynı zamanda güler yüz, tatlı dil ve bol bol armağan götür. Sakın kötü mal götürme! Unutma: Gittiğin yere bir daha, bir daha, bir daha gideceksin. Sen kendin ikinci bir kez gitmeyecek olsan bile, başka tüccarlar gidecek oraya. Onlar da buradan gidecekler. Daha önemlisi: Senin ardından, kutsal dinimizi yaymak üzere misyonerlerim gelecek. Onların hoş karşılanması için elinden geleni yap. Yol aç onlara, işlerini kolaylaştır. Senin çıkarlarını gütmek için, senin servetine servet katmanı sağlamak için geliyor onlar. Unutma: Kardeşsiniz, çünkü ikiniz de benim çocuklarımsınız!

JUSTİNİAUNUS

İnsanın çaresizliği sömürülmemelidir

Halkın, son umudunu acımasızca sömürenler, her türlü ulusal ilaç girişimini engellemek için akıl almaz dolaplar çevirmektedirler. Sosyal Sigortaların yerli hammadde girişimi engellenmiş, Sağlık Bakanlıkları, fiyat denetiminin ötesine gidememiştir.

25.3.1981 tarihli telefon görüşmemizi teyid ediyoruz.

Sayın Müessesenize 9.2.1981 tarih 81-9 referanslı yazımızla teklif ettiğimiz, ADALAT adlı müstahzarınızda kullandığınız Nifedipine hammaddesinin FOB Avrupa Limanı Kg. $ 210.-'la ilgili yazımıza cevap alamayınca, bugün sizleri telefonla aradık ve teklifimizi bir defa daha teyid ettik.

Halen Kg. $ 2400.- civarında ithal ettiğiniz bahis konusu hammaddenin, numunesinin kalite ve standartlara uygunluğu Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığınca kabul edilmiş olan teklifimizi, yukarıda değindiğimiz fiyattan ilgilenmediğinizi bildirmeniz bizi hakikaten şaşırtmıştır.

Sayın Müessesenize, halen kullanmakta olduğunuz aşağıdaki hammaddeleri yakın bir gelecekte ilgi çekici fiyatlarla bildireceğimizi ve bu durumu Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığına aks ettireceğimizi bilginize sunarız.

- Acebutalcl
- Mefruside
- Clotrimazole
- Azido[illegible]

Özü: Nifedipine ve Clotrimazole

25. Mart ve 03. Nisan 1981 tarihli yazılarınız alınmıştır.

Nifedipine isimli Ham maddenin beher kilosu US-Dollar 210.-dan sevk edilebileceği öğrenilmişter.

Teklifiniz kayıt edilmiş olup, bundan böyle Nifedipine kullanacağımız takdirde, fiatınız dikkate alınacaktır.

Geçen yıllının Mart ayında firmamıza Clotrimazole isimli Ham maddeyi teklif etmiştiniz. Ancak göndermiş olduğunuz Numune bizim Standart'lara uygun olmadığı gibi, mikronize değil ve son derece kirli idi.

Teklifinizle tekrar yakinen ilgilenebilmemiz bakımından ve yeni bir Analiz yapabilmemiz için, Firmanızdan 100 gr.lık bir Clotrimazole mikronize Numunesi rica olunur.

Özü : CLOTRİMAZOLE hakkında

30.4.1981 tarihli yazınızı almış bulunuyoruz.

Bahis konusu hammaddeye aid vermiş olduğumuz numunenin analiz sertifikası tarafınızdan müessesemize gönderilmedikçe ifadelerinizin gayrı ciddi olduğunu belirtmek isteriz.

Sizlere hammadde üreten imalatçı firmaların isimlerini ve adreslerini açıklamamak için aracı bir ihracatçı firmayı kullanmaktayız. Bunun nedeni imalatçı firma üzerinde yapacağınız tazyikten o imalatçı firmayı uzak tutmaktır.

En iyi kalitelerde üretilen benzer ilaç hammadde maddelerinizin Türkiye'ye daha ucuz fiyatlarla girmesine mani olmak için gayret sarf etmeyeceğinizi ümit etmek isteriz.

Nifepidine konusu sizi herhalde uyaracak idi.

Genel Müdürlüğü

.03 13210

ANKARA
17 Eylül 1981

Farmed Rıfat Yurtoğlu ve Ort.Koll.Şti.
Gümrük Sok.Nişli Han

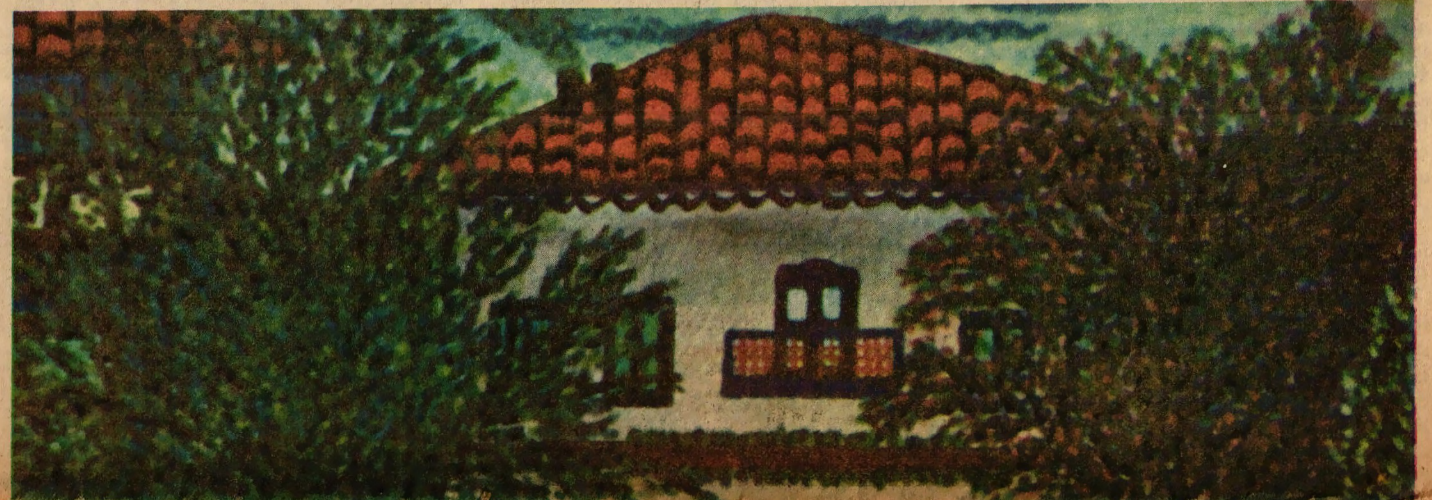
Karaköy/ISTANBUL

(CLOTRIMAZOLE) ve (FLUMETHASONE PIVALATE) adlı maddelerin Refik Saydam Merkez Hıfzıssıhha Enstitüsünde analizi yaptırılmış olup; analiz sonuçlarının, USP 1980 monografisinde yazılı analiz metodları ile spesifikasyon, saflık ve miktar tayini metodlarına göre uygun olduğu anlaşılmıştır.

Bilginizi rica ederim.

Süleymaniye Medresesi hurafenin kurbanı olunca, üfürükçülerin altın çağı başlamıştır. Askeri Tıbbiyenin kuruluşuna değin, kocakarı ilaçlarıyla sağlık umuduna kapılanlar, dertleriyle başbaşa kalmışlardır. Düzenli bir tıp eğitimiyle birlikte, bilimsel bir ilaç anlayışı da başlar başlamaz, eczacılık bir meslek haline gelmiştir. Ülkemizin ilk eczaneleri, ilk doktorları gibi genellikle azınlık mensuplarından oluşmuştur. Ve o ilk eczaneler bütün görkemleri içinde, yakıdan kuvvet macununa uzanan bir dükkâncılık düzeni tutturmuşlardır.

Ne var ki, eğitimlerinin gereği uzun yıllar, fayans havanları, altın terazileriyle, reçeteleri ilaca dönüştürmüşlerdir. 1950'li yılların sonlarına değin, büyük kentlerde olsun, Anadolu'nun eczanesi olan kent ve kasabalarında olsun, eczacılar, toplumun saygın kişileri olmayı başarmışlardır. Çünkü, her biri, yarım hekim bilinciyle, toplumun üfürükçülerden, şamanlardan önce koştukları, acılarını dindiren, hastalıklarının çaresini bulamasa bile yol gösteren öncülerdir. Yazık ki, herşeyde olduğu gibi, ilaç olayında da, yabancı parmağı, eczacılarımızı bu saygın yerlerinden, dükkancılık düzeyine indirivermiştir. Cicili bicili ambalajların içinde, hileli ilaçları satan birer dükkâncı.... Doktorların çoğalması yanında, kentleşmenin gelişmesini de ekleyince, kocakarı ilaçlarının papuçları çabucak dama atılmıştır. Asıl soygun da bundan sonra başlamıştır. Dışa dayalı, bütünüyle ambalajlama üzerine kurulan ilaç endüstrisi yaygınlaştıkça çaresizliği sö-

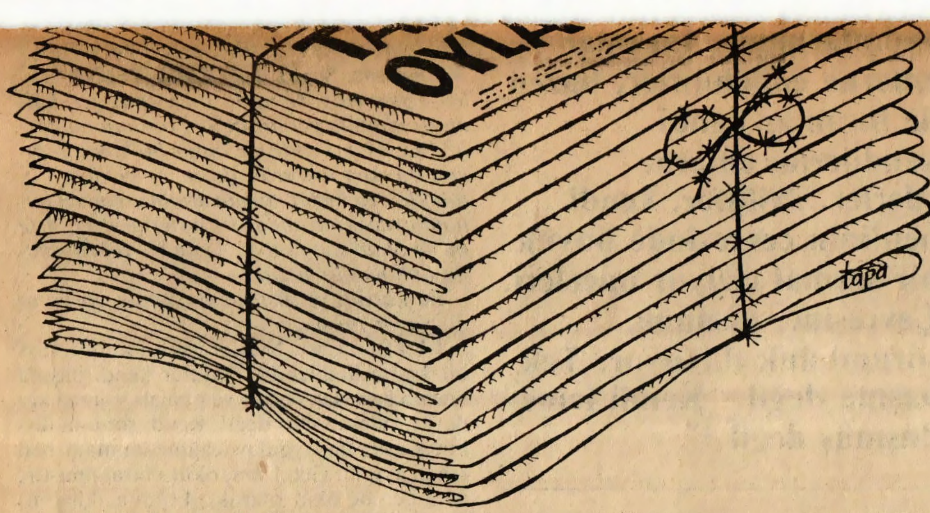
Çevre Tiyatrosu "İtirazım Var" oyunuyla perdelerini açıyor

Kocamustafapaşa'daki Çevre Tiyatrosu, Kayhan Taşkıran'ın bir uyarlaması olan **İtirazım Var** adlı oyunuyla 20 Ekim 1983'te perdelerini açacak.

Mehmet Akan'ın yönettiği, dekorlarını Selahattin Güney'in, müziğini Tuğrul Karataş'ın hazırladığı müzikli oyunda; Yıldırım Yanılmaz, Kenan Büke, Defne Yalnız, Tuncay Halıcıoğlu, Leman Çıdamlı, Halit Akçatepe, Müge Akyamaç, Doğu Erkan, Ergun Özcan, Ayşegül Çıdamlı rolleri paylaşıyorlar.

Çevre Tiyatrosu, Tülin Yanılmaz'ın yönetiminde bir de turne ekibi oluşturdu. Bu ekip iki ay süreyle turnede Melih Vassaf'ın Evde Kimin Borusu Öter adlı oyunu oynayacak.

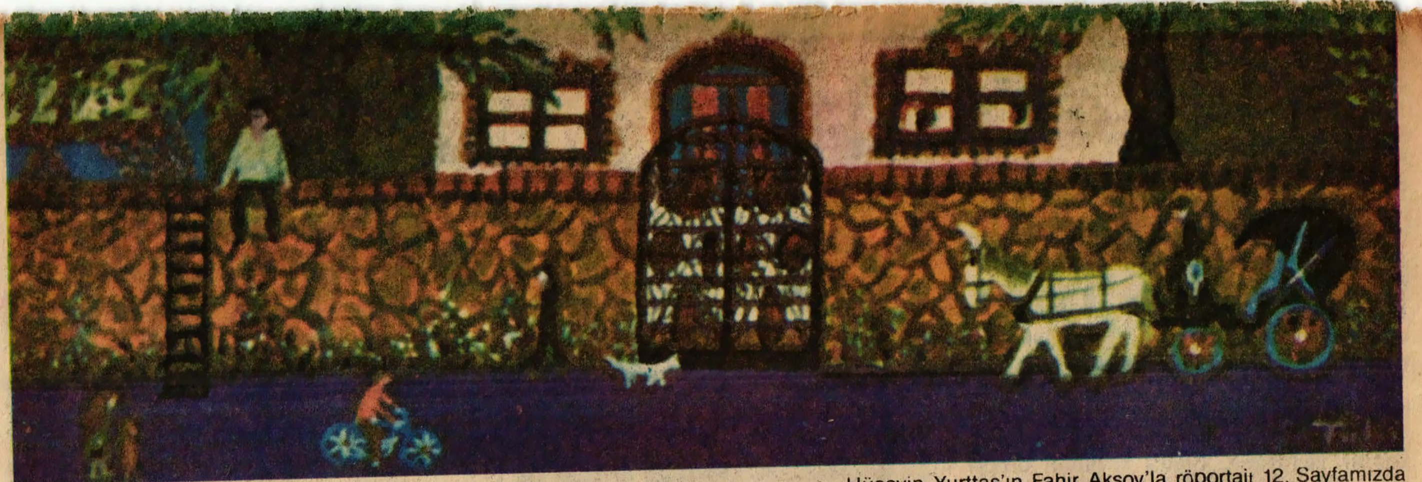

mürmeye daha da hız vermiştir.

Ucuz hammaddeden, pahalı ilaçlar yapamayacak bir duruma geldiğinde, fatura oyunlarıyla, soygun sürdürülmüştür. Bunun örneklerini yukardaki küpürlerde görüyorsunuz. İş bu kadarla da bitmemektedir. Halkın, son umudunu acımasızca sömürenler, her türlü ulusal ilaç girişimini engellemek için akıl almaz dolaplar çevirmektedirler. Sosyal sigortaların yerli hammadde girişimi engellenmiş, Sağlık Bakanlıkları, fiyat denetiminin ötesine gidememiştir. Bunları biraz aralayabilmek amacıyla yaptığımız bir röportajı, altıncı sayfamızda sunuyoruz.

Bütün bunlara bakarak varılacak sonuç, Devletin ulusal ilaç sanayiini kurarak, halkın "son umudunun" sömürüsüne son vermesinin gerektiğidir.

Fahir Aksoy - Boğaziçinden

Hüseyin Yurttaş'ın Fahir Aksoy'la röportajı 12. Sayfamızda

somut

Baskı ve aydın

Uygar toplumun işleyişi, köklü bir işbölümüne dayanır. İşkollarının sürekli uyumu, toplumun durmadan gelişmesine yardım eder. Herhangi birindeki uyumsuzluk, bütün toplumu derinden etkiler. Düzenli işleyiş yerini sürekli aksaklıklara bırakır. Ve toplum geri kalmaya başlar...

İşbölümlerinin en çok uyum göstermesi gerekeni de, bütün dalların kesin bir sorumluluk bilincinde birleşmeleri konusudur. Ülke, bütün toplumundur. Ve bütün toplum, ülkenin geleceğinden bütünüyle sorumludur.

Olaya böyle bakıldığında, herkesin sorumluluk payı içinde durmaksızın geleceğe doğru yürünür. Ama işbölümü içindeki birimlerden birinin, ötekiler üzerinde kesin hegemonya kurduğu dönemlerde, sorumluluk sadece o birimin omuzlarında birikir. Toplum, uygar toplum olmanın dışına düşer. Bir tek birimin istenci doğrultusunda, iyiye ya da kötüye yönelir. Suskun, devinisiz ya da tersine eylemli ve gümbürtücü olabilir.

Tarihin yürüyüşü içinde, bütün bunları doğrulayan çok zaman dilimine rastlamak olasıdır. Zorbalıklar ve demokratik oluşumlar hep toplumsal uyumun dengesinin bozulduğu ya da sürdüğü dönemlere denk gelmektedir. Çünkü işbölümlerinin, birbirinin yerine geçmesi yerine, birbiriyle, herkesin sorumluluk bilincine sahip olduğu anlayışı içinde bulunması, gelişmelerin kaynağı olmuştur. Kudret sahiplerinin, herkesin yerine düşündüğü, herkesin yerine çalıştığı ve her birimin üstünde kesin egemenlik kurduğu dönemlerde ise gerileme bir yazgı haline gelmiştir. Çünkü, işbölümü kuralları gözardı edilmiştir. Ve çünkü, işbölümlerinin en doğalı ve doğrusu, yönetenlerle, yönetilenlerin arasındaki uyuma dayananıdır.

Kudret sahiplerinin belli bir düşünce hedefi gösterebildikleri durumlarda, toplumun bütün kesimleri, özverilerinin sonuna değin yürümekten kaçınmamışlardır. Ama sadece kudretlerinin ölçüsünü sınamak istedikleri dönemlerde, çekingenlik ve korkunun duvarları arasında, gözlerini yarınlara dikmişlerdir. Kudretlerini sınamak isteyenler de, gözlerini yarınlara dikenler de yanlıştadırlar. Çünkü toplumsal işbölümünün gereklerine uymamaktadırlar.

Yönetenler de, yönetilenler de ülkelerinin geleceğinin sorumluluğunu bilinçlerinde duyuyorlarsa, yalınkat bir toplum üretmekten korkmalıdırlar. Bilinçli toplum, geleceğe dönük olabilendir. Bunun birinci kuralı da, toplumsal işleyiş konusunda düşüncelerin açıkça belirtilebilmesidir. İşte kudret sahipleriyle düşünen insanlar arasındaki işbölümünün temeli bu noktada atılır. Hiçbiri, diğerini yoksayamaz. Ama hiçbiri de işlevinden geri duramaz.

Düşünen insan, düşüncelerinin toplum yararına olduğunu kestirdiği anda açıklayacaktır. Yönəten de, düşüncelerin toplum yararına olup olmadığını denetleyecektir. Bu işbölümünün kaçınılmaz gereğidir. Yöneten yasalar çıkaracak, kendi görüşleri çerçevesinde toplumun geleceğini belirleyecek bir düşünce ortamını düzenlemeye çalışacaktır. Düşünen ise, toplumun geleceği konusundaki önerilerini, tıpkı yöneten gibi açıklıkla ortaya koyacaktır.

Zaman zaman yönetenin istenciyle, düşünenin önerisi çelişebilir. Hangisinin haklı olduğunu zaman gösterecektir. Ancak kesin olan bir şey varsa, düşüncelerin açıklanması değil, açıklanmaması daha tehlikelidir. Patlamaları boşalımlar değil, birikimler meydana getirdiği için...

Son Basın Yasasına bu açıdan bakmakta yarar var. Toplumun geleceği adına düşünmekle yükümlü olanlar, düşüncelerini bütün yasaklara karşı açıklamakla görevlidirler. Bu düşüncelerin sakıncalı olduğunu savunan kudret sahipleri de, onları engellemek zorundadır. Gelecek her zaman böyle kurulmuştur. Yine böyle kurulacaktır.

Baskılar, düşüncelerin açıklanmasını engellemeyecektir. Çekinenlerle, korkanların sayısını artıracaktır. Bundan zarar gören de ülke olacaktır. Ama, ülkesinin geleceği konusunda kendisinin de söz sahibi olduğunun bilincine varan aydınlar, yasalara karşın da doğruyu savunmayı sürdüreceklerdir. Çünkü, ölüm herkesin sonudur.... Ama düşünce herşeyin başlangıcıdır.

Erdölen'in resim sergisi açıldı

Şadiye Erdölen'in resim sergisi 1 Ekim Cumartesi günü Taksim Sanat Galerisi'nde açıldı.

Erdölen, 15 Ekim Cumartesi günü sona erecek olan sergisinde öğretmenlik yaptığı yerlerden, peyzajlar, aileden portreler, anılarından kompozisyonlar sunuyor.

Ankara Halk Tiyatrosu Bürokratlar'la perdesini açıyor

*Ankara Halk Tiyatrosu, perdelerini ekimde Erhan Bener'in yazıp, oyunlaştırdığı **Bürokratlar** adlı oyunuyla açacak.*

*Oyunu Orhan Erçin yönetiyor. Ankara Halk Tiyatrosunun 1983-84 döneminde sahneye koyacağı öteki oyunlar İrfan Yalçın'ın **Plastik Hayatlar,** Erkan Yücel'in **Anakuzuları** adlı yapıtları ve Akça Güler ile Karaca Gülmez adlı bir çocuk oyunu.*

YAZKO Edebiyat dört yaşında

Yazko Edebiyat, Ekim 1983'te yayımlanan 36. sayısı ile üçüncü yayın yılını doldurmuş, dördüncü yayın yılına başlamıştır.

Yazko Edebiyat'ın yeni çıkan Ekim sayısında, cumhuriyetin 60. yılında edebiyat açısından kültür bağımsızlığının neresindeyiz konulu bir soruşturma yer almaktadır.

"Edebiyat Mektupları" adlı yeni bir bölümde, Memduh Şevket Esendal'ın hiçbir yerde yayımlanmamış mektuplarının yer aldığı dergide cumhuriyetten bu yana şiir ve şiir akımları incelenmekte, on yıl önce yitirdiğimiz Halikarnas Balıkçısı'nın yaşamını ve yazarlığını ele alan bir inceleme bulunmaktadır.

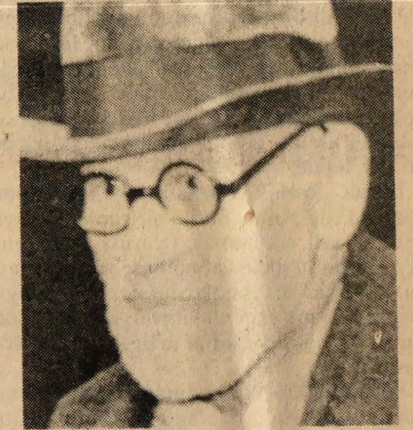
"Tartışma" bölümünde ise, Fethi Naci'nin eleştiri yöntemi ele alınarak eleştirilmektedir.

Ayrıca, "Şiir Eleştirisinin Yetersizliği" ve "Eleştirmen Yok mu?" başlıklı yazılarda eleştiri konusuna ağırlık verilmektedir.

İRLANDA'NIN KOCA ŞAİRİ
W.B. YEATS ADINA

Yaşasın İnkılâp! Patlasın toplar!
Atlı bir hırt bir adsızı sopalar.
Yerler değişir, değişmeyle saplar,
İşler ama, işler yine sopalar...

Can YÜCEL

Freud'un 44. ölüm yıldönümü

Freud'un 44. ölüm yıldönümü nedeniyle, 7. sayfamızda Prof. Dr. Metin Özek'in bir yazısını ve Prof. Dr. Süleyman Velioğlu ile yapılan bir röportajı sunuyoruz. Gelecek sayımızda ise Prof. Özcan Köknel'in, Doç. Dr. Günseli Peker'in, Reich ve Bertan Onaran'ın Freud'la ilgili yazılarını bulabilirsiniz.

Venüs Tiyatrosu İstanbul Devlet Tiyatrosu tarafından kiralandı

Venüs Tiyatrosu yıllığı 30 milyon liradan İstanbul Devlet Tiyatrosu'na iki yıllığına kiralandı. Venüs tiyatrosunda oyunlarını sürdüren Nisa Serezli- Tolga Aşkıner ile Altan Erbulak Erol Günaydın tiyatroları salonsuz kaldılar.

Konuyla ilgili olarak görüşlerini aldığımız sanatçılardan Nisa Serezli, tiyatronun kiraya verilmesinin üzücü olduğuna değinerek kararın değiştirilmesini istedi. Serezli sözlerini şöyle sürdürdü:

"Venüs Tiyatrosu'nun kiraya verilmesi, özel tiyatrolara para yardımı yapılması olayıyla çelişen bir durum. Bir yandan parasal yardım yapacaksınız, öte yandan oyun oynanacak salonlardan yoksun bırakacaksınız.

Şimdi bize yapılacak iki şey kalıyor. Ya turneye çıkacağız, ya da salon arayacağız. Salon aramayı zaten sürdürüyoruz. Turneye çıkmak derken de bunun kolay olmadığını biliyorum. Çünkü tiyatromuzda görevli arkadaşlarımızın çoğu başka işlerle de uğraşıyorlar. İstanbul'dan ayrılmaları mümkün değil."

Tanınmış tiyatro oyuncusu Münir Özkul da Venüs Tiyatrosu'nun kiraya verilmesi haberine şaşırdığını belirterek şunları söyledi:

"İstanbul Devlet Tiyatrosu'nun bu salonu yıllığı 30 milyon liradan kiraladığını duyunca şaşırdım.

Devletimiz bir taraftan özel tiyatrolara destek olup yardım etmeye çalışırken bir taraftan da özel tiyatroların salonlarını elinden alması bir tezat teşkil etmiyor mu? Ben bu sezon oturup bir çare bulana değin düşüneceğim."

ERBULAK: "KARARA SEVİNDİM..."

Öte yandan aynı sahnede oyunlar sahneleyen sanatçı Altan Erbulak ise kararla ilgili görüşlerini açıklarken "sevindiğini" söyledi. Erbulak şöyle devam etti:

"Ben İstanbul Devlet Tiyatrosu'nun Venüs Tiyatrosu'nu kiralamasına sevindim. Çünkü İstanbul bir tiyatro binasına sahip olacak.

Ben salonsuz kalındığını sanmıyorum. Nisa'nın da benim de zaten salonumuz yoktu. Fahrettin Aslan'ın yardımlarıyla bu sahnede oyunlar sergiledik bir de devlet yardımı alabildik. Çünkü binasız tiyatroculara para yardımı yapılmıyordu. Karar bence iyidir!"

Öte yandan İstanbul Devlet Tiyatrosu, Venüs Tiyatrosunda Taksim Sahnesi adı altında Reşit Gürzap'ın sahneye koyduğu Musahipzade Celal'in İstanbul Efendisi adlı yapıtını sergileyecek. Oyunun müziğini Melih Kibar, dekorlarını Nurettin Özkönü, giysilerini Hale Eren hazırladı.

"Nail Çakırhan'ı Nail V ile çelmelemek istediler"
(Şahap Balcıoğlu'nun N.Çakırhan'la röportajı 11. sayfamızda)

Ayla Kutlu "Cadı Ağacı"nı anlatıyor:

"Ölümün bütün toplumsal ve psikolojik koşulları hazır bekliyordu"

Kaçış, Islak Güneş romanlarının yazarı Ayla Kutlu'nun son romanı Cadı Ağacı Bilgi Yayınevi'nce yayımlandı. Kaçış'la yeteneğinin değerini benimseten Ayla Kutlu, edebiyatımızın yeni kazançlarındandır. Hayatı bütünüyle görebilecek bir bakış açısına sahip olan Ayla Kutlu, bu bütünde görebildiği her şeyi roman malzemesine dönüştürebilecek güçtedir. Gözlemleri, saptamaları şaşkınlık uyandıracak bir dikkatin ürünleridir. Ayrıntılara, gerektiğinde kulanılabilecek bir öğe değil de, işlenen durumun kendisi kadar bağımsız ve önemli bir öğe düşüncesiyle yaklaşması da Ayla Kutlu'yu ilginç kılmaktadır. Eşsiz bir iç zenginliği, içtenliğin çeşitliliği, dildeki zorlukları yenerek dilediği biçimleri yaratma rahatlığı, Ayla Kutlu'nun güç aldığı kaynaklardır.

MUZAFFER BUYRUKÇU

BUYRUKÇU: Sayın Ayla Kutlu, Cadı Ağacı'nı okuduktan sonra çıkardığım bazı soruları getirdim size. Cadı Ağacı ile ilgili kimi düğümleri çözebilirsek sevineceğim, sanıyorum okurlar da benim sevincime ortak olacaktır.

Sayın Ayla Kutlu, her romanın kendine özgü bir yapısı vardır. Bu yapı çeşitli durumları, sorunları, savaşımları, duygu ve düşüncelerdeki yoğunlaşmaları, gelgitleri, sarsıntıları, birbirinden anlamlı tabloları, sonsuz devinimleri vb. içerir. Bunlar; sürtüşmeler, arka arkaya sıralanan olayların yarattığı ürünlerdir. Bir çıkmaza saplandığımızda, aşamayacağımız bir engelle karşılaştığımızda, yaptığımız yanlışlıklara ilişkin yüzlerce soruya dört elle sarılırız ve bu soruların aracılığıyla bizi kurtaracak bir yol aramaya kalkışırız. Hayattaki bu yöntem olduğu gibi Cadı Ağacı'na aktarılmıştır. Hatta roman bir bakıma sorulardan oluşan bir temelin üzerinde yükselmektedir. Bir karışıklıktan sonra bir soru, bir yenilgiden sonra bir soru, bir bunalım çöküntüsünden sonra bir soru. Sorular, sorular... (Ölümsüz gerçeklerimizden birisidir sorular, varoluşumuzun en büyük nedenlerindendir. Bakın ben de soru soruyorum şimdi) Sayın Ayla Kutlu, bu sorular, karşılaşılan güçlükleri ortadan kaldırmayı beceremeyen zayıf kişilerin dışa vurdukları tepkilerle mi ilgilidir? Yoksa bu soruların birinci amacı insanın iç evrenindeki karanlığın aydınlatılması, bir düzene kavuşturulması düşüncesiyle mi ilgilidir?

Ayrıca kişinin hangi durumlarda güçsüzleştiğini, hangi durumlarda güçlendiğini belirtmekle bir bağlantısı var mı bu soruların?

KUTLU: Sayın Buyrukçu, siz nasıl tanıtma ve genel bir değerlendirme amacına yönelik cümlelerle girdiyseniz konuşmaya, izin verirseniz benim için önemli bir noktayı önceden belirteyim: Cadı Ağacı adlı romanda, söyleyebileceklerimi söyledim. O yüzden, romana ilişkin soruların yanıtı kitabın içinde bence. Konuşmamızı, romanı sizin gibi çok dikkatle okumuş yılların yazarıyla, **bilen iki**

laşıyor ve onlardan bir halk düşmanı gibi nefret ediyor, iğreniyor, boyuna aşağılıyor düşlerini, isteklerini beslemedikleri, aç bıraktıkları için.

Acaba gerçek böyle midir? Aydınların çoğu, kurtuluş çağrılarına katılmayan, daracık yaşantılarının sınırlarını genişletme çabalarına bilgisizliklerinden, eğitimsizliklerinden ve başka nedenlerden ötürü omuz silken ama, toplumsal değil de kişisel başarıları elde etmek amacıyla olanaklar bir yana olanaksızlıkları bile zorlayan — bilinçsiz kitleden — nefret mi ediyor? Yoksa onu şimdiki haliyle kabul ediyor ve tarihsel koşullar belirince harekete geçeceklerine inanarak bağışlıyor mu?

Bağışlıyor elbet. Suçlu gibi görülen her zaman suçlu değildir çünkü. Suçun — suç — olmasını hazırlayan etmenler genellikle düzenin karekterindedir.

Bir de sadece aydınlar değil, insanı, toplumu, dünyayı, evreni, mekanizmaları azbuçuk tanıyan herkes, sıkılmakta, bunalmaktadır ama bunaltılarına teslim olmamaktadır ve bilincine vardıkları maddi manevi nimetlerin yüzde birine ulaşamadıkları için de "Yandık, bittik, mahvolduk!" diye bağırmamaktadır. Tam tersi, o nimetleri hayatlarına eklemenin olanaklarını aramaktadır. Halkı aşağılamayı aklının ucundan geçirmemektedir.

Peki, Nilüfer, halktan nefret ettiğine göre hangi kesimin temsilcisidir? Yani temsilci olabilecek nitelikte midir?

KUTLU: Nilüfer'in bu toplumun sağladığı nimetlerden üst düzeyde pay almış biri olarak irdelediğimiz davranış, değer ve yargıları sizin saydıklarınız gerçekten. Şimdi soruya gelelim: "Acaba gerçek böyle midir? Aydınlar bilinçsiz kitleden nefret mi ediyor? Yoksa bastıran kişisel yalnızlıkla mı ilgilidir?

Nefret ettiği kişilerin arasındaki doktorluk mesleğini isteksizce yürütmesini, o karacahil kişilerin kendisiyle alay etmelerini —kasap— sıfatını yakıştırmalarını; dengesiz evliliğini, çocuğunun ölümüyle sevdiği adamın kansere yakalanışını; annesiyle kardeşine yabancılaşmasını; kimseyi beğenmemesini, kimseyle bağdaşamamasını, yalnızlığını somutlaştıran etmenler olarak ileri sürebilir miyiz?

KUTLU: Bu sorunun son bölümüne sanat tarihçimiz ve eleştirmenimiz Sayın Atilla Özkırımlı'nın değerlendirmesini aynen alarak yanıt vermek isterim. Çünkü, Sayın Özkırımlı, bu yanıtı çok iyi veriyor, şöyle diyor: "Önce kızının, sonra gerçek sevgiyi yaşadığı Halil'in ölümü, evinde gizlenmesini kabul etmişken, korktuğu, o gece evine gitmediği için sokakta kalıp vurulan Nahit'in sakat kalması, belki Nilüfer'in hayatındaki özgül olaylardır; ama bu aşırı örnekler, olağandaki trajiği, alışıldığı için farkına varılmayan trajikliği belirginleştirirler o kadar. Nilüfer'in trajedisi, bu katlanılmaz acılara uğraması değildir çünkü, yalnızlığıdır."

Kesinlikle böyledir. Görünür nedenler, romanın çatısını kurarken, Nilüfer'in yaşamını öyküleştirirken, ağırlık taşıyan olaylar bunlar kuşkusuz. Eksikliklerinin, doyumsuzluğunun, güvenilmezliğinin, sevgisizliğinin farkına vardığı günlük olaylar da etkin oluyor giderek. Kendisini son noktanın yakınına getiren şey, bir lokantadaki karşılaşma ve kendisine verilen selâm. Bu bile onun için nedeni çözülmesi gereken önemli bir olay. Nilüfer çok şeyi anlayacak kadar akıllı bir kadın. Üstelik kendini sürekli irdeliyor. Bu iyi. Öte yandan sürekli olarak dinliyor. Yapılması gereken şeylerin varlığını biliyor da, bunun için eyleme geçecek gücü bulamıyor. Bir şeylere körü körüne inanmanın rahatlatıcı olduğunun, kendisini güçlü kılacağının farkında, yine de inanamıyor. Bu inançsızlık, yalnızlığa neden olan şeylerin en önemlilerinden biri, bence.

Bunu böyle vurgulayınca, ne yazık ki, mutlu, sevinçli, dolu anlarda duyulan yalnızlıkla bir ilgisi yok, onun yalnızlığının. Biliyorsunuz öylesi yalnızlıklar, bir tür yücelme duygusunun sonucudur: Kanatlanıp uçtuğumuz içindir; yeğlenip yücelere oturtulduğumuz, önemsendiğimiz, herkesin yapamayarını bulmuş ve tartışmasız kabul etmiştir. Oysa Nilüfer doğruları bulamıyor hiç. Yapmak istedikleri gerçekte, çevresine rahatsızlık vermek bir yana, tersine, öyle ya da böyle hizmet sunmak için başlanmış girişimler.

Zıt güçlerin, birbirlerini etkileyeceklerinden hiç kuşkum yok. Düşünürsek olayımızda bu güçler tek bir varlığın içinde çarpışıyor. Bir beden, bir kafa var. Eylem alanları tek. Bazen biri, bazen diğeri etkin olabiliyor. Öyle olmasa, insanın her zaman kendisiyle barışık olması gerekmez miydi? Nilüfer, yanlışlarının savunusunu yapmak istiyor önce. Ama artık, bunların yetersiz kaldığını anlayacak kadar akıllanmış. Hem, bıkmış bu tartışmalardan, kendini kendine savunmaktan. Anımsarsınız, Nahit vurulduktan sonra, yanlış yaptığını bile bile, herkese; hor gördüğü Çinçin'lilere bile savunmaya çabalar kendini. Sonra, Nahit'e yardım ettiğine kendini inandırarak, onun yaptığı türden eşya alıp, sağa sola armağan olarak dağıtır. Bunun yanında, kardeşi İsmet'in, karısına bu olaydan söz etmesi olasılığını düşündüğünde bile isyan eder. Kardeşiyle konuşmaz bu olayı. Ona açıklayamaz. Çok mu güçsüz bu kadın? Maddesel koşullar yönünden değil ama, geleni kabullenmekten başka şey yapıp yapmadığı sorulursa, böylesi bir sorunun yanıtı evettir: Çok güçsüz.

BUYRUKÇU: *"Korkuyordu. Başına geleni anlamaktan. Anlarsa korku sözcüğünün çağrıştıracağı izlenimler bile eksik kalacaktı gerçek duygularının yanında." Yaşadığını içtenlikle sergileyen, giz kalabalığını dağıtmaya, dağıtamadıklarını uğraş alanının dışında bırakmaya yeltenen, saptadığı kimi gizlerin kimliklerini değiştiren, hayatla bilinçli bir biçimde savaşan Nilüfer'in konumuyla çelişmiyor mu bu sözler? Çünkü biz* ***Cadı Ağacı****'nda yansıtılanları, bilgi düzeyi yüksek, kapalılıklara, bağnazlıklara saldıran, hayatın aktığı bütün bölgelerde özgür olmak için çırpınan bir aydının serüvenlerinden, değerlendirmelerinden öğreniyoruz. Yaşadığıyla böylesine içiçe bulunan, sessizliğin sesini işitecek, gölgenin ağırlığını hissedecek kadar duyarlıklı, incelikli ve bir bakıma algıladıklarının da ötesine sıçramaya, oralarda varolduğunu düşlediği güzellikleri özümlemeye hazır bir kişi, başına gelenleri anlamaktan niçin korkuyor?*

KUTLU: Sayın Buyrukçu, Nilüfer'i biz, süperlüks bir otelin her yanı halıyla kaplı, çok soğutulmuş tuvaletinde, bir aynanın önünde, olanları unutmak isterken bıraktık, dördüncü bölümün sonunda.

Beşinci bölüm, sizin sorunuzdaki cümlelerle başlıyor. Anlaşılıyor ki, unutmak istediği olaylardan biri Nilüfer tarafından yaşanmaktadır. O gün, kızının gözlerinin önünde

"Cadı Ağacı adlı romanda, söyleyebileceklerimi söyledim. O yüzden, romana ilişkin soruların yanıtı kitabın içinde bence."

sin yargılara dönüştürsün?

Sizin de bir önceki sorunuzda çok iyi vurguladığınız gibi bu kadın, sessizliğin sesini işitecek, gölgenin ağırlığını duyacak kadar duyarlıklı bir kadın. Bunlar sizin sözleriniz, değerlendirmeniz. Kabul... Çünkü, aşağı yukarı böyle bir kadın gerçekten . Ama insan, okumazsa, konuşmazsa, sormazsa, tanımazsa böyle bir niteliğe kavuşabilir mi? Kendiliğinden olsaydı bu; ressamın, müzisyenin, edebiyatçının, tiyatro sanatçısının, yontucunun, sinemacının ne fonksiyonu kalırdı? Her kültürel ve sanatsal eylem, yaşamımızı zenginleştirmek, kendimizi ve çevremizi daha iyi özümlemeye hazırlamak için değil mi?

Nilüfer; aydın, okuyan çok soran bir kadın olarak, bütün olumsuz niteliklerine karşın, böylesi kanılara varmıştır, varabilir. Kaldı ki, Nilüfer'in bu niteliğiyle ilgili ipuçları daha önce verilir. Şöyle: "Gökdelenin arkasındaki merdivenden inmeden, sağ kolda, Adalar apartmanını gördü. Köhnemiş. Yan bahçeye dikilmiş akasyalar iyice yaşlanmış. Tanrı bilir, çiçek bile açmaz olmuşlardır. Sabahattin Ali, bu apartmanın çatı katından çıkmış bir gün, geri dönmemiş. Halil'den daha gençmiş öldüğünde. Hemen kimse tanımıyor onu..."

O yıllarda, yani on yedi yıl önce, Sabahattin Ali, yeniden tanınmadan, Nilüfer tanıyor, nerede oturduğunu biliyor. Yaşamına katılacak kadar şiir okuyor. Edip Cansever'in cadı Ağacı'nı, kendi ağacıyla karşılaştırıyor.

Nilüfer'in, tanıdığı kişilere, ölüme karar verişinin hemen öncesinde yönelttiği suçlamalar içinde yakından tanıdığı sanatçılar da yer alıyor. Bu sanatçılar içinde yazarlara ayrı, özel bir ağırlık tanındığı kanısında değimiş olmaz mıyım? Siz okur musunuz döne dolana kendini anlatan birini?

Yaşamında bir anlam kalmadığına inanan bir kadın, kendisini etkilemiş her şeyi suçluyor ve yadsıyor. Sanatçılardan önce, hastalarını, dava arkadaşlarını, doktorları, en yakın dostunu, bütün toplumsal değerleri, Sait Faik'in o güzelim öyküsünün onurlu, güzel Nevin'ini, erkekleri, kadınları, hatta sakat kalmasına neden olduğu Nahit'ibile suçlamadı mı?

Bir şeyi açıklamam gerekiyor: "Çift zamirliler" deyimi,iki yüzlüler anlamına değil, Roma İmparatoru Sezar'ın kullandığı biçimde kullanılmıştır. Kendini, görevinden dolayı bir başka kişi gibi gösterdiği olur Sezar'ın.. "Ben" dediğinde insan olan Sezar'ı, "o" dediğinde, İmparator Sezar'ı hatırlatmak ister. Sanki o, ondan başkasıymış gibi. Nilüfer burada "Çift zamirliler" deyimini bu amaçla kullanıyor.

BUYRUKÇU: *Otomobiliyle bir ağaca çarparak intihar etmeyi düşünen Nilüfer, bu tasarlanmış kaza sonunda kendisiyle birlikte öleceklerin —bu cinayete kurban gitmelerinden— sevinç duyar gibidir. Ayrıca bu sevinçten taşan dehşetli bir umursamazlık, dehşetli bir nefret kurcalamaktadır kafasını. "Kim olursa olsun karşıdan gelen. Önemli değildi. Onun ardında kalan; anası, karısı, çocukları, başkaları da önemli değildi. Varsın onlar da acı çeksinler. Varsın onların da yaşamları değişsin." İyi, güzel de kendisinin intihara sürüklenmesinde zerre kadar rolü bulunmayan birini ya da birilerini ölüme atmak, hayatındaki iniş çıkışların, çöküşlerin, hataların hesabını o, varlığından habersiz kişi ya da kişilerden sormaya kalkışmak, bir ruh sakatlığı değil midir?*

Yoksa Nilüfer bir canavar mıdır?

Cesare Pavese "Sıkılgan katillerdir intihar edenler. Sadizm yerine Mazohizm." diyor. Oysa Nilüfer, sadizmle mazohizmi birbirinde eritiyor. Acaba başkaldırdığı her gü-

"Haksızlık etmeyelim

kişi olarak düşünürsek bu çok yararlı olur diye düşünüyorum. Uygun görürseniz bunu en başta yöntem olarak benimseyelim ve sonra sizin sorularınız çerçevesinde tartışalım.

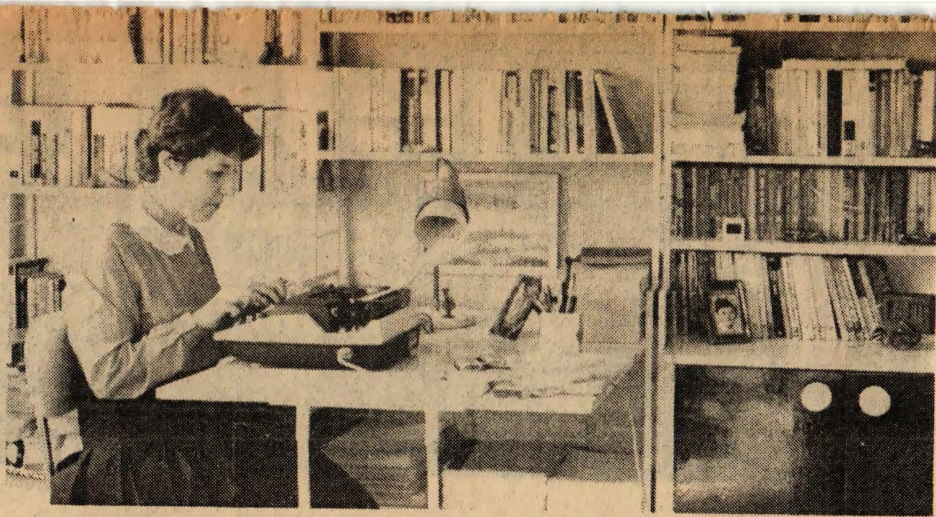
Romanın sorulardan oluşan bir yapı-ı olduğu saptaması çok doğru. Nilüfer, hemen bütün dayanaklarının çöktüğü kanısına vardığı yerdedir romanın başlangıç ve bitim süresini kapsayan birkaç saat içinde. Roman, haksızlığa uğramışlık inancıyla başlıyor, bir sürü soru ve irdelemeden sonra, savunma çabalarını yitirdiği yere vardığında bitiyor. Bu zaman içinde romanın kahramanı güçlükleri ortadan kaldırmayı düşünmeyecek noktaya geliyor. Kendince bir kurtuluş yolu bulmuştur: Doktorluğunu, herhangi bir örgütte bir kayıt memurluğu gibi sürdürmesi olanağı... (Sayfa: 196) Ama artık, bu da yetmiyordur kendisine. Bunca sorunun bizleri ulaştırdığı bir gerçek var: Sürdürülen bir işin olması, toplum içinde yüzeysel saygınlığın bulunması, ekonomik özgürlüğe kavuşulması, düşünen insan için yeterli değil. Nilüfer çok önemli bir şeyi fark ediyor: Sevme gücünü yitirmiş bir insan olduğunu. Bunu önceleri yalnızca seziyordu belkiama, sona vardığında artık kesin olarak biliyor. Böyle bir iç yapı; olay, neden, sonuç ilişkisi sürekli sorular sorulması gibi bir teknik gerektiriyordu her halde.

İşinde, dostluk ve arkadaşlık ilişkilerinde, ailesiyle bağlarında bütün girişimleri, alışverişte zararlı çıkmamak telaşına bağlanmış hep. Bunu bilinçle yapmamış. İçinde ölmüş birşeyler var ve o bunların farkında olduğu, sevgiyi, sevme gücünü yitirmiş olmanın sonsuz yalnızlığını yaşadığı için, hep kaçış yolları arıyor.

Sorunun ikinci bölümünün yanıtını kitaptan bir alıntıyla noktalamak isterim: "Tüm bağlar kopmuştu. Durkheim'e göre, ölümün bütün toplumsal ve psikolojik koşulları hazır bekliyordu." (Sayfa: 194).

BUYRUKÇU: Toplumdan, çevresinden, gelenek ve göreneklerden, yürürlükteki ahlâk anlayışından, çeşitli baskılardan yakınan Cadı Ağacı'nın baş kişisi Nilüfer, Avrupa'nın en uygar ülkelerinde hayata geçirilen ama bize göre epey özgür yaşantılara eş bir yaşantıyı sürdürmek istemektedir. Evet, istekleri hiçbir engelin varlığını hissetmeden gerçekleştirsin; kuralları çiğnesin, tepki görmesin, yadırganmasın; alkışlanmasa da burun kıvırılmasın eylemlerine. Alışverişlerinde, ilişkileri başlatıp bitirmelerinde, kendini mutluluğun doruklarına uçuracak dengeler hep ayakta dursun ve bu uygulamadaki işlemler kişiliğinden hiçbir şey götürmesin, onuru yaralanmasın, kazancı azalmasın; bağımsızlığını, özgürlüğünü korusun, buyuracağı ortamı, yetkileri yitirmesin... Bu düşünceyle ileri atılıyor ama başarı sağlayamıyor, ilişkileri eleştiriliyor, bir takım sıfatlarla damgalanıyor... Bu sonuçlar ve kötü ürünler Nilüfer'i bunalımlara, karamsarlıklara yuvarlıyor ya, bunalımların, karamsarlıkların tutsağı olmuyor, doğruluyor — belki bir şeyleri kurtarabilirim — umuduyla bir partinin çalışmalarına katılıyor.

Sanki, düşlediği hayatı gerçekleştirmesini hoşgörüyle karşılayacak bir topluluk oluşturmak istercesine ezilen ve pek çok şeyden yakınan kitleleri, kendine doğru gelen düşünce çizgisinde bilinçlendirmeye çalışıyor... Çalışıyor ama yüzlerce yılın kafalarda ve kişiliklerde büyüttüp kalınlaştırdığı özleri parçalayamıyor; eski alışkanlıklarını, mağara hayatını anımsatan hayatlarından koparıp bir milim ileriye götüremiyor. Götüremeyince de kendisiyle birlikte — daha bir insan oluş — savaşımına katılmayanlardan uzak-

"Toplumun her kesiminde olduğu gibi, sanatçılar arasında da yalnız kendi benleriyle dolu kişiler elbette vardır."

sa bağışlıyorlar mı?" diyorsunuz ve bu sorunun yanıtını da veriyorsunuz: Bir aydın olarak. Romanın kahramanına ilişkin soruya gelelim: "Peki, Nilüfer, halktan nefret ettiğine göre hangi kesimin temsilcisidir? Yani temsilci olabilecek nitelikte midir?"

"Farkındaydı, her sorunda, her çözüm arayışında, kendi benliği çıkıyordu karşısına. Yadsıyabilir miydi? Bireyciydi. Nilüfer'in **ben**'i en saygı duyduğu, tek boyun eydiği şeydi. Değişmesi olanaksız bir güçtü o. Kendi derinliklerinde yürümek için, kendinden kurtulmak önce... Dudak büktü, olur şey miydi?" (Sayfa 195).

Apaçık. Gençliğinde popülist bir kadın. Sonra solculuğa soyunuyor, hemen kırılıyor, hemen hınçlanıyor, hemen çekiliyor, bu arada, onuruyla ayrıldığına inanacak kadar hoşgörülü davranıyor kendine. Dahasını yapıyor, o dönemi hiç yaşanmamış kabul ediyor. (Sayfa 17).

Nasıl temsilci olabilir bu kadın? Böylesi bir insan? Haksızlık etmeyelim aydınlarımıza. İnsanlar enterne edilebilirler, bazen de insanlar kendilerini enterne ederler... Nilüfer, kendi **ben**'inin çevresinde büyük bir sarmal çiziyor önceleri. Çevresine, insanına sorumluluk duyuyor. Tek başına değil. Kendi içine düşmüş değil. Ama yükseldikçe, daha doğrusu rahatladıkça, kendini bir sürü şeyin üstünde görerek fırtınanın gözünün, hani şu alçak basıncın oluştuğu noktaya gibi bir noktanın içinde tutsaklaştırıyor. Ölü, sesin, görüntünün, gücün ve önün ardın olmadığı yerdeyken, tam oradayken bizler tanımaya başlıyoruz onu. Bu noktaya gelmesi bence kaçınılmazdı; Muayenehanesini açtığı fakir semti, işi için çok uygun bir yer olduğundan mı, yoksa, oradaki insanların daha çok yardımı gereksindiğine inandığından mı seçmişti, bu sorunun gerçek yanıtını kendine vermiyor. Başkalarına verebilmesi çok önemli değil. Ama, öyle bir noktada ki, kendi özünden bile kuşku duymaması olanaksız.

BUYRUKÇU: Kendisiyle ve çevresiyle hesaplaştığı, kendisini ve çevresini insafsızca yargıladığı Cadı Ağacı'nda hiç yalnız kalmayan, bir sürü kişiyle kurduğu ilişkiyi çeşitli koşullarda sürdüren ama gene de — yalnızlıktan— yakınan, bu yalnızlığın acısını bir karabasan gibi her saniye iliklerinde duyan ve duyar duymaz bu yalnızlık duvarını aşmaya uğraşan Nilüfer'in yalnızlığının; kişinin en mutlu, en sevinçli, en dolu anlarında kıpırtısını varlığında hissettiği beşeri yalnızlıkla bir bağlantısı var mıdır?

Belli durumlarda ortaya çıkan, çoğumuzun ayrımına varamadığı ama kemirilme seslerini işittiği bir kayıptan, bir sıkıntıdan sonra

cağı kadar büyük bir iş başardığımıza inandığımız içindir. Nerede, Nilüfer'in yaşamında böyle bir şey? Bir hesaplılılık içinde hep. Almış vermiş, almış vermiş... Alırken daha çok almaya çabalamış. Bunu yaparken bilinçli olmayabilir. Tahsin'le kurmak istediği yakınlıkta bile, farkında olmadan bunu bir alışverişe dökmüş. Farkına varınca kendini eleştiriyor ama, artık, belki de son noktaya gelmişti, onunla ilişkiye girdiğinde. Dönemiyordu, değişemiyordu.

Bütün bu söylediklerimin genelleştirilmesini istemem. Çalışan kadının yaygın bir tipi değil Nilüfer. Küçük sevinçleri unutuyor, büyük şeyler beklemeye başlıyor. Bu, mantıksal olarak savunulabilir, ama elde edilemez. Kaldı ki, bireysel başarılar kazanıldığında ne olur? Kendi **Ben**inin daha da güçlenmesine neden olur ki, Nilüfer bile biliyor bunun yeterli olmadığını.

BUYRUKÇU: Yaptığı kimi yanlışlıkların, işlediği sandığı suçların karşılığını, acı çekerek ve —benim yüzümden oldu— tavrını takınarak veren Nilüfer, bu tavrıyla duygulu, özverili, sorumluluk bilincine sahip, toplumsal yanı gelişmiş bir aydındır. Ama aynı Nilüfer, istek ve amaçlarını her şeyin üstünde tutan, almaları, doyumları hayatının tek sorunu haline getiren, sevdiği kişiyle birlikteyken bile yalnız kendini düşünen bir bencildir. Burada bir terslik yok mu?

Bencili, kendi doğrultusunda yürürken bazı kimselerin ölmeleri, devrilmeleri, çukurlara batmaları hiç ilgilendirir mi? Bu durumu ereğine yaklaşırken meydana gelen bir takım olayların uzantısı diye kabul etmez mi? Bazı kişilerin aleyhine işleyen bir talihsizlik diye nitelendirmez mi? Ortada bizce belirgin bir suç bulunsa bile o suçu benimseyip acılar sağanağına yakalanır mı?

Öyleyse Nilüfer'in suçluluk kompleksinin altında yatan nedenler hangileridir?

Bir karakterdeki zıt güçler, madalyonun birbirine benzemeyen yüzlerini, birbirinin egemenlik kurduğu alanlardaki devinimleri yönetebilirler mi?

KUTLU: Bence bir terslik yok. Bilinçli ve bilinçsiz yanları çarpıştığında, bilinçsiz yanı giderek ağır basıyor. Bunda, yaşadığı olayların, onların bıraktığı izlerin etkisi vardır. Aslında kötü bir insan olmadığını biliyoruz Nilüfer'in. Zayıf ama. Bencili, kendi doğrultusunda yürürken bazı kimselerin ölmeleri, devrilmeleri, çukurlara batmaları ilgilendirmeyebilir. Bir ereği varsa... Nedir Nilüfer'in ereği? Hiçbir şey. Boyuna düşünüyor ve kendine bir yol bulmaya çabalıyor. Bilinçli bencillikte insan sürekli olarak değişmeye çabalamaz. Kendini irdelemez bile. Doğrula-

yere düşerek ölmesinden sonraki günün sabahıdır. Kendisine ilâçlar verilmiş, uyutulmuş, uyuşturulmuştur. Bilinci ilk anda yeterince aydınlık değildir ama, yine de, kaçması gereken bir şeyler olduğunun farkındadır. Korkusu bundan. Yirmi yıl öncesini yaşıyor Nilüfer orada. Uyandı, başına gelenleri anlamak istemiyor. Anlarsa, korku sözcüğü bile eksik kalacak. Ölüm gelmiştir. Çocuğunu ve çocuğunun getirdiği bir sürü güzel şeyi götürmüştür. Düşünme yetisi etkinleşmeye başlamıştır ama, duyguları hareketsiz, uyuşuktur. O günkü Nilüfer, bu günkü Nilüfer'den farklı bir kadın. Yine yalnız ama büyük yanlışlıklar yapmamış, iyi olmak isteyen, bilinci gelişmemiş, biraz tembel, biraz sorumluluklarından kaçan bir kadın.

Sözünü ettiğiniz duyarlıklara erişmesi ve bunu yaşamının içinde yoğurması daha sonra. O günlerin Nilüfer'i çevreyle uyum sağlayamayan, herkesi çok önemseyen, ekmek kapıları kapanan gizli işsizler için üzülen, ilk kez gerçek bir acıyla karşılaştığı için (Şaziment Hanımın acısı) el uzatmasını bile beceremeyen, bundan çok rahatsızlık duyan, bir şey yapamayan ama, bir şey yapmayışı, en zor şeyi yapmak kadar zorlukla kabullenen yirmilerdeki Nilüfer.

Böyle bir insanı, üstelik tek çocuğunu yitirdiğinde, bizim kitap boyunca tanıdığımız kadın olarak kabullenmek ve yazmak olanağı yoktur kanımca.

BUYRUKÇU: ".....hele hele birbirlerinin kirli çamaşırlarını her zaman her koşulda ortaya çıkarmaya, daha da kirli göstermeye çalışan, yalnızca kendi yazdıklarını okuyup onları beğenen yazarlar. / Onların tümü, kızgın güneşe çıkmış küçük solucanlardı. Kuruyuverip artlarında savrulmaya hazır bir kabuk bırakan yirminci yüzyılın Sezar karikatürleri... Çift zamirliler ...Nilüfer onlara bu adı takmıştı."

Cadı Ağacı'nda Nilüfer'in bu toplumu, bu dünyayı, bu çağı ve kendi dünya görüşünün dışında kalan şeyleri beğenmediği, yadsıdığı, ama yerlerine de yeni bir şeyler koyma girişiminde bulunmadığı vurgulanıyor sık sık. Böyle bir tipin Bu katmandaki insanları ötekilerden ayırarak sevmesi, bağlanması beklenemez kuşkusuz. Tamam! Ona buna kara çalmak, düzenin en altındakilerle en üstündekileri bir kefeye yerleştirmek Nilüfer'in kişiliğinin bir belirtisidir. Bu da tamam! Ama küçümsenen, yerin dibine batırılan yazarları, sanatçıları Ankara'nın Sanatsevenler Kurumuna gidişlerinde —oraya gelenler kimlerse— şöyle böyle gören, kimliklerini, hayatlarını, haklarında anlatılan hikâyelerden, söylentilerden öğrenen, öğrendiklerinin doğruluğunu araştırma gereğini duymayan Nilüfer, o kılı kırk yaran, ruhundaki vıdı vıdıları dağ sanan Nilüfer, bu köksüz, bu temelsiz kanısını nasıl oluyor da, bu kadar ağır, bu kadar kesin bir yargıya dönüştürebiliyor?

Yazarlar, sanatçılar gerçekten de Nilüfer'in tanımladığı gibi çift zamirli mi? Yani iki yüzlü mü? İki ya da daha çok yüzlüyse, neden böyle?

Siz bir yazar ve Nilüfer'in yaratıcısı olarak bu suçlamaya katılıyor musunuz?

Nilüfer'in tanımadığı bir topluluğa duyduğu derin öfkenin nedenlerini açıklar mısınız?

KUTLU: Bu soruyu yanıtlamaya, hangi bölümden başlamalıyım? En iyisi tam ortasından başlamak. Sanatçılar, Nilüfer'in çattığı o tiyatro oyuncuları, yazarlar ve ressamlar öyle yanlarına pek yaklaşılamayacak insanlar mı ki, şöyle böyle görsün Nilüfer, kimliklerini, hayatlarını haklarında anlatılan öykülerden, söylentilerden öğrensin, öğrendiklerinin doğruluğunu bile araştırmaksızın, ke-

aydınlarımıza. İnsanlar enterne edilebilirler, bazen de insanlar kendi kendilerini enterne ederler...Nilüfer, kendi ben'inin çevresinde büyük bir sarmal çiziyor önceleri. Çevresine, insanına sorumluluk duyuyor. Tek başına değil. Kendi içine düşmüş değil."

lim. O paragrafın bütününü okursak, bu açıkça ortaya çıkıyor:

"Ne işi vardı Tahsin'in bu adamla? Kendisinden söz ederlerken mi üstüne gelmişti yoksa? Ama öyle olsaydı Tahsin, böylesine rahat görünmezdi. Kaç yıllık dostu o. Üç erkek olduklarına göre, belki bir iş yemeğiydi. Ressam bozuntusuyla ne işi olacak Tahsin'in? Bütün sanatçılar severdi Tahsin'i.

(Tahsin'in tiyatro eleştirileri yazdığını da bu arada hatırlatayım.) Birbirlerini sevmeyen ressamlar, birbirlerinin gözünü oymaya hazır tiyatrocular, hele hele birbirlerinin kirli çamaşırlarını her zaman, her koşulda ortaya çıkarmaya, daha da kirli göstermeye çalışan, yalnızca kendi yazdıklarını okuyup onları beğenen yazarlar Tahsin'i severlerdi. On yıldan beri, çevresinde bir görünür, bir yiterlerdi Nilüfer'in. Aldırmıyordu. Onların tümü, kızgın güneşe çıkmış küçük solucanlardı. Kuruyuverip artlarında savrulmaya hazır bir kabuk bırakan..." Bir kez daha yinelemek gerekli değil, sorunuzda var, orası.

Bir geçişle soruyu bana yöneltiyorsunuz. Yazar Ayla Kutlu'nun tüm sanatçılar için böyle düşünmesi söz konusu olamaz. Nilüfer gibi sağlıksız değil bir defa. Ancak, toplumun her kesiminde olduğu gibi, sanatçılar arasında da yalnız kendi benleriyle dolu kişiler elbette vardır. Bakın, ben yakında yayımlanacak **Tutsaklar** adlı kitabımda, toplumun değişik kesimlerinden, değişik dünya görüşleri, değerleri, davranışları olan yedi ayrı kişiyi anlattım. Onların inandıkları şeylerin, kendilerince doğru olan ve sonuna kadar savundukları yorum ve davranışlarının hesabı benden sorulabilir mi? Kitabın genelinde değerlendirilmeliyim ben. Kahramanlarımızın her söz, davranış ve değerlendirmelerinin tümü benim olursa, hep kendimi yaz-

dikiyor. (Eziyet ettiler, eziyet ediyorum.) Ne dersiniz, Sayın Ayla Kutlu, (Eziyet ettiler, eziyet ediyorum) düşüncesinde geri kalmış toplumun geri insanının tutumu mu gizli? "O insan kendisine ömür boyunca yapılanı boyuna tekrarlar durur ve böylece kötülüklerden hiçbir zaman arınma olanağı bulunmayacak kuşaklar birbirlerini izler. İşte bu da onun son örneği." gibi bir yakıştırmada bulunabilir miyiz?

Bu karışık ve şaşırtıcı durumun yorumunu yapar mısınız?

KUTLU: Evet, Nilüfer için sadomazohist bir kadın denilebilir. Nilüfer kendi başına önemli kararlar vermiş ve bunları sonuna kadar uygulamış biri değil. Kendi sonuna ilişkin kararı da uygulayacağını sanmam ben kendi adıma. Gerçi son, okura bırakılmıştır, ama ben de okur olarak fikrimi açıkladım, diyelim. Bunu nereden çıkardığımı sorabilirsiniz... Şuradan: "Ne zamandan beri tanımak için yüzüne bakmadığı bu kadının ardından söylenecek sözlerden duyduğu rahatsızlık olmasa, direnmesine neden olacak şey kalmadı artık. Bu da yeterli değil işte. Bin kuşku içindeymiş gibi çekingen kılıyor kendini. İçinde şimdi bile, güvenilir, yaratıcı bir şeylerin kaldığı boş inancını estiriyor zaman zaman." (Sayfa 195).

Bir başka nedeni daha var. Romanın başında, Nilüfer'in ölmek gibi bir düşüncesi yok. Bu apaçık belli. Ama giderek, hesaplaşmalar içinde kendini zayıflamış duydukça, öfkesini başkalarına yöneltmekle birlikte, bu öfke dönüp dolaşıp yine kendisine döndükçe, kurtuluşun ölüm olduğunu düşünmeye başlıyor. Ama bu sağlıklı düşünce değil. Öyle bir ortamda değil en önce. Sonra çok içkili, sarhoşluğu geçmiyor. Artık başıboş bir öfke biçimine dönüşen düşünceleri, o anda, spontane olarak sözü edilen ölüme kayıyor.

"Eziyet ettiler, eziyet ediyorum..." biçiminde bir düşüncesi olduğunu sanmıyorum Nilüfer'in. Öyle olunca, geri kalmış toplumun, geri kalmış insanının tutumu vardır denilebilir mi, biraz kuşkuluyum. Geri kalmış biri değil ki Nilüfer. Daha önceki sorularda niteliğini irdeledik. Böylesi bir yargı bana ters geliyor. Niiüfer, isteyerek kötülük yapmıyor. Toplumsal yargılara aldırmamaktan değil, tersine onları önemsemekten; korkaklığından, zamanında karar verememekten, sonuna kadar direnememekten dolayı, bulduğu kaçış yollarıyla batağa saplanıyor.

Böyle bir yakıştırmada bulunamayız. İlkelliktir bu, körlüktür. İnsansal değerlerin verilmeyişidir. Nilüfer öyle biri olsaydı, onu anlatmaya değer bulmadığım gibi, anlatamazdım da.

BUYRUKÇU: Teşekkür ederim.

yazko **SOMUT**
HAFTALIK SANAT VE KÜLTÜR DERGİSİ

Yıl: 3
Sayı: 36
Fiyatı: 70 lira
Tarih: 7 Ekim 1983

S.S. Yazar ve Çevirmenler Yayın Üretim Kooperatifi-YAZKO adına Sahibi ve Genel Yayın Müdürü: Erol Toy / Sorumlu Yazı İşleri Müdürü: Hayati Asılyazıcı / Müessese Müdürü: Hayri Eroğlu / Teknik Yönetmen: Refik Sinan / İlan Müdürü: Nuri Dikaç / Ankara Temsilcisi: Ali Alkan İnal / Yönetim Yeri: Türkocağı Caddesi No: 17 Kat: 2 Cağaloğlu / Yazışma ve Havale Adresi: YAZKO, P.K. 442 Sirkeci, İstanbul / Telefon: 522 78 45 / Abone Koşulları: 6 aylık: 1750 lira, 12 aylık: 3500 lira / Yurtdışı için iki katıdır / İlan sayfalarında santim / sütun: 800 lira, diğer sayfalarda santim / sütun: 1000 lira (İlanlar için sütun eni 3 cm'dir) / Dizgi film, ofset hazırlık: Çağdaş Yayıncılık ve Basın Sanayii A.Ş. / Baskı: Hürriyet Gazetecilik ve Matbaacılık A.Ş. / Dağıtım: Hürriyet Holding A.Ş. Son baskı tarihi: 4 Ekim 1983

ARAŞTIRMA

KUVÂ-YI MİLLİYYE ŞİİRİ - 7

HÜSEYİN FERHAD

Şairliği düşünürlüğü yanısıra, iyi bir söylevci de olan Mehmet Akif Ersoy(1873-1936), ulusal kurtuluş savaşımızın **en önemli** şairidir enikonu. Henüz 'yeni yazı'ya geçirilmemiş çok değerli konuşmaların sahibi Mehmet Akif'in islâmcı dünya görüşü, kalıtının nesnel olarak değerlendirilmesinde ayakbağı olmuştur hep. Başka bir deyişle, çağımıza göre **gerici** sayılan "ümmetçi"liği yüzünden tümüyle yadsınmıştır genç kuşaklarca. Oysa, Mısırlı bilgin Muhammed Abduh'un idealist' yolunda bir gönüllü olarak ve hiç ödün vermeden çalışan bu gizemcil düşünür, **Safâhât I**'in ilkbölümünü oluşturan ("Hasta", "Küfe", "Mey-hâne", "Seyfi Baba" gibi) çok güzel şiirler yazarak kanıtlamıştır şairliğini.. Tüm şiirlerinde belirgin olarak görülebileceği gibi; özelde **Türkçülük**'lük'ün, genelde **milliyetçilik**'in islâm dünyasını parçalamaya yönelik amaçlarından ötürü onların varolduğu tüm cephelerin karşısında yeralmıştır 1919'a dek. Fakat, emperyalist güçlerin Anadolu topraklarına girmesiyle birlikte, camilerde, savaşımcı duyguları güçlendirici konuşmalar yapmaya başlamış ve Kuvâ-yı milliyyecilerin yanlarında yeralmıştır koşulsuz olarak. Ayrıca, Anadolu'daki dinsel iç ayaklanmaların önlenmesinde silah gücünün yapamayacağını kolaylıkla başardığı gerçeğini hiç kimse yadsıyamaz.

Mehmet Akif'in 1921'de yazdığı ve aynı yıl ulusal marş olarak kabul edilen "İstiklâl Marşı" ile yazıldığı yıl bestelenen "Ordunun Duası"ndan başka, altı şiiri daha vardır millî mücadele yıllarına değgin: "Yarabbi Yer Yok! Deme, Sada Yok Mu?", "Bir Vaızdan", "Cephelerdeki Kahraman Mücahitlerimizle", "Süleyman Nazif'e", "Bülbül", "Leylâ". 17 Ağustos 1920 tarihli ilk milli mücadele şiiriyle, 13 Nisan 1922 tarihli "Leylâ" başlıklı şiirinin dışındakileri 1921 yılında yazmıştır Mehmet Akif; dökümü ise, şöyle: Ali Rıfat Bey'in bestelediği "Ordunun Duası", Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Riyasetince 'marş' olarak kabul edilen şiirlerinden ilki. Büyük Millet Mecilisi'nin 12 mart 1921'de **ulusal marş** olarak saptanan ve iki kez bestelenen "İstiklâl Marşı" ise, ikincisi ve sonuncusu. **Marş** olarak yazılan "Ordunun Duası"nın etkileyici söyleminin, dinsel betimlemelerinin ve bu amaç için seçilmiş sözcüklerinin birliğinden oluşan sesuyumundan başka bir **şiirsel** değeri olduğunu söylemek güç. Örneğin şu 'yineleme'lerdeki islâm düşünüşü içlerine sızan "Allah'ın askerleri"ni duyumsamak için 'müslüman' olmak bile gerekmez:

Amin! Desin hep birden yiğitler,
"Allahu Ekber!" Gökten şehitler.
Âmin, âmin! Allahu Ekber! Allahu Ekber!

Mehmet Akif'in şiirlerinde inişli çıkışlı bir duygu seli, uyumlu bir dil ve usta işi kurgu vardır ama "Ordunun Duası", salt ses uyum için yazılmış izlenimi verir size (ya da ben böyle düşünüyorum). Millî mücadele yıllarında, Kastamonu çevresindeki 'vaız'lerinde okuduğu"O nur-u gönder ilâhi asırlar oldu yeter!/ Bunaldı milletin âfakı bir sabah ister (...)" dizeleriyle başlayan bir şiir parçası cami avlularında yankılanıp durmuştur hep. Belki de tek yazılış nedenselliğidir **bu. Sebilürreşat**'ın sayfalarında unutulan 14 Şubat 1921 Tarihli bu şiir, **Hâkimiyet-i Milliye**'de yeniden yayımlanmasına karşın unutulmaktan kurtulamadı pekçok kuvâ-yı milliyye şiiri gibi. Mehmet Akif'in bilinmeyen şiirlerinden biri de 28 Mart 1921 tarihli: "Cephelerdeki Kahraman Mücahitlerimizle" başlıklı olan. İlkin (Mehmet Akif'in kişisel çabalarıyla çıkan) **Sebilürreşat**'ta yayımlanan 'Cephelerdeki Kahraman Mücahitlerimizle'deki betimlemeler, "İstiklâl Marşı"nı anımsatır nitelikte. Aynı vargı "Yarabbi Yer Yok! Deme, Sadâ Yok mu?" başlıklı şiiri için de geçerli. Yine **Sebilürreşat**'ta (ve daha sonra **Hâkimiyet-i Milliye**'de) yayımlanan bu şiirinde, "medeniyet"in alçaklıkla **bir** olduğunu imleyerek, "medeniyet" adına Anadolu topraklarını işgal edenlerin birer "canavar" olduğunu söyler. Aynı düşünüşün İstiklâl Marşı'nın "Medeniyet! dediğin tek dişi kalmış canavar" dizesiyle dile getirildiğini biliriz. **Safâhât**'a almadığı (millî mücadeleye değgin) üç şiirinden biri olan "Yarabbi Yer Yok! Deme, Sadâ Yok mu?", en önemli şiirinden biridir belki de.

Şükrü Erdiren

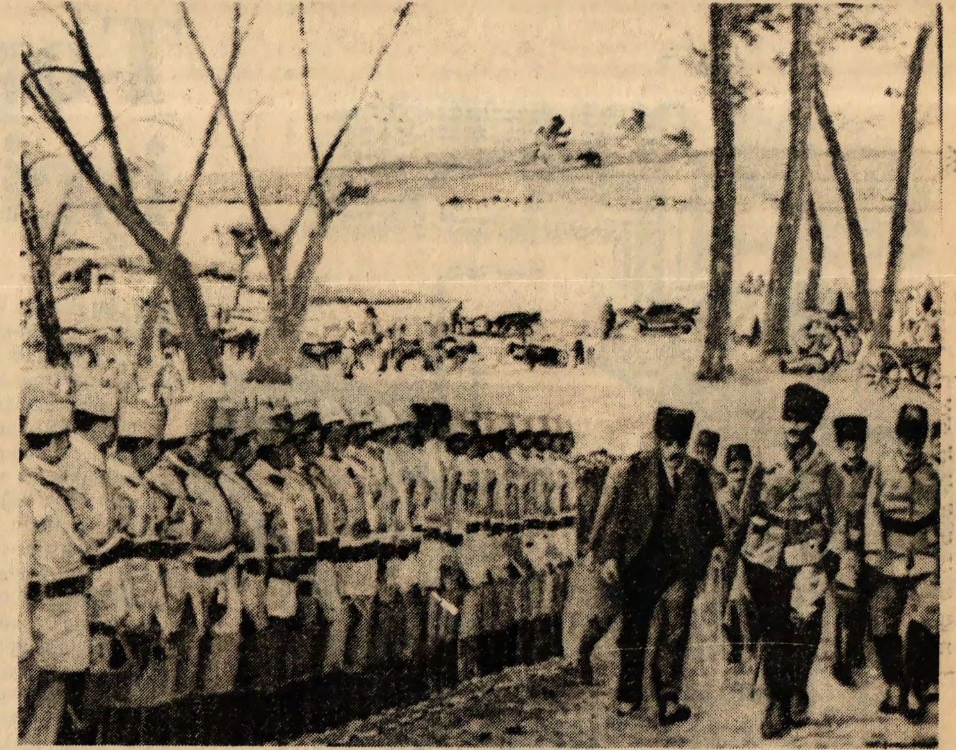
Mehmet Akif'in şiirlerinde inişli çıkışlı bir duygu seli, uyumlu bir dil ve usta işi kurgu vardır ama "Ordunun Duası", salt ses uyum için yazılmış izlenimi verir size (ya da ben böyle düşünüyorum.)

Mehmet Akif'in şiirlerinde, (millî mücadeleye katılan öteki şairlerin kavga şiirlerinden ayrımlı olarak) 'sevgi' ile 'öfke' yanyanadır; öyle ki, Divan Şiiri'nin lirik söylemiyle **yergi** şiirlerinin eleştirici acımasızlığı birbirini tümler gibidir; örneğin "Bülbül". Ya da "Yarabbi Yer Yok! Deme, Sadâ Yok Mu?"nun,

....

Tükürün: Belki biraz duygu gelir ârımıza!...
Tükürün: Cephe-i lâkaydına şarkın tükürün
Kuşkulansın. Görelim gayreti halkın tükürün
Tükürün Milleti alçakça vuran darbelere!

dizelerindeki öfkeli söyleme karşın, 14 Nisan 1921 tarihli "Süleyman Nazif'e", 13 Mayıs 1922 tarihli "Leylâ" da **yumuşak** bir şiirsel ortamı gizleyemiyor. Daha doğrusu, savaş

yıllarının tanığı bir ozanın **Halet-i Ruhiye'**sini betimleyen dizelerle örülü üç manzumedir sözkonusu olanlar yalnızca. İşte **kederli** bir şairin Ankara'daki savaş yılları ("Bülbül", **Hâkimiyet-i Milliyye**, 13 Mayıs 1921):

Bütün dünyaya küskündüm. Dün akşam pek bunaldım
nihayet bir zaman kırlarda gezmiş köyde kalmıştım
Şehirden çıkmak isterken sular zaten kararmıştı.
Pek ıssız bir karanlık sonradan vâdiyi sarmıştı
Işık yok, yolcu yok, ses yok, bütün hilkat kesilmiş lâl
Bu istiğrakı tek bir nağme olsun etmiyor ihlâl
Muhitin hali insaniyetin timsalidir sandım
Dönüp maziye tırmandım, ne hicrandır.. Neler andım.

Ama, Mehmet Akif'in 'kederi', Anadolu'nun kuşatılmasından kaynaklanmıyor yalnızca; **bu**, yüzyıllardan sızıp gelen acıların tortullaşmış bilindik sonucu: Anadolu'ya Salâhattin Eyyubîlerin, Fatihlerin, Yıldırım Hânların otağı olarak bakan Mehmet Akif, Osmanlı Devleti'nin **duraklama, gerileme** ve **yıkılış** sürecinin duyumsattığı **ân**'la birleştirir bu 'acılı' yılları. Batılı emperyalistlerle yalın kılıç bir yürekledövüşürken, Âl-i Osman'ın tarihinin karanlıklarına gömüleceğini aklının ucundan bile geçirmez. Ulusal yenginin ardından, kimi biçimsel yenilikleri (örneğin, 'fes'in atılarak **şapka** giyilmesi) yadsıyor görünerek Mısır'a gitmesinin nedeni budur aslında. Yani, yeryüzündeki sosyal dönüşümleri ayrımsamayan Mehmet Akif'i, Mısırlı Muhammed Abduh'un saltıkçı düşünüşü yanıltmıştır dersek yanlış olmaz: Yeşil bayraklı orduların arasında yürümek ve onların utkan ilâhîlerini yüreği titreyerek söylemek için, dünyaya geç gelmiştir Mehmet Akif... nüşünün silahlı gücü olarak da **kuvâ-yı milliyye çeteleri**'nden başka herhangi bir örgütlenme sözkonusu değildir 1920'li yıllarda. Yunus Emre'den ya da Mevlâna'dan Mehmet Akif'e değinki İslâmcılık ise, Osmanlı Devleti'nin resmî siyasiyla çakışır niteliktedir; ancak, bu görüngeden 'son' İstanbul hükümetlerinin başarısızlıklarını, emperyalistlerin doğrudan işgalini ve padişahlığın 'ihanet'ini ayırmak gerekli. Yeri gelmişken söyleyelim: Selek'i Yetkin'i yanıltan İslâmcıların çelişkili davranımları değil, (milli mücadeleden sonra) 'türkçü' artıkları **liberal**'lerin islâmcılara kalıtçı olarak sahiplenme çabalarıdır. Ama **bu**, 1919—1923 yıllarının en önemli 'kavgacı' şairinin Mehmet Akif olduğunu ve yine Mehmet Akif'in **değerli** bir islâm düşünürü olduğu gerçeğini değiştirmez. Bir "Ordunun Duası" bile Mehmet Akif'in millî mücadeleye **niçin** katıldığını betimler niteliktedir; ve örneğin,

Türk eriyiz, silsilemiz kahraman...
Müslümanız, Hakk'a tapan müslüman.
Putları Allah tanıyanlar, aman,
Mescidimizin boynuna çan asmasın.

dörtlüğünden bile, O'nun, sorunu Doğu-Batı ya da Hıristiyanlık-İslâmlık olarak gördüğünü çıkarmak olanaklı: Yani, **ehl-i salih**'le dörtyüzmilyon **müslüman**'ın savaşı...

Yineleyelim: Mehmet Akif sekiz şiir yazmıştır 1919-1923 yıllarına değin. Türk halkına armağan ettiği "İstiklâl Marşı"yla "Ordunun Duası"nı saymazsak; **Safâhât**'ın (Yedinci Kitabı) "Gölgeler"e aldığı "Bülbül, "Süleyman Nazif'e", Leylâ" başlık şiirlerinin dışındaki üç şiir unutulmuştur yayımlandıkları yerlerde. **Safâhât**'taki şiirler, öyküleme tekniği açısından hem "İstiklâl Marşı"ndan hem "Ordunun Duası"ndan ve siyasal yaklaşım olarak da "İstiklâl Marşı"ndan çok farklı bir düzlemde: Çetin Yetkin'in altını çizdiği gibi, "İstiklal Marşı", **ırk**'ı önemseven tek şiiri. Bu karşılaştırmadan sonra

DOSTLUK OKUMALARI

"Ayaklanmanın Batıni olduğu tezi, Sünniliğin Türkmen yaşamıyla bağdaşmadığı gibi yanlış bir varsayımdan kaynaklanmaktadır." diyen Hilmi Yavuz, acaba ayaklananların sünni inançtan kimseler olduğunu mu söylemek istiyor?..Babalıları Sünni sayarsak Batıniler kimler oluyor? Yoksa zümrüdüanka gibi ismi var cismi yok varlıklar mı?

RIZA ZELYUT

Türkiye'de okur resimli romanlara takılıp kaldığından düşünsel kitapları onlara iletmek oldukça zor. Bu görsellik tembelliğini yok etmekte eleştirinin ve tanıtım

Bu bölümde Hilmi Yavuz'u doğrulamaya çalışmamızın nedeni aşağıda anlaşılacaktır.

3- Hilmi Yavuz, "Özkırımlı, Babalılar Ayaklanması'nın Şii- Batıni bir ayaklanma olmadığını söylemektedir." diyor. Özkırımlı'nın yazısında böyle bir yargıyı boşuna arıyorsunuz. Tam karşıtı, Özkırımlı bu ayaklanmanın Batıni yönünü kabul etmektedir. Fakat Özkırımlı, olayı mezhepçilik düzleminde ele almanın eksik ve yanlış olacağını, ayaklanmanın sınıfsal bir tepki olduğunu, çağdaş değerlendirmenin bu olayı yalnız Batınilik (dinsellik yanıyla) bağlamında ele alarak gerçekleri çarpıtmaya çabaladıklarını vurgular. Kısacası Özkırımlı bu ayaklanmanın Batıni yönünü reddetmemekte, dahası ondan daha ötede saptamalar yapmaktadır.

Hilmi Yavuz bu tespiti çarpıtarak ayaklanmanın Batıni biçimini kabul etmemeye kalkışır. Sayın Yavuz gerçekte Batıniliği reddetmiyor, A.Özkırımlı'yı reddediyor... Öyle ya, Özkırımlı "Kısacası, Babalılar Ayaklanması Batıni inançlarla beslenmiş bir düşüncenin eylem olarak somutlaşmasıdır (25)" derken, olayı biçim yönünden Ba-

Hilmi Yavuz'un bu tür yazıları ilginç ve öğretici olduğu için her zaman ilgimi çekmiştir. Yazar, kitabı tanıtmakla sınırlamaz kendisini. Anlatılan konuyla ilgili kısa ve yoğun bilgiler vererek okuru aydınlatır.

Atilla Özkırımlı'nın "Edebiyat İncelemeleri, Yazılar I" adlı kitabını tanıtan 7 Temmuz 1983 tarihli Cumhuriyet'teki yazısını da merakla okumaya başladım. Hilmi Yavuz, andığımız kitabı tanıttıktan sonra "Babalılar Ayaklanması" bölümü üzerinde özel olarak duruyor. Bu konuda, A.Özkırımlı'nın söylediklerine yaslanır gibi görünerek ve Abdülbaki Gölpınarlı'nın eski saptamalarından birisine de dayanarak açıklamalarda bulunuyor. Ama ben bu açıklamaları ve kısacık bir bölümde ileri sürülen bir yığın görüşü okuduktan sonra kendime şunu sormak zorunda kaldım: Acaba Hilmi Yavuz üzerinde özel olarak durduğu bu yazıları okudu mu?..

Bu kuşkumda haklı olduğumu H.Yavuz'un sav (iddia)ları gösteriyor. Hemen belirtelim ki yazar kendi önyargılarını kanıtlamak için, tanıttığı bu kitabı bir kanıt durumuna sokmuş. Böylelikle A.Özkırımlı'yı hiç de hak etmediği yanlış ve ters bir yere oturtmuş...

NELER SÖYLÜYOR?

Hilmi Yavuz, Babalılar Ayaklanması ile ilgili olarak şu savları ileri sürüyor:

1- Vefailik 13. ve 14. yüzyıl Anadolu'sunun en etkin tarikatlarından birisidir.

2- Yunus Emre'nin tarikat zincirinin Baba İlyas'a çıktığı A.Gölpınarlı tarafından da belirtilmiştir.

3- A.Özkırımlı, Babalılar Ayaklanması'nın Şii- Batıni bir ayaklanma olmadığını söylemektedir.

4- Özkırımlı'nın görüşleri doğruysa, Babalılar Ayaklanması'nın "heterodoks" bir ayaklanma olmadığı ortaya çıkar. (Yani bu ayaklanma heterodoks nitelikli değildir.)

5- Ayaklanmanın Batıni olduğu, tezi, Sünniliğin Türkmen yaşamıyla bağdaşmadığı gibi yanlış bir varsayımdan kaynaklanmaktadır.

6- A.Özkırımlı haklı olarak bu tezi reddetmektedir...

Anadolu'da görülen ilk büyük toplumsal hareket olan Babalılar Ayaklanması, etkileri günümüze değin süren oluşumların başlangıcı olduğundan önemlidir ve doğru değerlendirilmesi gerekir. Hilmi Yavuz, bu konudaki resmi görüşlerin bile gerisine düşerek gerçekleri alabildiğince çarpıtmakta, her şeyi birbirine karıştırmaktadır. Söylediklerini kısaca değerlendirirsek ne demek istediğimiz daha kolay anlaşılır...

1- Vefailik 13. ve 14. yüzyıl Anadolusunun hiç de etkin tarikatlarından değildir. Zaten Şeyh Ebülvefa Anodolu'da çalışmış birisi de değildir. Anadolu'da çalışan kişi onun öğrencisi olan Baba İlyas Horasani'dir. Şeyh Ebülvefa'nın adını, yazdığı "Tarih"in ilk sayfasında, "dua"dan hemen sonra, kendi soy zincirini açıklarken anan Derviş Ahmed Aşıki (Aşık Paşazade), onun yalnızca Baba İlyas'ın şeyhi olduğunu vurgulamakla yetinir...

Çok değerli belgeleri kullanım alanına sokan Abdülbaki Gölpınarlı'nın saptamaları ne yazık ki belgeselciliği ölçüsünde nesnel değildir. Çünkü bu tespitler zamana ve zemine göre değişmekte, Mevlevilik'le diğer tarikatlar arasında bocalayan derin dinsel coşkusu kendisini görüş değiştirmeye itmektedir. Başlançta Batıni saydığı Yunus Emre'yi daha sonra, hiçbir nesnel belgeye dayanmadan Mevlevi yapmaya kalkışması (Bak: Yunus Emre, Altın Kitaplar), bu durumun bir örneğidir. Aşık Paşazade'nin "iki sözcüklük" kaynaklığına ve Gölpınarlı'ya yaslanarak Vefailik'i Anadolu'da yaygınlaştırmaya kalkışmak öbür kaynakları görmezlikten gelmektedir.

Acaba Hilmi Yavuz; Ebülvefa, Batıni önderin şeyhidir, diyerek Batıniliği Vefailik olarak mı adlandırıyor? Hemen belirtelim ki Batınilik resmiyetin karşısında olan genel bir yaşama biçimidir. Onun içinden geçmişte birçok tarikat ortaya çıkmış, daha sonra da çıkacaktır.

1240 dolaylarında Anadolu halkı tarikatlaşmadan daha önemli bir öbekleşme sürecini yaşıyordu. Birinci öbeği saraya bağlı kesim oluşturuyordu. Kentler ve yerleşiklerin büyük bölümü bu öbekteydi. Diğer öbekte göçebeler ve kentlerden uzaktaki köylüler bulunuyordu. Bunlara babalar önderlik ediyordu. İşte bu iki kesim arasındaki giderek gelişen çelişki anılan ayaklanmanın doğmasına neden olmuştu.

Saraya bağlı olanlarla göçerler-köylüler arasındaki çelişki, düşünsel alanda da yoğun savaşımlara neden oluyordu. Saray İran'la işbirliği içine giriyor, onun kültürünü ve dilini kullanıyordu. Babaların kitleleri etkilediğini gören saray, babalarla onların düzleminde savaşmak için Mevleviliği yaratıyordu. Fakat, saray düşüncesinden doğan, sarayda yüşayan ve ehl-i sünnet inançlarla çelişkiye giremeyen Mevleviler kırlara açılamıyorlardı.

Kırlardakiler, sarayın resmi ideolojisi olan inanç biçimine karşı, biçimi değil özü öne çıkartan bir inançla karşı çıkıyorlardı. Biçimi yadsıyarak onun zorlayıcı etkisinden kurtulan bu kesim, her duruma ve her olaya istediği biçimde yorum getirmek olanağına kavuşuyordu. Batınilik genel olarak yönetimle çelişkiye düşen maddeci kesimlerin ideolojisi olarak ortaya çıkmıştır. Ortadoğu'nun tarihi Batınilerle sultanların savaşımlarının tarihinden başka nedir ki?..

2- Yunus Emre'nin Batıni olduğunu başka eserlerinde de dile getiren A.Gölpınarlı (Bak: Alevi-Bektaşi Nefesleri, Hurufilik ve Mir-i Âlem Celâl Bik'in Bir Mektubu) sonradan bu görüşünden yüzgeri etse de gerçeği belirtmektedir. Eğer Yunus Mevlevi olsaydı hiç Türkçe söyleyebilir miydi? Eğer Mevlevi olsaydı, 16. yy.da Yunus'un, "Cennet cennet dedikleri/ Bir ev ile birkaç huri..." biçimindeki nefesini okuyanlar için, bilginler bilgini, müftilerin en büyüğü Ebussuud Efendi:

"...Cennet hakkında dedikleri kelim-i şenia küfr-i sarihtir; katilleri mübahtır." diye öldürücü fetvasını vermezdi. (Bak: Ebussuud Efendi Fetvaları, 353.)

tınilikle bağıntılı kılmaktan kaçınamıyor.

Hilmi Yavuz, Yunus'u Babalılara bağlanabilir kılmaya çalışırken, Babalılar ayaklanmasının Batıni olmadığını söyleyerek Yunus'u mezhep sapkınlığından kurtarmak mı istiyor acaba? Eğer öyle bir niyeti varsa belirtelim ki Yunus'un böyle bir yardıma gereksinimi yoktur...

Kafamıza takılan bir başka soru da şudur: O sıralar Anadolu'da Babalılardan başka Batıniler mi vardı da onlar mı gerçekleştirdiler ayaklanmayı? Yoksa Batınilik bizim bildiğimizden, kaynakların yazdığından apayrı bir şey de onu yalnızca Hilmi Yavuz mu çözümledi? Doğrusu bu yazıyı okuyunca bir türlü işin içinden çıkamadım...

Şakaik'te, Baba İlyas şöyle tanıtılıyor:

"Amasya'da oturuyordu. Büyük insanlardan olup keramet sahibi idi. Bu yüzden ona pek çok insan bağlandı. Dervişleri "babalı" demekle ünlendi. Sultan Gıyaseddin b. Alaaddin, bu kesimin ayaklanmasından çekinerek sufilerini öldürttü. Kendisi de çok geçmeden yandaşlarının ellerinde öldü, soyları sona erdi.

Şeyh Muhlis Baba Yunan'da (Konya, Karaman, Larende, Ermenek, Alanya bölgesi...) altı ay padişah olduktan sonra Baba İlyas'ın sufilerinden Nureddin adlı sufinin "Karaman" adlı beş yaşında bir oğlunu Yunan tahtına çıkardı."(x 1)

Bir önceki sayfada, Muhlis Baba'nın, Baba İlyas Horasani'in oğlu olduğu notu var. (Basma nüsha, 23)

Burada 13. yüzyılın en önemli ilişkisine geçeceğiz: O da Karamanlılar diye anılan göçerlerle Babalıların iç içeliğidir... Muhlis Baba (Paşa) bir ara Konya'ya bile egemen olmuş, fakat Yunan vilayetinin liderliğini bu Türkmenlerin beyine bırakmıştır. Karamanlılar Selçuklularla hep çatışma durumundadır. Hele Anadolu'ya Moğallar egemen olup da Selçuklular işgalcilerle işbirliğine girince bu çatışmalar dur durak bilmedi. Karaman'ın oğlu Mehmet Bey bir ara; ayağı çarıklı, başı kızıl börklü, heybesi sırtında Türkmenlerle Konya'yı ele geçirdi. "**Toplantılarda, yazışmalarda, evlerde ve devlet dairelerinde Türkçe'den başka bir dil kullanılamayacağı**" buyruğunu verdi.

İşte Yunus Emre bu buyruğu veren kafanın gerçekten ta kendisidir ve buyruğu yaşama geçiren en büyük uygulayıcıdır.

4- Özkırımlı, Türkmenlerin sürdükleri yaşam gereği heterodoks olduklarını ve bu yüzden laik davrandıklarını söylüyorken (35), H.Yavuz ayaklanmanın heterodoks (resmi dinsel yola aykırı) olmadığını kanıtlamaya çabalıyor. Feodal dönemdeki halk hareketlerinin özelliğini bilmemekten doğan bu yanılgıya baktıktan sonra şunu soruyoruz:

Yoksa Babalılar ehl-i sünnet mezhepten birileri miydiler? Ayaklanmada bulunanlardan Hacı Bektaş da böyle birisi miydi? Bütün araştırıcılar, ayaklanmanın heterodoks özelliğini kabul ederken Hilmi Yavuz hangi belge ile bu görüşe karşı çıkmaktadır? Feodal dönemde dinsel yollar aynı zamanda o toplulukların ideolojileri olduğuna göre, resmiete aykırı olmayan, onunla zıtlaşmayan bir ideoloji nasıl olur da ayaklanma yaratmış olabilir?

5- "Ayaklanmanın Batıni olduğu tezi, Sünniliğin Türkmen yaşamıyla bağdaşmadığı gibi yanlış bir varsayımdan kaynaklanmaktadır." diyen Hilmi Yavuz, acaba ayaklananların sünni inançtan kimseler olduğunu mu söylemek istiyor?.. Babalıları Sünni sayarsak Batıniler kimler oluyor? Yoksa Zümrüdüanka gibi ismi var cismi yok varlıklar mı?

İşin ilginç yanı, Sünniliğin Türkmen yaşayışına aykırı olduğunu, üstüne basa basa söyleyenin A.Ozkırımlı olması (34).

6- Hilmi Yavuz, "Özkırımlı bu tezi haklı olarak reddediyor." diyor. Bizce Özkırımlı bu tezi değil Hilmi Yavuz'un çarpıtmalarını reddediyor.

Babalılar ayaklanmasıyla ilgili olarak ileride daha ayrıntılı çalışmalar yapılacaktır. Bu konuda A.Özkırımlı'nın söylediklerinin eleştirilecek yönleri de vardır. Ama bunlar hiçbir zaman H. Yavuz'un ileri sürdüklerinde ortaya çıkanlar gibi temel yanlışlar değildir. Bizim bu yazıdaki amacımız da Özkırımlı'yı eleştirmek değil, onun sağlıklı tespitlerinin alabildiğince çarpıtılmasını eleştirmektir. Babalılar ayaklanması hakkında daha önceden de düşüncesini açıklamış birisi olarak bunu bir görev bildim...

SONSÖZ

Türkiye'de eleştiri, hele kitap eleştirileri dostluk okumalarının ötesinde değil. Kimse kimseyi incitmeden tatlı bir alışverişi sürdürüp duruyor. Fakat bu anlayış, giderek her şeyi çiğnemeye, doğruları kişilerin arzularına göre değiştirmeye girişti. Bir eserde olmayan özellikleri ona yükleme salgını, burada görüldüğü gibi eserdeki olumlulukları olumsuzlaştırmaya dönüştü. Kitaplar, eleştirmenlerin kafalarındaki dogmaların yalancı tanıkları durumuna düşürülüyor artık...

Evet ama, bunlar dostluk okumaları mıdır? Hangi eleştirmenin hakkı var burada olduğu gibi bir dostluk tanıtımına?..

(X_1) Ayaklananların Batıni olduklarını gösteren en önemli kanıtlardan birisi, "önder"e "Resulü'l-lah" ünvanının verilmesidir. Bu ünvanın peygamberden başkasına verilmesi "ehl-i sünnet" anlayışında "zındıklık"tır ve cezası da idamdır.

(X_2) Ayrıca, Hilmi Yavuz'un "Peygamber Değil Mehdi" başlığı altında yaptığı açıklama da yanlıştır. Batıniler ve Şiiler önderlerine "Mehdi" değil "İmam" derler.

Ebul Kasım el- Mehdi 880 yılında Samarra'da kaybolan bir "imam" olup bazı şiilerce ölümsüzlüğüne inanılırdı.

"Zemin pek, âsuman yüksek, zaman ıssız, / Ne vahşetlerde bir yoldaş, ne zulmetlerde tek yıldız." dizeleriyle başlayan "Leylâ" başlıklı şiiri bu beklentinir yıkılışına yakın bir âna değin son çığlıkları olarak duruyor önümüzde:

Hallac-ı Mansur'dan Pir Sultan Abdal'a sürüp gelen "tasavvuf" düşünüşün silahlı gücü olarak da kuvâ-yı milliyye çeteleri'nden başka herhangi bir örgütlenme söz konusu değildir 1920'li yıllarda

....

Cihet yok, fışkıran dıvarı var, çepçevre, yeldanın
Düşer hüsrana... Kalkar, yese çarpar sırları alnının!
Ocaksız vâhalar, çöller, sağır vâdiler, enginler;
Aran: Beynin döner, boşlukta haykır: Ses veren cinler.

Mehmet Akif'i kuvâ-yı milliyyecilerle yanyana dövüşmeye götüren ve o yıllar İngiliz sömürgesi durumunda olan Mısır'a sürükleyen öke budur işte!

O'nu kınamaya hakkımız yok; çünkü, bir yurtseverin üzerine düşenleri yapmıştır tümüyle... Dr. Çetin Yetkın, **Türk Halk Hareketleri ve Devrimler** adlı yapıtında ilginç bir sav öne sürüyor (Mehmet Akif'in başını çektiği) 'islâmcı düşünüşün millî mücadeledeki işlevine ilişkin daha doğrusu, türk tarihini İstanbul-Anadolu karşıt ikilemi olarak elealıp irdeleyen Sabahattin Selek'in **Anadoluİhtilâl**'indeki düşünüşünü yineleyerek; **millî mücadelede ulusçuluk ve dinciliğin aynı amaca hizmet ettiği** biçiminde açımlıyor. Yetkin, "Patrona Halil ihtilâlinden beri sömürgeci batıcılığın karşısına çıkmış bulunan toplumsal bir akım olarak islâmcı düşünce, bu kez de aynı biçimde batı emperyalizminin karşısında yer almaktadır" diyerek şunları söylüyor bu konuda:

"...Dinci görüşün tanınmış adlarından bulunan ve 'ümmetçi' olması gereken Mehmet Akif'in İstiklâl Marşı'nı hatırlarsak, orada yalnız 'millet' sözcüğünün değil, fakat 'kahraman ırkıma bir gül...', 'Edebiyyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl dizelerinde olduğu gibi, 'ırk' sözcüğünün de defalarca kullanılmış olduğunu görürüz" (:Milliyet Yayınları, İst. 1980, s. 467).

Ne ki, İstiklâl Marşı için **doğru** olan bu görüş tikeldir, Mehmet Akif'in sanatsal ve sosyal dünya görüşünü kapsamaz. Ve Yetkin bu genellemeyi yaparken, yabancı sermayenin karşısında sömürge durumuna düşen Osmanlı Devleti'ni kurtarmak için ortaya çıkan çeşitli siyasal akımları (ki, **ümmetçilik**'le **Türkçülük** bu akımların kapsamının dışında düşünülemez) gözardı ediyor gibi geldi bana! Çünkü, XVI. Yüzyıldan sonraki Celâli ayaklanmalarının düşünsel atası olan dinsel düşünüşün **devrimci** niteliğini yitirmesi, çok önceki yıllara değindir. Ayrıca, yabancı sermayeye Anadolu topraklarını açan Osmanlı aristokrasisinin 'resmî' siyasidir **İslâmcılık** ve İslâmcı akımlar. Hallac-ı Mansur'dan Pir Sultan Abdal'a sürüp gelen 'tasavvuf' düşünüşün şöyle düşündüm:

— Mehmet Akif, millî mücadeleye öncülük eden **kuvâ-yı milliyye 'ruhu'**nda "Türkçü'leri varsayarak, "İstiklâl Marşı"ndaki bu betimlemelerle bir uzlaşma yolu mu aranmıştır acaba?

Belki. Ama, **ulus, uluslaşma** ve **ulusal kültür**'ün oluşumunda ne 'ırk'ın belli bir yeri vardır, ne ırkçılığı öneçeken 'Türkçü'lerin; çünkü, millî mücadele yıllarında ve sonrasında **çağdaşlaşmacı**'lara katılan Türkçüler **uluscu** olurlar enikonu. Ziya Gökalp, örneğin.

Türkiye Cumhuriyeti'nin düşünsel yapısının biçimlenip gelişmesinde Ziya Gökalp'in önemli bir yeri vardır kuşkusuz. Tanzimat'tan 1925 İzmir İktisat Kongresine değin süregelen uluslaşma hareketinde, Gökalp'in kişiliği bir arakesit olmasa bile, tipik bir im'dir. Şöyle: Ziya Gökalp'in öncülüğünü yaptığı Türkçülüğün sıçrama dönemi sayılan 1908'e dek, büyüklü küçüklü epeyce siyasal kümelenmenin boygöstermesine karşın, siyasal yaşam, edilgenlikten kurtulamamıştır bir türlü. 1908'e dek 1916'ya değin Türk düşünüşünde etkin olan **pantürkizm**, çevresinde epeyce sanatçı, yazar ve düşünürü toplamayı başaran ilk kümelenmedir hemen hemen. Ve Türkçülük, Ziya Gökalp'le başlayıp Ziya Gökalp'le evrimini tamamlamıştır, diyebiliriz rahatlıkla. İster uluslaşmanın düşünsel serüvenini kavrayabilmek için olsun, ister ulusal kurtuluş yıllarına değin şiirleri çözümleyip kavrayabilmek için olsun Ziya Gökalp'in siyasal görüşlerini bilmek zorunluluktur. Konumuzla ilintisi göreceli olan bu sorunsal üzerinde durmak gerek, bu yüzden. Kaldı ki, 1919-1923 ateş yıllarına değgin Gökalp'in şiirleri de var kuvâ-yı milliyyecilerin şiir defterinde. Evet; Türkçülüğü "Türk milletini yükseltmek" biçiminde tanıtlayan Gökalp, siyasal ve coğrafî olarak üç bölüme ayırır: **Türkiyecilik, oğuzculuk, turancılık.** Aynı düşünüşü paylaşan arkadaşlarına göre daha 'gerçekçi' olan Gökalp, 1916'dan sonra **turan**'dan ve daha sonra da **oğuzculuk**'tan vazgeçmiştir. En önemli kitabı sayılan **Türkçülüğün Esasları**, "pantürkist" görüşlerini yeniden gözden geçirdiği bir özeleştiri niteliğindedir aslında: İlkin Anadolu'yu yurt seçen Oğuzların geri kalanını, sonra öteki Türk budunlarını bir bayrak altında toplamayı amaçlayan **oğuzculuk- turancılık** düşünü'nün **bir hâyâl** olduğunun bilinciyle; "dilce, dince, zevkçe ve ahlâkça bir olan, yani aynı şartlar altında yetişmiş fertlerden mürekkep bir topluluk" olarak **ulus**'u tanımlayarak, "Türküm!" diyen herkesi **Türk** saymak gerektiğini betimler. Ayrıca, ırkçılığın ancak at'larda aranabileceğini ekler önermesine. Türkiye Cumhuriyeti'nin siyasal ve sosyal yapısının biçimlenmesindeki Ziya Gökalp'in ayrıcalıklı bir yerde olduğunu yineleyerek, geçelim şiirlerine: XX. Yüzyıl başlarındaki her Türk aydını gibi, O da düşüncelerini açımlayan şiirler yazmıştır. 1894'deki "İhtilâl Şarkısı"; 1911'deki "Turân", "Türklük"; 1912'deki "Cenk Türküsü"; 1916'daki "Lisan".. bunlardan birkaç örnektir yalnızca. Birinci Paylaşım Savaşından sonra, emperyalist güçlerce tutuklanmış ve Malta'ya sürgüne gönderilmiştir: Yıl, 1919. 1921'de, Diyarbakır'da milli mücadeleyi destekleyen yazılar yayımlamıştır. Bunlardan "İkinci İstid'â", "İngilizlerden Sakın", "İzmir'de" başlıklı şiirler bu savaş yıllarının buruk izlerini taşır.

(Sürecek)

Toplumsal barışın gerçekleşmesinde işçi- işverenin özveri öğesi

SEDAT AĞRALI

Hani bir söz vardır; **"İnsanlar konuşa konuşa, hayvanlar** koklaşa koklaşa anlaşırlar" diye.. Yalan değilse bile eksik bir anlatım bu.. Aslanın kafesine bir eşek salın da seyredin gümbürtüyü bakalım. Ya da aslanla kaplanı kapatın bir kafese.. Koklaşıyorlar mı, yiyişiyorlar mı görün!

Geçelim. Konumuz insanlar. "Konuşa konuşa" ha?.. Konuşmakla her zaman anlaşmanın sağlanması olası mıdır!.. Bizce konuşmakla her zaman olumlu bir sonuca varılacağı bir varsayımdan öteye değer taşımaz. Salt olarak önyargılı ve koşullandırılmış kişilerin, kesimlerin, hatta çıkar dayanışması içindeki kurumsallaşmış çevrelerin, tutarlı tartışmalarla, uygarca, gerçekleri saptırmadan sorunlarını çözümleyip anlaşabilecekleri olası değildir. Konuşmak anlaşmaya içtenlikle inançlı kişiler için araçtır. Yoksa konuşmak pek doğal olarak yoktan yere bir anlaşmazlığın kaynağı haline de dönüşebilir. Bunu her toplumda daha önce kavrayan hatta alaya alan, eski deyimi ile **"kıssadan hisse"** çıkarsınlar diye topluma yayan bizlerizdir. Karagöz'le Hacivat yüzyıllardır konuşuyor, ama anlaşamıyor. Biri **"Hay hak"** diyor, öteki **"Hoş geldin turşuluk kabak"** deyip sopayı basıyor. Hacivat **"Sofra çok kalabalık"** diyor, Karagöz **"Bu ne biçim salatalık"** deyip tokatı şaklatıyor.

Konuşmak uzlaşmak için yararlı ve geçerlidir. Anlaşmak için de aynı dili konuşmak gerekir. Belirli olarak sorunların çözümü ile ilgili ortamların oluşturulması olumlu sonuca ulaşabilmenin ön koşuludur. Örneğin, siyasal yaşamımızda, hatta aydın kesimde konuşsunlar anlaşsınlar diyoruz.. Neyi, nasıl konuşacaklar? konuşsalar bile nasıl anlaşsınlar? Aynı manzaraya bakıyorlar ama, çektikleri fotoğraflar birbirine benzemiyor. Çünkü, makinaların yapışı, kalitesi, objektifi ve resmi çekenin bakış açısı çok farklı, tonlar, renkler ve izdüşümler birbiriyle uyum sağlayamayacak kadar ayrıcalıklı.

Bir de **"Huysuz"** sözcüğünü mantıkla bağdaştırmak güçtür... Hani, sık sık kullandığımız **"Karaktersiz"** sözcüğü gibi.. Bizce, insanın **"huysuz"**u, **"karaktersiz"**i olmaz; olsa olsa **"kötü huylu"su, "kötü karakterli"**si olur. Huy **"adet edinilmiş"** davranışların tümüdür. Adetler huy edinilirler. Başkalarının yanı sıra insanın kendisinin de yakındığı **"adetleri"** vardır. **"Adet edinmişim bir kez, kurtulamıyorum".** deriz. Daha da genişletir lanetimizi **"Huyum kurusun"** a vardırırız.

★ ★ ★

Bana kalırsa, arpacı kumrusunun en suskunu çiftleşme döneminde eşsiz kalanı olmalı.. Daktilo başına oturup da- hafta da bir de olsa- yazı kağıdını teksir kağıdı gibi görmeye başladınız mı olayların yeknesaklığını daha da acı duyarsınız. Yazar olarak göreviniz olaylara eleştirici, ama gerçekçi bir gözle bakmak, salt doğru bildiklerinizi namusluca yansıtmak, okurla aranızda diolog kurabilmektir. Yıllar yılı ertelene gelmiş, çözüme kavuşturulamamış sorunlar uğraşı konusudur. Bunları yeni yönetimlere yazın yoluyla iletmek, seçenekler sunmak da önemli bir işlevdir.

Örneğin, enflasyon, işsizlik, barınma, eğitim, sağlık, işçi-işveren ilişkileri, toprak ve tarım reformu sorunları gibi.. Hangi konuyu mıncıklarsanız, altında aynı kanıksanmış duygular bulursunuz... İnsanın kırk yıllık eşiyle sevişmesi gibi belki biraz duygusal ama coşkulu olmayan lüğe çıkmauğraşıları verme durumundaki şimdiki yönetimin işinin kolay olmadığı da bir gerçek.

Türkiye'de askeri yönetimden önümüzdeki seçimlerle birlikte parlamenter demokrasiye geçilirken huzur ve barışı pekleştirici köklü önlemler almak zorunlu. Bunlardan en önemlilerinden birisi de çalışma hayatında barışın yeniden ve sürekli olarak oluşturulması yönünde emek-sermaye ilişkilerinde hassas dengeyi sağlamak çıkar çelişkilerini giderici koşulları sağlıklı temellere oturtmaktır.

Türk işçi ve sendikacılık hareketi I Ocak 1984'den sonra örgütlenme biçimi ve toplu sözleşme düzeni ile yeni bir döneme girmekte. Bu süre içinde 2821 sayılı Sendikalar Yasası koşullarına uygun olarak işçi kuruluşları hızlı bir örgütlenmeyi, aralıksız genel kurullarını yaparak, üyeleri adına temsil ve taraf olma yetkisini sağlamak çabasını sürdürecekler I Ocak 1984 tarihinden sonra 2822 sayılı toplu iş sözleşmesi grev ve lokavt yasalarına göre, YHK yerine işçi sendikaları ile işveren veya işveren sendikaları tarafından yapılacak. Böylece Türkiye'de yeni bir sendikal anlayış ve değişikliğe yönelik toplu sözleşme faaliyetleri işlerlik kazanacak. Ulusca özlemi çekilen, geçmişte büyük yaralar alan çalışma barışının yeniden oluşturulması

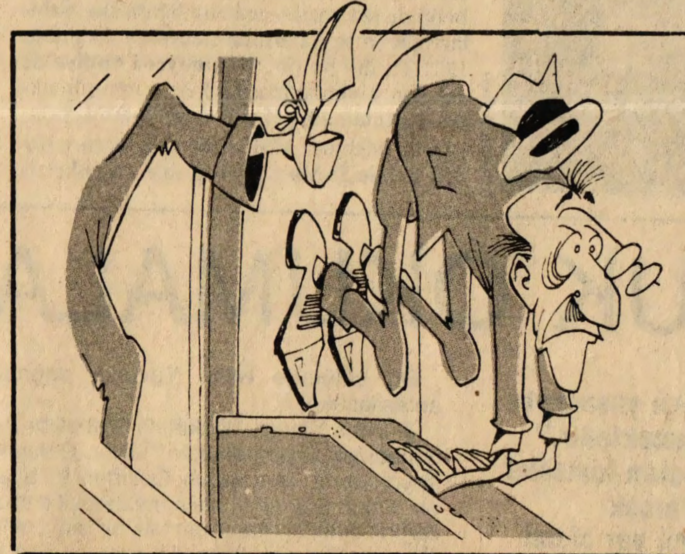
İşverenler devamlı olarak sadece "işçiden özveri" istemeyi adet haline getirmişlerdir. Türk ekonomisinin sağlıklı, çağdaş ülkelerin düzeyine çıkması için, gerçekçi arayışlar içerisine girmek, bilimsel verilere dayalı çözümler aramak gerekiyor.

gütleri kayyumlar yönetmekte. Bu işçiler her türlü sendikal haklardan, bir sendikanın desteğinden yoksunlar.

Bunun yanısıra 12 Eylül'den önce işverenin baskısı ile örgütlenemeyen, sendikanın giremediği işyerleri var. Bunların çoğunu küçük işletmeler oluşturuyor. Türkiye'de zorunlu olarak sendikasız kalan, işveren baskısı ile örgütlenemeyen yaklaşık 800 bin işçi bulunmakta. Bunlar çağımızın getirdiği, Anayasamızın güvenceye kavuşturduğu hak ve özgürlükleri sendikal açıdan kullanamayan emekçiler. Türkiye'de geçmişte bütün kurumlarda olduğu gibi geçmişte sendikacılığın yozlaştığını görmemezlikten gelmek de olası değil. Ancak, toplu sözleşme, eylem ve grevlerin olmadığı süre içinde de Türk ekonomisinin düzeldiği, güzel olduğu kanıtlanamaz. Demek ki, bu olumsuzluğun kaynağı sendikalar değildir. İşverenler devamlı olarak sadece **"işçiden özveri"** istemeyi adet haline getirmişlerdir. Türk ekonomisinin sağlıklı, çağdaş ülkelerin düzeyine çıkması için, gerçekçi arayışlar içerisine girmek, bilimsel verilere dayalı çözümler aramak gerekiyor. Yoksa sadece işçi kesimini suçlayarak bu işin içinden sıyrılmak olasılığı yoktur.

İŞÇİ ÜCRETLERİ GERİLİYOR

YHK tarafından 1983 yılında enflasyonun yüzde 20'yi bulacağı varsayılmış, bu ılke olarak benimsenmişti. Buna göre, işçilere yüzde 20 ve 1500 lira ücret zammı verilmişti. Halbuki, bu yılın hemen dördüncü ayında enflasyon hızını ilginçtir ki devlet yetkilileri, işveren örgütleri, ticaret ve sanayi odaları yüzde 30 olarak saptamışlardı. 1983'ün sonuna kadar bu oran yüzde 30 değil, belki de yüzde 40'ın bile üzerine çıkacağı da beklenmekte. Bu durum, geçmişteki kayıplar dikkate alınmasa bile işçilerin sadece bu yıl içinde enflasyon oranının artışı nedeni ile gelir kayıplarının yüzde 20-25 olacağı ortada.

İşverene göre: İşçi para istememeli, ne verilirse ses çıkarmamalı, işveren istediği işçiyi işten sorgusuz sualsiz atabilmeli, istediğini işe alabilmeli, işçinin emeğini sendika değil kendisi değerlendirmeli

nir altı ayda 480 liraya, aynı süre içinde et 400 liradan 850 liraya füze gibi fırlamıştır. YHK toplu sözleşmeleri bağladığı anda et 400 lira idi. Artış yüzde yüzü bulmuştur. O halde enflasyon oranı yüzde 30'muş, bu işçiyi ikinci derecede ilgilendirir. İşçinin net olarak aldığı ve harcadığı para önemlidir.

Toplu sözleşmeler elbette işçinin bu ciddi kayıplarını ortadan kaldıracak bir nitelikte olmalıdır. Türk ekonomisinin içinde bulunduğu koşulları iyi değerlendirmek gerekir. İşçının hiç olmazsa bir nefes alacağı, dar gelirlinin yoksulluğa düşmeyeceği bir ortam sağlanmalıdır. Yasalar geçmişteki kadar rahat değildir. Grev gerek başlangıcı ve uygulaması ile hayli sınırlıdır. YHK kararları kesindir. Grev yasağına giren işyerleri kapsamı geniştir.

İŞVERENE ÇALIŞMA BARIŞININ OLUŞMASINDA DÜŞEN GÖREV...

Çalışan bir insan emeğinin karşılığını almalıdır. Kazandığı para ona ve ailesine insanca yaşacağı bir refah düzeyini sağlamalıdır. Bunu kimse inkar edemez. Toplu sözleşmelerin belirli süreler içinde yapıldığı dikkate alındığında enflasyonun ise değişkenlikler gösterdiği ülkemizde kanımızca eşel-mobil sistemini uygulamak yararlı olabilir. Enflasyon oranı kadar ücretlere yapılacak ilâveler işçinin zarara uğramasını kısmen önleyebilir.

Bugüne kadar Türkiye'de ekonomik güce sahip egemen azınlık çevreler çalışma barışının bozulması ve zedelenmesinin başlıca sorumlusu olarak işçileri göstererek,kasıtlı olarak kamuoyunu bu yönde oluşturma çabasını sürdürmüşlerdir. Olaya gerçekçi gözle baktığımızda ayrılıklar hariç, bu ülkede işçiler ve işçi örgütleri çalışma barışına gerekli özeni göstermişlerdir. Çalışma barışı sözkonusu edildiğinde sözleşmiş gibi işverenler hep işçiden özveri beklemektedirler. Bu sosyal bir olgu değil, ekonomik bir olgu haline dönüştürülmektedir. İşverene göre:

İşçi para istememeli/ Ne verilirse ses çıkarmamalı / İşçi, işverenin tutumuna, kârına, yönetimine, hesabına hiç ilgi duymamalı/ İşverenin her istediğini yapmalı/ İşveren istediği işçiyi işten sorgusuz sualsiz atabilmeli, istediğini işe alabilmeli/ İşçinin emeğini sendika değil, kendisi değerlendirmeli/ İşveren işçinin ücretini istediği zaman ve de geç bile ödeyebilmeli.

Böylesine bir tutumun çalışanlar üzerinde ne kadar olumsuz etkiler yaratacağını bir kısım işverenler dikkate almamaktadırlar. Ekonomik bunalım içindeki insanın verimliliğinin düşeceği, etrafında huzursuzluk yaratacağını iş kazalarına neden olabileceğini, hatta kendilerinin bundan büyük zararlara uğrayabileceklerini hesap edememektedirler. İlke olarak **"işçinin alnının teri kurumadan ücretinin verilmesi"** işverenlerce benimsenmelidir. Çalışma barışının korunmasında, demokrasinin yıkılmazlığı ko-

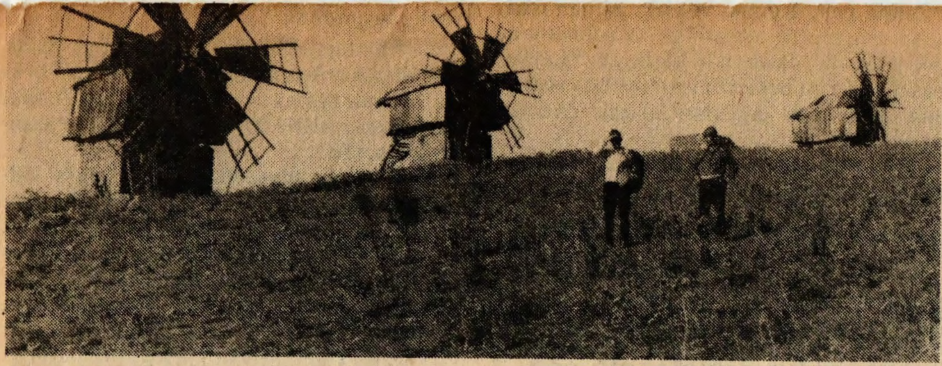
Neler oluyor neler?

"Bu değirmenler ben oldukça ayakta durur"

Balıkesir'in Karakol Köyü'nde üç, Halkapınar ve Karacaören Köylerinde iki yeldeğirmeni kalmış. Eskiden, yüz yaşını aşan bu değirmenlerin önünde kuyruk oluşurmuş. Tekniğin ilerlemesi sonucu bu değirmenlere iş kalmamış, ancak sahipleri tarafından kullanılır olmuş. Orman İşletmesi'nin, gereksinimleri olan ağaçları vermemesi nedeniyle onarımları da olanaksızlaşmış.

Balıkesir'den, İstanbul'dan, yurtdışından fotoğrafçılar buraya gelip gider olmuşlar. Balıkesir Sanat Fotoğrafçılar Derneği'nden BASAF) Ahmet Esmer burada açıkhava fotoğraf sergisi bile açmış. Değirmenler; güngeçtikçe köylülerle aydınlar arasındaki ilişkilerin zenginleşmesine yolaçmış, bilgi alışverişi sürüp gitmiş. Sonuçta köylüler değirmenlerin kültürel önemi üzerinde düşünmeye başlamışlar. Bize değirmenini gezdiren Cemil Ermemiş: "Değirmeni satmayacağım, yıkmayacağım. Öldükten sonra çocuklarım ne yapar bilemem. Ama ben oldukça değirmenler ayakta durur." diyor. Aynı köyden Hüsnü Ayaz; değirmenleri yıkmaya kalkarlarsa İstanbul'daki fotoğrafçılara mektup yazıp onları buraya çağıracağını, değirmenlerin yok olmasını önleyeceklerini söylüyor.

Hüsnü Ayaz'ın bu tepkisi, aydın güçlerle köylünün (İşçinin, memurun dargelirlinin) yanyana gelmesinin yitirmekte olduğumuz kültürel değerlerin (ekonomik, demokratik hakların) gerçek koruyucularının kimler olabileceğini açıkca göstermiyor mu?

bir işleve dönüşür yazarlık.. Şimdi, işsizlikten, enflasyondan, konut sorunundan söz açacak olsam, yazı rotatiften çıkıncaya değin hangi doğrultuda bir gelişim olacağını nasıl sağlıklı saptayabiliriz ki...

Hiç kuşkusuz 12 Eylül'den önce, ülkenin tüm sorunlarına sırt çevirmiş, hatta daha da yoğunlaşıp laçkalaşmasına neden olmuş iktidarların sorumluluğunu görmemezlikten gelmek en azından gerçekçilikle bağdaşmaz. Halkı oy ambarı gibi gören siyasal partilerin ve onların yönetim kadrolarının Türkiye'nin temel ekonomik ve sosyal sorunlarına çözüm getirmeleri de beklenemezdi. 12 Eylül'den sonra bütün bu yoğun sorunlara, bunalımlara çareler bulma, düz-

konusunda şimdiden işçi ve işveren kesimine büyük görevler düştüğü bir gerçek. Yeni yasalar işçileri kısa süre içinde ve süratle bütünleşmeye yönlendiriyor. Bu nedenle ikibuçuk ay içinde gerekli yasal işlemlerin eksiksiz tamamlanması gerekiyor. Her iki yasa eskiye oranla önemli değişiklikler getirmekte. Yasaları şu anda hemen gelişi güzel eleştirmek uygun değil. Çünkü, uygulamada sakıncaları tek tek çıkacak ve zamanla düzeltilmesi gereği duyulacağı olası. Aşağı yukarı üç yıldan beri sendikasız üyeler var. Koşulların getirmiş olduğu nedenlerle başka bir konfederasyonun kapatılmış olması nedeni ile bu örgüte bağlı sendikaların üyeleri tüm olarak sendikasız durumda. Bu ör-

Dünyanın her yerinde olduğu gibi istatistiki rakamların sağlıklı olup olmadığı tartışma konusudur. Ancak, Türkiye'de rakamlar değil, pazara, çarşıya gidildiğinde, bir ev sahibi ile kira konusunda tartışıldığında gerçek su yüzüne çıkmakta, yüzde 30 veya 40 enflasyon oranının söylendiği anda, işçinin yüzde yüz kaybının olduğu gerçeği ile karşılaşılmaktadır. Bir yıl içinde 15 bin lira olan ev kirası 30 bin liraya çıkmış, ayrıca ilâve olarak altı aylık peşin ödenti istenmektedir. Bir gecekondunun bile kirası 8-10 bin liradan aşağı değildir. İşçinin kazandığı para nedir, sadece ev kirasına tüm gelirinin iki katı gitmektedir. Diğer temel tüketim maddelerine baktığımızda 280 lira olan pey-

nusunda işçisi, işvereni, memuru, esnafı, köylüsü gerektiğinde özveride bulunmalıdır. Ancak, işverenlere de bu barışın sürekliliğinde büyük görevler düştüğü gözden kaçmamalıdır. Toplu iş sözleşmelerini çıkmaza sokmak, işçinin emeğinin karşılığını tam olarak vermemek alışkanlıklarından vazgeçerek insancıl bir yaklaşımla emek sahibinin de yaşamak, çoluk çocuğunu okutmak, yetiştirmek, bir çatı altında huzur içinde ailesi ile barınmak ihtiyacında olduğunu benimsemeleri gerekir. İşverenler kendilerini ayrıcalıklı görmemelidirler. Çalışma barışı sözle değil, gerçekte inanç ve özveri ile kanıtlanır. Bunu hiç bir zaman unutmamak gerekir.

Evvel Zaman İçinde: KADIKÖY SİNEMALARI

AFİF YESARİ

O dönemde televizyon olmadığı için, tüm İstanbul'da olduğu gibi, 1935- 1941 yılları arasında, Kadıköy'de de sinemalar ve filmler 'Altın Devrini' sürdürüyor ve sinema, eski Kadıköy'ün toplumsal yaşamını büyük ölçüde etkiliyordu.

Kadıköy'ün, 1935 - 1941 dönemi sinemalarından söz açınca, sıra gözetmeden, Hale Sineması'ndan (Şimdiki Reks Sineması) başlamak gerek. Çünkü, 1920'de, o bina 'Apollon Tiyatrosu' iken, ilk Türk Kadın Oyuncu Afife Hanım, 'Jale' takma adıyla ilk kez orada sahneye çıkmış, sonra da, polis marifetiyle ve büyük bir olasılıkla ve 'mıntıkası dolayısıyle' Rızapaşa Karakoluna celbedilmiş. Ne olsa, tarihî önemi var. Binanın Grek üçgeni biçimindeki ön yüzü, son zamanlara kadar yerinde duruyordu. Hale Sineması, daha çok Columbia ve 20Th. Century Fox'un filmlerini geçerdi: Ailece Faye, Tyrone Power, Don Ameche üçlüsünün çevirdikleri 'Alexander Rightime Band', yine Alice Faye, Tyrone Power ve Brian Donlevy'nin başrollerini oynadıkları 'Şikago Yanıyor', o dönemden anımsayabildiklerim. Bu filmlerin şarkıları yıllarca dillerden düşmediydi. Ve Ferdi Tayfur'un (1904 - 1958) nefis Türkçesiyle seslendirdiği 'Türkçe Sözlü' filmler... Hale Sinemasında, sanat değerleri giderek artan ve sinema açısından da çok değerli ve önemli filmler gösteriliyor, bunların, tümü o dönem gençliğin ruhsal yapısı, gelişmesi, oluşması hatta yetişmesi üzerinde, TV'nin günümüzdeki rolünü oynuyordu. Duhuliye 25 Kuruş'tu yanılmadımsa. Salı ya da Cuma günleri de 'Halk Günü' idi ve 10 Kuruştu. '3 Film Birden' gösterilirdi. Bir tarihte, girerken, bir külah da dondurma vermişlerdi bir filmin ilk günü, bedava...

Aynı tarihte Süreyya Sineması 'Adalar Şarkısı' diye, o zamanlar çok tutulan bariton şarkıcı Lawrence Tibett'in bir filmini gösteriyor, filmde başrolü oynayan Tibett, şarkı söyleyerek Amerikan fıstığı satıyordu. Bu filmin ilk günü, küçük kesekâğıtları içinde Amerikan fıstığı dağıtmıştı müşterilerine Süreyya Sineması.. Hale Sineması da, ona rekabet olsun diye dondurma dağıtmış olabilir. Ama, dondurmayı hangi filme denk getirmişti, onu bilemeyeceğim. Hale, Süreyya'ya oranla daha küçük bir sinemaydı.. Belleğimde uzun süre yer eden filmler izledim bu sinemada: Julien Duvivier'in yönettiği ve Jean Gabin'in başrolünü oynadığı 'Cezayir Batakhaneleri' sonra, 'Büyük Vals', 'David Golder', 'Golem', 'Anna Karenina' bunlardan bazıları. Ve Charles Boyer'in Danielle Darrieux ile çevirdiği 'Bir Balo Hatırası', 'Mayerling Faciası' gibi, bobinler dolusu Fransız filmi, 1932 yapımı bir 'Mata Hari'; başrollerde Greta Garbo, Ramon Novarro, (Bu film, yakın bir geçmişte TRT TV'de de gösterildi ve ilgiyle izlendi) 1938 yapımı, 2. versiyon 'Cezayir Batakhaneleri', oyuncular; Charles Boyer, Sigrid Curie, Heddy Lamarr, 1936 yapımı ve Nelson Eddy, Jeanette Mac Donald'ın 'İndian Lowe Call' ve 'Dinah' gibi, şarkıları hemen ezberlenen müzikli filmler, sinema dünyasının en ünlü komiklerinin filmleri.. Ray Milland'ın, Robert Young'ın, 'İhtiyar Delikanlı' Buddy Ebsen'in gençliklerini, bu sinemadan anımsarız. Ve ilk göz ağrılarını; Margaret Sullavan'ı, Janette Gaynor, Norma Shaearer, Myrna Loy'u, Dave Fleischer'in ve Walt Disney'den önceki ustaları çizgi filmlerini.. Bunlar, sinema tarihi açısından çok önemli ve ancak özel gösterilerde izlenebilen filmler. Sinemalarda, filmlerden önce, Pathé ya da Fox Movietone'un I Kısımlık 'Dünya Havadisleri'de gösterilirdi. Hale Sinemasında, şu ya da bu özelliğinden ötürü, Dünya Sinema Tarihine geçmiş kurdeleler de izlemişizdir. Örneğin 'Flash Gordon'- 'Baytekin Meçhul Dünyalarda..' .Yaratıcısı Alex Raymond'un çızgi romanından sinemaya uyarlanan 'Flash Gordon', bilimkurgu türünün ilk başarılı, karakteristik ve modern bilimkurgu'ya öncü örneklerden biriydi. Ve başka 'Fantastic'ler.. Sonra, korku filmleri klasikleri, Bela Lugosi'nin başrollerini oynadığı 'Drakula' ve 'Zombi' filmleri..

Acaba hangisinden söz etmeli.. Bobinler iyice karıştı.. Tüm bu filmler, aynı perdeye yansıyor sanki: Spencer Tracy'nin 'Cesur Kaptanlar'ını, James Gagney'in, başrollerini Jean Harlow'la paylaştığı 'Bir Numaralı Halk Düşmanı', Paul Muni'nin, Karen Morley ve George Raft'la oynadığı 1932 yapımı 'Yüzü Damgalı Adam'ı, Lionel Atwill ile Glenda Farrel'in 'Mumyalar Müzesi'ni, Hale'nin perdesinden kopuk kopuk anımsıyorum.

SİNEMA YAŞANTININ BİR PARÇASIYDI

İnsansız bir sinema düşünülemeyeceğinden, sinemalardan, sinema binalarından söz edildi mi, yapı, filmler ve izleyiciler de hep birlikte ve çoğu kez aynı anda anımsanıyor. Bu bakımdan, bir dağınıklık olacak çaresiz, arada bir, 'Film Kopacak'.. Sinema, o dönemde, 'yaşantının bir parçası' idi.. Televizyon olmadığı için belki de. Saygıdeğer yaşlı bir Madam anımsıyorum, Hale Sinemasında gösterilen her filme muhakkak gelir ve program değişinceye dek, baştan sona, aynı filmi büyük bir dikkat ve özenle izlermiş. Salondaki yerine kimse oturmazdı, çünkü o koltuk, bütün seanslar icin ona ayrılmıştı. Film değiştikten bir kaç gün sonra, çoğu kimse filmi ondan sorardı, iyi mi, kötü mü diye.. Yaşlı, genç, böyle bir çok sinema tutkunları vardı. Jeanette Mac Donald- Nelson Eddy ikilisinin oynadıkları 'Rosalie'nin, 'Marietta'nın ve bu ikilinin çevirdikleri tüm öbür filmlerin şarkıları hemen ezberlenir ve bu şarkılar, yaz geceleri, uyumlu ve güzel seslerle sessizliği süslerdi. Ihlamur kokulu bir Kadıköy'de, ekmeğin 8, şekerin 27 kuruş olduğu bir dönemdeydi bunlar... İnsanların birbirini sevdiği ve saydığı, insanların 'hep bi âile' gibi olduğu bir dönemde..

Süreyya Sineması, eski adıyla, 'Süreyya Paşa Sineması', görkemli bir sinemaydı. Kapıdan girince, küçük bir antreden sonra, uzun boylu, zayıf ve zarif, ama, yine de ciddi görünüşlü bir zenci olan Musa Efendi, kapıda bilet keserdi. Geniş fuayede Suzan Lûtfullah Hanımın bir büstü vardı. Sağa, sola uzanan iki merdivenle localara çıkılırdı, locaların yanındaki duvarlarda; Lya de Putti, Gloria Swanson, Billie Dove, Pola Negri, Emil Yanings, Willy Fritz, İvan Petrovitch gibi, o dönemin ünlü kadın- erkek oyuncularının, büyük, yağlı boya portreleri vardı. Süreyya Paşa Sinemasında enfes korku filmleri izlemişizdir: 'Gaip Ruhlar Adası' adıyla gösterilen 'Doktor Moro'nun Adası?. Charles Laughton, Kathleen Burke, Bela Lugosi.. Ve Frankenstein..

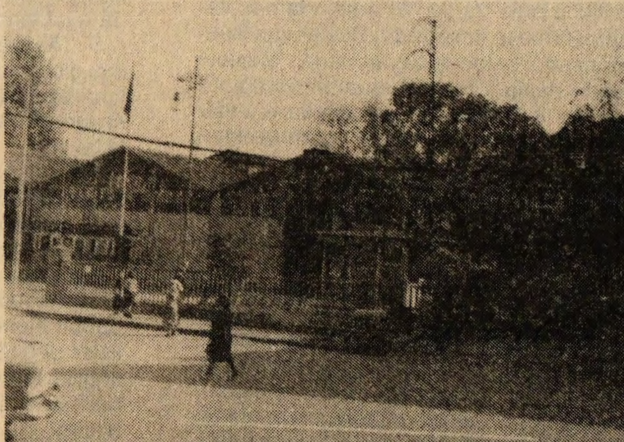
Frankenstein; 'Canavar Yaratan Doktor', önemli: Mary Shelley'in, 1818'de yayınlanan 'Frankenstein' ya da 'Modern Prometheus' adlı ünlü yapıtı, 1931'de sinemaya uyarlandı, başrolleri; Dr. Frankenstein, 'Canavar Yaratan Doktor'u Colin Clive ve 'Canavar'ı Boris Karloff oynadılar. Bir Universal yapımıydı. Süreyya Paşa Sinemasında 1938'de gösterildi. Bu filmin bendeki ürkütücü etkisi uzun yıllar sürmüş ve çok sonra, ben de bu işin içine girip, makyaj nedir, kamera nedir, ışık nedir, sinema'nın ne kadarı yalan, ne kadarı gerçek'tir, görüp, az buçuk öğrendikten sonra yavaş yavaş yok olmuştur. Bu film, ilk kez 1938'de, Süreyya'da gösterildiğinde: 'Hâmile hanımların ve kalbi zayıf olanların bu filme gelmemeleri' önerilmiş, filmin bütün dünyada büyük bir beğeni kazanması üzerine, 1935'te 'Frankenstein'ın Nişanlısı', 1939'da 'Frankenstein'in Oğlu' ve 1960'a kadar çeşitli versiyonları yapılmıştır. Bu yapımlarda 'Canavar'ı, Lon Chaney Jr. ve Bela Lugosi gibi ünlü ve yetenekli oyuncular da oynadı ama, hiçbiri, Boris Karloff kadar başarılı olamadı.

'Gündüz İnsan, Gece Kurt' adıyla gösterilen 'Werewolf of London' da bu filmlerdendir. (1935- Universal Yapımı). Filmin başrolünü, yani Kurt Adam'ı, Henry Hull oynuyordu. Henry Hull'den sonra, Lon Chaney Jr. ve Oliver Reed gibi oyuncular ve 1957'de, TV dizisi 'Bonanza'nın Küçük Co'su ve halen gösterilmekte olan 'Küçük Ev'in Charles Ingalls'ı Michael Landon da 'Kurt Adam' oldular: 'I Was a Teenage Werewolf! Ne var ki bunların hiç biri. Henry Hull'un başarısına ulaşamadı, hem makyaj, hem de oyun açısından, Bela Lugosi'nin Drakula'sında olduğu gibi.

GELİNİZ- GÖRÜNÜZ- İBRET ALINIZ

Süreyyapaşa Sineması, ilk sessiz ve 'mabâd'li: 'Devamı Gelecek Haftaya' kısım kısım gösterilen filmleri de izlediğim ilk sinemadır.

'Fransız İhtilâli Kebîri', 'Metropolis' gibi, sinema klasikleri arasına giren sessiz filmleri, babaannemin, elimden tutarak götürdüğü bu sinemadan anımsarım. Geniş salonunun duvarları, renkli tüllerle sarınmış, havada uçarak, borazan, flüt, harp, fifre çalan görkemli melek resimleriyle süslüdür. Bu meleklerin dolgun, doyurucu göğüsleri beni en az, izlediğim filmlerdeki ilk dişilerin görüntüleri kadar etkilemiştir.

Geniş ve çok yüksek tavanın dört köşesinde, Arap harfleriyle: ''Geliniz-Görünüz-İbret Alınız' yazılıydı. Sonradan bu yazıları iri birer papatya ile örttülerdi. Süreyya Paşa Sineması, o dönemin gençliği için bir ayrı anlam ve özellik taşırdı: Kız arkadaşlarla orada buluşur, orada kız arkadaş bulurduk; çoğu kez karanlıkta ve el yordamı ile.. Hale'nin ve Süreyya'nın yazlıkları da vardı. O zamanki 'Halk Opereti'nin ünlü oyuncuları, Lûtfullah ve Celâl Surûri Beyler, Suzan Lûtfullah Hanım, ünlü komedi aktörü Naşit Bey, bu yazlık'larda izlediğim ilk sahne sanatçılarından anımsayabildiklerim. Tüm bu izlenimlerin, tiyatro'ya yakınlık duymamda büyük etkisi olduğunu söyleyebilirim.

Nasıl ki, sinemaya duyduğum yakınlık da, yukarıda sözünü ettiğim sesli ve sessiz filmlerle başlamıştır.

Kadıköy'de, başka sinemalar da vardı. Kuşdili, Talimhane, Yeldeğirmeni ve Yoğurtçuda.. Kuşdili dışındakiler, yazlık, salaş sinemalardı, kışları odun deposu olarak kullanılıyordu. Sıraları tahtadandı. Tiyatro da oynardı ve bunlar da birer Açıkhava Tiyatrosu idi.

YIKILMADIK PEK AZ ŞEY KALDI

Bu sinemalar, 1935, hatta 1938'lerde bile sessiz filmler ve genellikle vurdulu kırdılı serüven ve sıradan kovboy filmleri gösterirlerdi, seyircilerini de genellikle 14- 17 yaş arasında çocuklar oluştururdu. Bu filmler arasında, dişe gelir, ilginç kurdelelere de raslanırdı: Ünlü Kovboylar William Desmond ve Hoot Gibson'un, 1922'lerde, Tim Mc Koy, Ken Maynard, Tom Tyler, Tom Mix'in, Johnny Mc Brown'un 1928'lerde, Garry Cooper'ın 1930'larda ve Bill Boyd'un 1937'ye kadar çevirdikleri kaliteli kovboy filmlerini ve vestern'leri, Süreyya ve Hale'de ve tek tük de olsa, bu sinemalarda da izledik. Ve yerli filmleri: 'Karım Beni Aldatırsa', 'Ankara Türkiye'nın Kalbidir', 'Kahveci Güzeli', 'Aynaroz Kadısı', 'Bir Kavuk Devrildi'.. (Bunlar, Türk Sineması'nın önemli yapıtlarıydı. Bir söylentiye göre, bunların hepsi, bir depoda negatifleriyle birlikte yanmış, bir başka söylentiye göre de bir sinematek arşivindeymiş.) Ve o dönemde büyük beğeni kazanan Alman filmleri..

Kuşdili Hilâl, sonraki Lâle Sineması (Şimdi Tramvay Müzesi) Kuşdili Çayırı başlangıcında, hemen hemen dikdörtgen biçiminde, tavanı hayli yüksek, adeta ürküntü veren bir yapıydı. Tiyatro ve Zati Sungur gösterileri de olur, Komik Cevdet, '3 Perdelik âyle facâları'ndan sonra komedi oynardı. 'Sarhoş' lâkabı ile maruf (!) imitatör (taklitçi) Rasih Bey de çıkardı bazı. Bu Rasih Bey, ilk yerli 'one man show'cudur sanıyorum. Ben, o tiyatroda Hamlet, Othello da seyrettim!..

Yoğurçu'da, karakolun yanındaki sinemada da 'madara filmler' oynardı. Yoğurtçu ya da Yoğurtçu Park Sineması, aynı zamanda tiyatro gösterilerine de yer verirdi. Oyundan önce, Ünlü Komik Fahri Bey'in eşi Ayten Hanım, borazan, davul ve klarinet eşliğinde kantolar söylerdi:

'Aldırma, çekilir gelenler başa, / Gül, eğlen, çal, oyna, bizim gibi yaşa...'

Bu çalgıcılar, oyundan önce, kapıda, girişte de çalarlardı. Ayten Hanımdan sonra bir dram ve Komik Fahri...

Bir de Opera Sineması vardı ama, yıktılar.

Zaten Kadıköy'de yıkılmadık pek az şey kaldı.

Kuşdili Lâle Sineması, şimdi Tramvay Müzesi... (Üstte). Bu bina bir vakitler 'Apollon Tiyatrosu'' idi. (altta)

Başarılı müzik elçilerimiz:

Elif ve Bedii Aran piyano ikilisi

ÜMİT GÜLTEKİN

Elif ve Bedii Aran Piyano İkilimiz ülkemizin adını dünya çapında sık sık duyuran sanatçılarımızdan. Aran'lar son yıllarda yurt dışında olağanüstü yeni sanat atılımlarında bulundular. Bunlar hakkında bilgi alabilmek için kendileri ile söyleşide bulundum.

1950 yılında İstanbul'da doğan Elif Aran ilk çalışmalarına Rana Erksan ve Ferdi Statzer ile başlamış. İstanbul Devlet Konservatuvarı'nı bitirdikten sonra Viyana'da Alfred Brendel ve Paul Badura- Skoda gibi ünlü piyanistlerle çalışma olanağı bulmuş. Juilliard Yüksek Müzik Okulu'nu Rosina Lhevinne'in öğrencisi olarak bitirmiş. Bedii Aran da 1947 İstanbul doğumlu. Piyanoya ilk olarak Mithat Fenmen ve Verda Ün ile başlamış. Amerika'da Eastman Müzik Okulu'nda Jose Echaniz ve Earl Wild ile çalışıp, Beveridge Webster'ın master öğrencisi olarak Juilliard Yüksek Müzik Okulu'nu bitirmiş. Elif ve Bedii Aran öğrenim gördükleri New-York Juilliard Yüksek Müzik OKulu'nda tanışıp 1971 yılında evleniyorlar. Sanatçılar, Elif ve Bedii Aran Piyano İkilisi olarak ilk konserlerini 1972 yazında Ankara ve İstanbul'da, Türkiye radyolarında ve televizyonda veriyorlar. Aran'ların Ankara'nın Gaziosmanpaşa semtindeki evlerinin bahçesinde yaptığım şöyleşide kendilerine yönelttiğim sorular ve sanatçıların verdikleri cevaplar şöyle idi:

Evlilikten sonra mı piyano ikilisi oluşturmaya karar verdiniz, yoksa ikili piyano çalışmaları mı evliliğe adım oluşturdu?

Evlendikten sonra ikili piyano çalışmalarına başladık. İkili piyano konusuna, biz zaten zevkli bir ses beraberliği çalışması olsun diye başlamıştık; ondan sonra bu çalışmalarımızı profesyonel bir konuya doğru yönelttik. Yani ilkin bilinçli bir başlangıç yoktu. Juilliard Yüksek Müzik Okulu'ndaki hocalarımızdan çok büyük bir destek gördüğümüzü söyleyebiliriz. Zaten hocalarımızdan biri de zamanın en büyük piyano ikililerinden biri olduğu için teşvik etmiştir.

1972 yazında, İstanbul, Ankara, radyo, televizyon konserlerinden sonra Aralık 1973 de, Poulenc'in iki piyano ve orkestra için Re minör Konçertosunu, Aralık 1974 de Mendelssohn 'un iki piyano ve orkestra için Mi majör Konçertosunu, Mart 1976 da Mozart'ın Mi bemol majör iki piyano konçertosunu Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası eşliğinde seslendirdiniz. Ocak 1978 de ise Ankara Devlet Konser Salonu'nda Brahms, Busoni, Bizet ve Liszt'in yapıtlarından oluşan bir resital verdiniz. Bu resital ve konserlerden başka yurdumuzdaki müzikal etkinliklerinizden söz eder misiniz?

Türkiye'de maalesef uzun yıllardır çalamıyoruz. Söylediğiniz etkinlikler en son örnekler oluyor. Yalnız geçen yıl İstanbul Festivali bu konuyu organize edebilmiştir. Böylelikle altı-yedi yıldır ilk kez Türkiye'de çalabildik. Bunun dışında bizim bütün kariyer hayatımız dışarda geçmiştir ve geçmektedir. Aşağı yukarı her iki-üç ayda bir dışarda konserlere turnelere gitmekteyiz. Türkiye'de maalesef bu organizasyon yapılamamaktadır. Bunun nedeni; Türkiye'de kısa vadeli programlar yapılmaktadır. Biz şu anda 86-87 sezonunun programını yapmaktayız ve kontratlarını imzalamaktayız. Böyle bir çalışma Türkiye'de söz konusu değildir. Onun için bize gelen teklifler çok kısa vadeli, yani bir kaç aylık teklifler halinde oluşmaktadır ve tabii daima başka yerlerdeki konserlerimize rast gelmektedir.

Yurt dışı yarışmalarından ve ödüllerden söz eder misiniz?

İkili olarak bir tek Münih'deki yarışmaya katıldık. Münih zaten iki piyano dalında, yegane yarışma yapan kuruluş. O yarışmada bir "Büyük Ödül" aldık. 72 de iki piyano çalışmaya başladığımız düşünülürse, 74 yılında yapılan yarışma bizim kariyerimizin başlangıcı olmuştur. İki yıllık bir çalışmada bu sonucu aldık.

Biraz da plak çalışmalarınıza değinebilir misiniz?

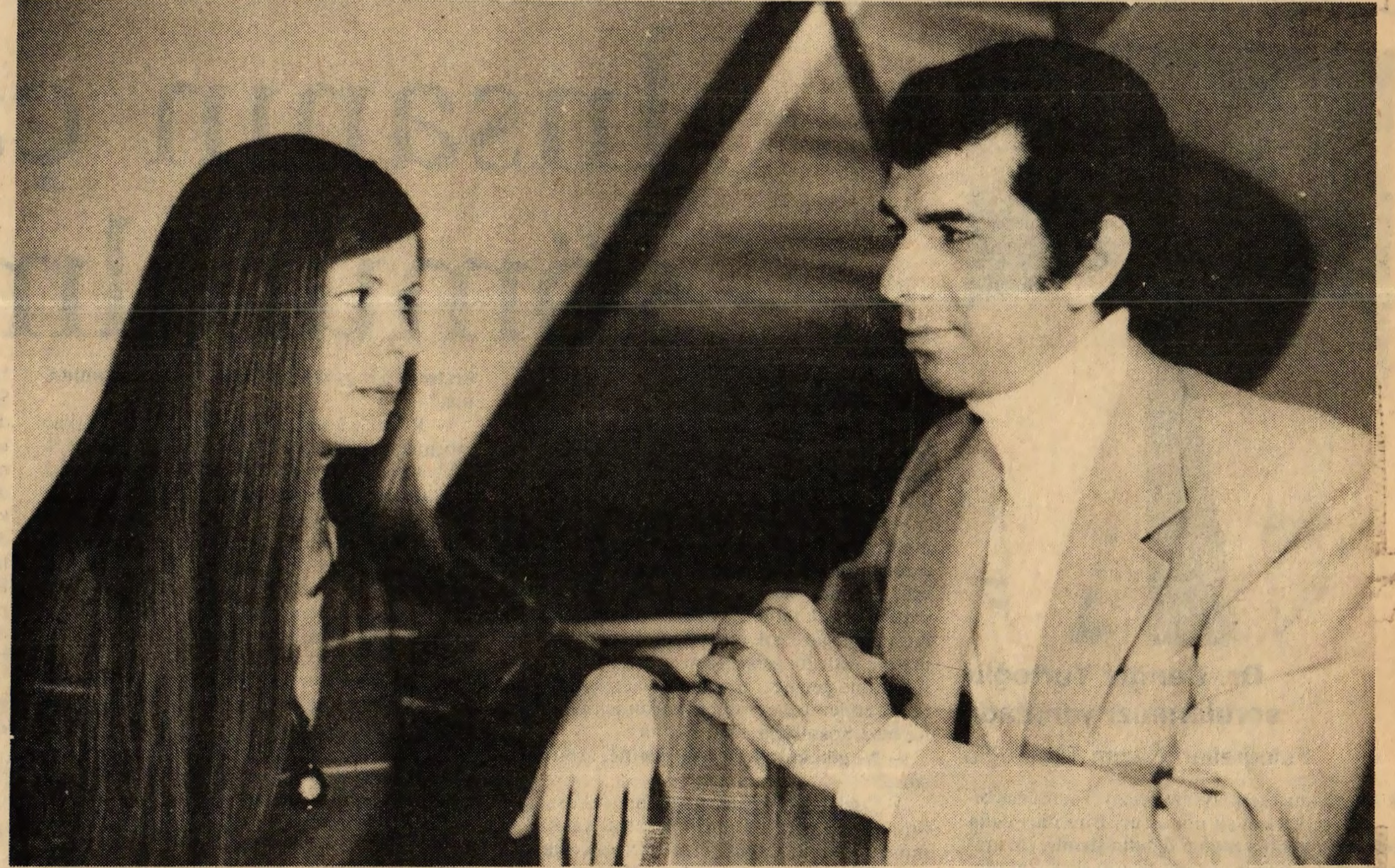
1977 yılında ilk plağımız çıktı. Bu Türkiye'de ilk piyano ikilisi plağıdır. İkinci plağımız 1980-81 sezonunda "İki Piyano Virtiözitesi" adı ile piyasaya çıkmıştır. Birincisini Telefunken- Decca ile yapmıştık, ikincisini Emı-Electrola organizatörlüğü içerisinde oluşturduk. Geçen yıl Brahms'ın 150. doğum yılı nedeni ile bestecinin iki piyano için tüm eserlerini içeren bir çalışma yaptık. Bunun doldurulması bitti, kataloglarda da yayınlandı fakat piyasaya sürülmesi için daha birkaç ay geçmesi lazım. 83 baharında da "İki Piyano Antolojisi" başlıklı bir projeye başladık. Bu ilginç bir olay; çünkü dünya plak yayın tarihinde ilk defa oluyor. Bütün iki piyano eserlerinden en belirgin eserleri içeren, onyedi besteciden oluşan altı plaklı bir seri.

"83 baharında "İki Piyano Antolojisi" başlıklı bir projeye başladık. Bu ilginç bir olay, çünkü dünya plak yayın tarihinde ilk defa oluyor. Bütün iki piyano eserlerinden en belirgin eserleri içeren, on yedi besteciden oluşan altı plaklık bir seri. Aşağı yukarı 1987 yılına kadar sürecek."

Aşağı yukarı 1987 yılına kadar sürecek. Her yıl bir bölümünü dolduruyoruz, bunlar ikişer plaklık albümler halinde piyasaya sürülecek.

Az önce Brahms'ın doğumunun 150. yılı nedeni ile yaptığınız çalışmadan söz ettiniz. Bununla ilgili başarılı konserleriniz de oldu. Böylece yurt dışındaki çalışmalarınızı da özetler misiniz?

Brahms'ın doğumunun 150. yılı olması nedeniyle düzenlenen bu festival için yorumcu sanatçılar, iki yıl öncesinden uluslararası düzeyde ve Brahms Gesellschaft jüri komitesi tarafından seçilmişlerdi. Orta Avrupa'ya naklen yayını planlanan bu programda bestecinin doğum gününde olan en önemli konser, festivale davet edilen tek Türk sanatçıları olarak bize ayrılmıştı. Bu da geçtiğimiz Mayıs ayı içerisinde oldu. Geriye doğru sıralarsak: Almanya'nın en yeni ve en büyük klasik müzik konser salonu olan Frankfurt'da ki Alte Oper Salonu'nda 1982 Ekim'inin ikinci açılış konserinde iki günde toplam beş bin kişiye hitap ettik. 1981 Eylül'ünde 25. yılını kutlayan Varşova Modern Müzik Festivali'nin kapanış konseri bize ayrılmıştı. Bu konsere "Yılın Müzisyeni" seçilen W. Lutoslawski de bizzat katılmıştı. Daha eskilere gidecek olursak; dünyanın en ünlü konser salonları olan Berlin Filarmoni ve Londra'da Queen Elizabeth'de konserler verdik.

İkilinin "İki Piyano Virtiözitesi" başlığı ile yayınlanan plaklarının kapağındaki resimleri

Piyano ikilisi olarak genç piyanistlere de örnek oluşturuyorsunuz. Piyano çalan kardeşler, özellikle ikiz kardeşler iki piyano çalışması yapmaya yöneliyorlar. Siz de öğrencilerinizin iki piyano çalışmaları yapmalarını pekiştiriyorsunuz. Bu konuda genç piyanistlere neler önerirsiniz?

Önce piyanist olmalarını öneririz. Beraber çalma çok zevkli bir olgudur. Fakat kişinin bunu yapabilme seviyesine gelmeden önce kendini yetiştirmesi lazım. Nitekim biz de ikiz öğrencilerimiz için aynı şeyi uygulamışızdır. Hatta ondört yaşlarındayken İtalya'da bir yarışmada iki piyano dalında ödül almışlardır. Fakat buna rağmen arkasından şu anda uyguladığımız eğitim, tamamen kendilerinin bireysel olarak, yani önce piyanist olarak yetişmeleridir. Ilerde birlikte çalmak isterlerse, piyanist olmuş olarak bunu yapmaları çok daha kolaylaşacaktır.

Ülkemiz Konservatuvarlarında uygulanan piyano pedagojisi konusunda neler düşünüyorsunuz?

Türkiye'deki eğitimi açıkça çok yakından bilmiyoruz. Konservatuvarlarda uygulanan müfredatı biliyoruz. Bunun dışında özel olarak yapılan derslerde nasıl bir etkinlik var bilemiyoruz, bunu izleyecek vaktimiz yok zaten. Fakat biz özel olarak müzik merkezimizde yanlız profesyonel öğrencilere yönelik bir eğitim uygulamaktayız. Burada yaptığımız repertuvar program tamamen dünya standardını göz önünde bulundurarak yapılmaktadır.

Bizim bestecilerimiz tarafından bugüne kadar iki piyano için konçerto yazılmamış. Bestecilerimizin iki piyano için yapıtlar üretmeleri açısından girişimleriniz oldu mu?

Yapıt istediğimiz besteciler oldu. Henüz elimize geçen eserler arasından birini dışardaki organizatörlere kabul ettirme olanağını bulamadık. Çünkü programları yaptırmak bizim elimizde değil, dış organizatörlere sunmak zorundayız. Yazılmış konçertolar da az sayıda olduğundan, bizim bestecilerimiz tarafından iki piyano için yazılan bir eseri dışarda kabul ettirebilmemiz solo eserlere oranla çok daha kolay olacaktır. Solo iki piyano eserleri açısından, maalesef organizatörlerin önerdikleri veya kabul ettikleri eserleri çalmak zorundayız.

Konserlerinizde iki piyanoyu karşılıklı yerleştiriyorsunuz. Başka ikililerden, tabureler ard arda gelecek ve çalanlar birbirlerini görmeyecek biçimde piyanoları yan yana yerleştirenler olduğu gibi, değişik düzenleri deneyenler de var. Bu üsluplar için neler söylersiniz?

Beraber çalmada önemli olan müzikal kontakttır. İki piyanoda yalnız buna ilâveten şöyle bir sorun vardır. Bir şef yoktur. Mesela bir oda orkestrasında yahut bir dörtlüde bir şef vardır. Dörtlüde birinci keman şeftir. O kişinin hareketleriyle bir kontakt kurulur ve bununla bir oluşum sağlanır. İki piyanoda bu söz konusu değildir, devamlı bir kontakt halinde olunması gerekir. Bu büyük ölçüde kulakla, yani müzikal kontaktla sağlanır. Bunun dışında göz kontağıyla elde edilen bazı anlık iletişimlerin de sağlanması gerekir. Dolayısıyla biz piyanoların yanyana konulması yerine karşılıklı olmasını daima tercih etmişizdir. Ellerin görülmesi hiçbir zaman söz konusu değildir, gerek de yoktur. Göz kontağının sağlanamıyacağı bir yerleştirmede az bir oranda müzikten fedakârlık söz konusudur. Amaç müzik olduğuna göre bizim amacımız konumdaki çizgiden uzaklaşmalar değil, müzikte elde ettiğimiz sonuçlardır. Bir de iki piyanonun iç içe konulmasının nedenlerinden bir tanesi de akustik açısından avantajlı olmasıdır. Piyanolar yan yana konduğu takdirde çıkan sesler bireyseldir, oysa iç içe konduğu takdirde iki akustiğin birbirine karışması ve tek kapaktan ikisinin de yararlanması mümkün olabiliyor.

Önümüzdeki 83 - 84 konser sozununda ve gelecekte seslendirmeyi düşündüğünüz eserler nelerdir? Az önce uzun süredir Türkiye'de konser veremediğinizden söz etmiştiniz, Türkiye'de konser vermeniz için bir girişiminiz olacak mı?

Bu girişim bizim tarafımızdan olamıyor. Organizatörlerin yapmış oldukları teklifleri değerlendirmek zorundayız. Bunun dışında Ekim ayında aşağı yukarı iki-iki-buçuk aylık bir turneye çıkacağız. Bu turnede bir hayli önemli sayılabilecek faaliyetler sıralanmaktadır. 21 Kasım'da dünyaca ünla üç konser salonundan biri olan (diğer iki ünlü salon Berlin Filarmoni ve Londra Queen Elizabeth'de daha önce konser verdiğimizi belirtmiştik) New-York Carnegie'de konser verecek ve bu salonda çalan ilk Türk müzisyenleri olacağız. Bununla birlikte Amerika'da altı hafta konser faaliyetlerimizi sürdüreceğiz. Ayrıca Amerika'ya giderken ve dönerken İskandinavya ülkelerinde konserlerimiz olacak. Bergen ve Oslo Filarmonik Orkestraları ile çalacağız. Oslo'daki çalışma Moskova Devlet Filarmoni Orkestrası'nın şefi Dmitri Kitaenko ile olacak.

Verdiğiniz bilgiler için teşekkür eder, çalışmalarınızda başarılar dilerim.

Söyleşiden sonra sanatçılar evlerinin bahçesinde.

OKUR İLİŞKİLERİ

"Bir ben ölmekle dünya yıkılmaz"

Bir ben ölmekle dünya yıkılmaz

Zaman akıp gitmekte ve köprülerin altından çok sular geçmekte. Yine de değerinden hiçbir şey yitirmeyen bir ozan, yüzyıllar öncesinden- lirik bir tarzda dizeleriyle- dillerden düşmemektedir. İşte o ozanın adı Pir Sultan; davası da bütün zulme karşı olanların davasıdır.

Nasıl ki, şarap kaldıkça değer kazanır, ozanımız da adeta bu açıdan gittikçe halkın benliğini etkilemektedir. Bugün ilgililerin de katkısıyla Mevlana, Hacı Bektaş Veli, Yunus Emre gibileri için törenler düzenlenirken, aynı şey neden Pir Sultan için esirgenmekte?

Bazılarına göre Pir Sultan, belirli bir dinsel kesimin istemlerini yansıtmıştır da, o nedenle üzerinde "resmen" durulmuyor. İyi ama; Hacı Bektaş, Yunus Emre ve Mevlana'lar da aynı biçimde belirli bir dinsel kesime malolabilecek düşünceler öne sürmediler mi? Üstelik bir Mevlana kendini kısaca şöyle tanıtır: "Ne zahidem, ne zühtüm var, ne ilim/ Ne tâat bilürem, ne hod ibadat/ Ne dinim var, ne mezhebim, ne kıblem/ Ne mescit bilürem, ne bân-i kamât." Buna karşın yine de anma törenlerinde büyük İslam düşünürü olarak tanıtılır. Demek ki, yukardaki savı öne sürenler pek inandırıcı olamazlar. Her biri kültür ve uygarlık yolumuzun birer kilometre taşları olan bu düşünürlerimizden kimilerini tanımak, kimilerini de bunun dışında bırakmak çok yanlış sonuçlara yol açacaktır.

Düne kadar da İbni Sina, Farabi, Biruni gibilerine ilgi göstermiyorduk. Ne zaman ki başkaları sahip çıkar, tanıtır; bizim de "jetonumuz düşer". Ve başlarız o ünlülerin Türklüğünü kanıtlamaya, solkütüğünü ortaya çıkarmaya... Eloğlu demez mi; "Günaydın baylar! Şimdiye kadar neredeydiniz?"

Tarihin her döneminde halkının yanında yer alan, şunun bunun oyuncağı olmayan, köhnemiş yönetimlere ve yöneticilere "methiyeler" düzmeyen ozanlarımız var olmuştur. Ama bir köşede bırakılmışlardır. Divan Edebiyatının aşılmaz simgesi olan Fuzuli de yanlızlığa itilmemiş miydi? Bunu dizelerinde şöyle vurgular: "Ne yanar kimse bana ateş-i dilden özge/Ne açar kimse kapım bad-ı sabahtan gayrı." Gerçekten de Osmanlı yönetimi bu büyük insanın uzun süre kapısını açmamış ve ölüme terk etmiştir. O günün koşullarında belki, "Padişahım çok yaşa" deseydi o halde bırakılmazdı. Ancak erdemli insanlara "el- etek öpmek" yakışmaz.

Pir Sultan, düşüncelerin çok yönlü olmasından yanadır; bağnazlığa karşıdır. Her ne kadar "Ben de bu yayladan Şaha giderim" deyip, Şah İsmail'den yana tavır almışsa, bunun nedeni Osmanlının özgür düşünceye kapalılığıdır. O da buna tepki olarak zamanın daha aydın bir yöneticisi olan Şah İsmail'den yana olmuştur. Onun bu tutumu dış güçlerden yana olmak, "kukla olmak"la suçlanamaz. Dünyanın neresinde olursa olsun bir yönetici aydınsa, halkına kendini benimsetmişse, takdir edilir. Ülkelerin iyi yöneticileri de olur; kötüleri de.. Biri gelir, bilim ve sanatı yüceltir; diğeri gelir kitapları çöp arabalarına doldurur, yığınlar halinde yakar. "Şah Hatayı" mahlasıyla biri diğerinden güzel olan şiirler kaleme alan Şah İsmail ile demokrasiyi içine sindirmeyen Humeyni aynı kefeye konulmaz.

"Sezar'ın hakkı Sezar'a"dır. Osmanlı Padişahlarından bir Üçüncü Selim var ki, aydın düşünceye açıktır. Bir takım yenilikler yapmak ister ama "istemezük" cüler tarafından boğazlanır. "İstemezük"cülerin başlarından olan Kabakçı Mustafa bir cani olarak tarihte yerini almıştır. Böylesine "kabak kafalılar" her dönemde türerler.

Yine Pir Sultan, "Bin çiçekten bir kovana bal işler/ Arıdır hey benli dilber arıdır" der. Elbette öyledir. Çok yönlü düşüncelerin çarpışmasından en güçlü ve sağlamı ortaya çıkar. Bu doğal olarak belli bir uyum içerisinde olmalıdır. Biz arı kadar da olamıyorsak yazıklar olsun! Eğer hep aynı çiçeğe dadanıp ondan bal üretmeye çalışırsak nafile! Çünkü bal, binbir çiçeğin özünden oluşur. İyi düşünceler de öyledir. Katılık, bağnazlık her alanda olabilir. Yaratıcı olmak bir kalıba sığmaz.

Halkı yoksulluk içindeyken deniz kıyısında oturup balıklara yem olsun diye altın atan Deli İbrahim gibilerinin ülkesinde kültür ve sanatın değeri ne ola ki? Bu gibileri için aslolan beşiklerinin sallanmasıdır, haremleridir ve "Bu gece hangi hatunun koynunda yatayım?" saplantısıdır. Boşnak'ın mı? Arap'ın mı? Rumun mu? Çerkez'in mi? Yetmişiki milletin boy gösterdiği Osmanlı hareminde saf kan ne arar?

Bugün Kemalizm maskesi altında Osmanlıcılık güdenler doğal olarak Pir Sultan'a düşman olacaklardır. Oysa Kemalizm ile Osmanlıcılık asla uzlaşmaz. İşte konuya ışık tutan "Nutuk" orta yerde. Osmanlının vatanı nasıl emperyalistlere peşkeş çektiğinin belgeleriyle dolu. Böyle olduğu halde Osmanlı yönetimine ters düşüp asılan büyük bir dehaya sahip çıkmamak içler acısıdır. Konu özellikle Kültür Bakanı Sayın Evliyaoğlu'nun ilgi alanı içerisindedir. Evliyaoğlu, "evliyalığını" gösterirse ne âlâ!. bu sorun da çözüme ulaşmış sayılır.

Yüzyıllar boyu Anadolu'da gelişip köklenen, dal-budak salan kültür değerleri, günümüze miras kalmıştır. Eğer yoğun bir çaba sonucu özgür temelde geliştirilirse, bu alanda nitel bir yenileşme sağlanmış olur. Batıyı geride bırakacak gelişmelere tanık olunur.

BİLAL AKSOY

Yayınlarınızı her yana ulaştırın

YAZKO'nun Somut Dergisini olanaklarım elverdiğince izlemeye çalışıyorum. Basınımızın oldukça sorumsuzlaştığı şu günlerde okunacak (bilimsel-edebi gerçekçi olaylara somut olarak yaklaşıp halka gerçekleri yansıtmaya çalışan) az denilecek sayıda yayınların bulunduğunu sanıyorum. Basınımız gün geçtikçe gençliğimizi ve bunun yanında halkımızı "neme lazımcılığa" iten, onu nasıl güncel sorunlardan soyutlayabileceğini düşünen bir yoldur tutturmuş gidiyor. Hergün (bazı) gazetelerin baş sayfalarındaki çıplak kadın resimleri güncel olayları kapatıyor. Bize uzaktan yakından hiçbir fayda sağlamayan aşk haberleri, aşk fotoromanları gazetemizin tam sayfasını kaplıyor. Sanki biz gençliğe, aşkı öğretmeye çalışıyorlar. Bugün ülkemizde öğrencisi, öğretmeni, işçisi, memuru, aydını, esnafı, köylüsü, kentlisi (bunların büyük bir kısmı) baldırbacak basını dediğimiz basını izliyor. Yani bu basın oldukça başarılı. Ülkemizde en çok basımı yapılan ve tüketilen yayınlar bu basının elinde bulunuyor.

Yukarıda da belirttiğim gibi pekaz olan gerçekçi, olaylara doğrucu yaklaşan yayınları ise bizler bulmakta güçlük çekiyoruz. İşte örnek: 25 binin üzerinde nüfusa sahip ilçemize Yazko'nun aylık dergisi gelmiyor, neden? Oysa bu tür yayınların az da olsa okuyucusu çoğalıyor, sempati artıyor sanıyorum. Buna da örnek: Doğu'da bir ilimizde SOMUT dergisini gün geçtikçe bulamıyorduk. Çünkü okuyucu oranı artıyordu. Bir tek bayie geliyordu. En geç pazartesi almadık mı bulamıyorduk. Buna önlem olarak Dergi sayısı artırıldı. Bunları yayıncı olarak siz bizden daha iyi bilirsiniz.

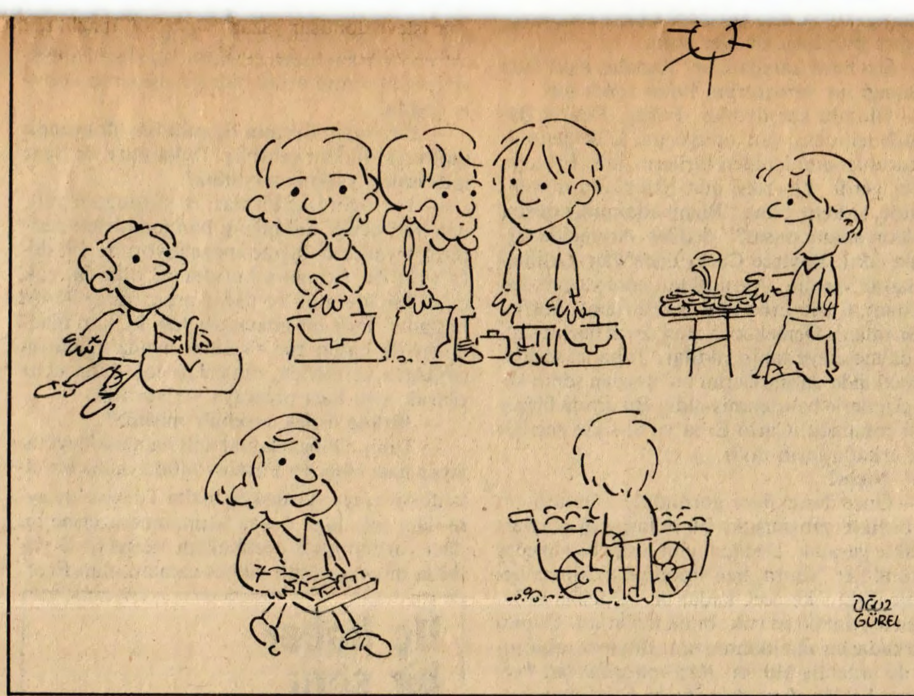
Öyleyse en zor şartları da göğüsleyerek bu tür yayınları ülkemizin her yerine ulaştırmaya çalışın. Ulaştırın ki, halkımız, gençliğimiz baldırbacak basına kapılıp da ot gibi olmasınlar.

Onlar da güncel olayları görsünler, önümüzde çözümlenmesi gereken ne gibi sorunlar var görsünler, üzerlerine düşen görevin ne olduğunun bilincine ersinler. Özellikle gençliğimizi "neme lazımcılığa" itilmekten kurtarmalıyız.

Çünkü Türkiye Cumhuriyeti'nin emanet edildiği gençliğin basınla yetişmemesi gerekir.

Tüm okurlara dostça selamlar.

ALAŞEHİR'DEN BİR ÖĞRENCİ

Doğal güzelliklerimiz bozulurken

Yapılan bir araştırma sonucuna göre, Marmara denizinde dört tür balığın sürekli kalabildiği ortaya çıkmış. Bazı balıklar ise, ancak göç sırasında bu içdenizimizi kullanır olmuşlar.

Sürekli kalabilen dört tür balık, daha ne kadar dayanabilir, bunu Marmara'nın kirliliği bilir.

Haliç kıyılarına kurulan, ya da Haliç'in suyuna artıklarını atan fabrikalarla, lağım sularını Haliç'e akıtan konutlarla savaşıma girsek döndürebilir miyiz balık türlerini geriye?

Yıllar önce, kuş neslinin korunması için, ormanlarımızın ve yeşil sahalarımızın mutlaka korunması ve genişletilmesi üzerinde ısrarla durulmuştu. Ama ne ormana gereken ilgiyi gösterdik, ne de yeşil sahaları genişlettik. Orman üzerine o kadar söylevler çektik, şiirler yazdık, savsözler türettik, olmadı. Tutmadı.

Eğitimin gerekliliği doğal güzelliklerimizi korumada da karşımıza çıktı. Eğitim şart oldu. Sonra ekonomik refahlık da şart. Bir zamanlar "Altın Boynuz" diye anılan (ki yabancılar arasında, yayınlarda ve haritalarda hâlâ böyle gösterilen) Haliç'e, sanayi artıklarını döken sanayicinin yaptığının ne derece zararlı olduğunu görmesi, ilerisini düşünmesi eğitimden geçer. Gene sanayicinin karşısına çıkıp, denizine sahip çıkacak bir halk topluluğunun yolu, eğitimden ve ülkesine sahiplenmesinden geçer. Bu sahiplenmeyi sağlayabilmek için insanımıza bu topraklar üzerinde, rahatça yaşama ve söz söyleme olanağı tanımak gerek. Boşvermişliğimizin en önemli etkilerinden biri de budur; işçimize, köylümüze, gencimize bu topraklar üzerinde rahat bir yaşam verilemedi. Rahat yaşam verilen kesim ise, daha rahat yaşam için, ne doğanın güzelliklerini düşündü, ne de doğadaki yaşamı.

Toprak bulabilmek için ormanı yakan köylümüzün suçu, yıllardır "Toprak Reformu" yapacağız diyenlerin yanında daha mı fazla acaba?

Ormanlarımız yanıyor, yanacak. Denizlerimiz pisleniyor, pislenecek. Kentlerimiz beton mezarlıklara döndü, dönecek. Kısaca doğayı öldürüyoruz. Amaç hep aynı; daha fazla kazanç, daha fazla para. Kazanan gene bir avuç insan. Yitiren doğa ve gelecek nesiller.

Bir bilsek, evet bir bilsek bu güzel yurdun sahiplerinin kapitali koyan kapitalist, dev blokları diken müteahhit, toprağı elinde tutan ağa değil de; işçisiyle, köylüsüyle, öğrencisiyle, genciyle hepimizin olduğunu.

ESAT SÖNMEZ
KADIKÖY/İSTANBUL

İlan Tahtası

Dostça Yazışalım

Öncelikle dostluk, sevgi, yardımlaşma duygularını benimsemiş, İngilizcesi olan veya İngilizcesini geliştirmek isteyen genç arkadaşlarla yazışmak, tanışmak istiyorum. Ayrıca Türkiye ve tüm dünya gençliğinin sorunları ve çözüm yolları konularında yazışabiliriz.

Yalçın Güden
Güneştepe Mah.
Nurel Sok. No: 21
Güngören/ İST.

Karikatür ve Fotoğrafçılık Üzerine

Karikatür ve fotoğrafçılıkla ilgilenen iki arkadaşız. Bu konularla ilgilenen arkadaşlarla yazışmak, sorunları paylaşmak istiyoruz.

Karikatürle ilgili;
Orhan Coğuplugil
Sultanahmet Askeri Tutukevi F-12
İSTANBUL

Fotoğrafçılıkla ilgili;
Yalçın Karamürsel
Sultanahmet Askeri Tutukevi
F-13 İSTANBUL

Amatör Yazarlar

Bütünüyle sizlerin ürünlerini değerlendiren **Yeni Çağrı** çalışmalarınızı bekliyoruz.

Yeni Çağrı
İshakpaşa Cad. No:8
Sultanahmet/İST.

DÜZELTME

Geçen sayımızda yer alan "Gençliğin alternatifliği ya da çöldeki serap" adlı yazının son bölümü anlamı oldukça değiştirecek biçimde yanlış dizilmiştir. Doğrusu şöyle olacaktır:

"Güçler arasındaki çatışmayı reddederek alternatif bir üçüncü güç yaratılması bilimsel düşünceye terstir." Düzeltiriz.

"oku da adam ol"

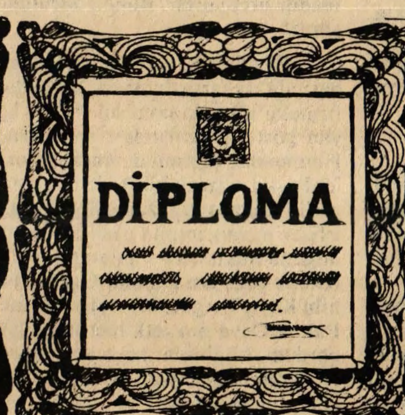

ÖNCESİ

Anaokulu

İlkokul

Ortaokul / Lise

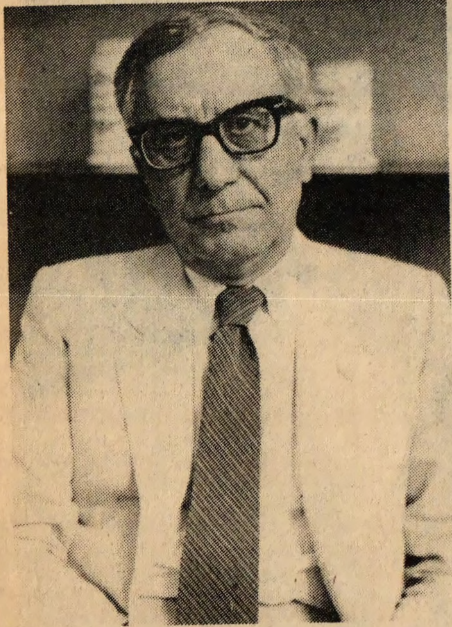

Üniversite

.... VE SONRASI

İnsanın çaresizliği sömürülmemelidir

Dr. Cengiz Yurtoğlu sorularımızı yanıtladı.
Fotoğraflar: Nazım Timuroğlu

“Yabancı sermayenin otuz yılı süresince bize katkısı şu olmuştur: **Bize ilacı daha çok tüketmenin sanatını öğretmişlerdir.** Bu arada yerli üreticinin dış pazarlarla ilişkisini olabildiğince keserek, engellemişlerdir.”

Bir ilaç üreticisinin ağzından dinliyoruz bunları. Şaşırmamak elde mi? Dr.CengizYurtoğlu otuz yıldan beri ilaç piyasasının içinde v. çekirdekten yetişmiş bir ilaç üreticisi. Önüme Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu'nu koyuyor. Birinci maddesini birlikte okuyoruz:

“MADDE 1— Bu kanun yatırım yapılacak teşebbüsün:

a— Memleketin iktisadi inkişafına yararlı olması,

b— Türk hususi teşebbüslerine açık bulunan bir faaliyet sahasında çalışması.

c— İnhisar veya hususi bir imtiyaz ifade etmemesi

Şartıyla ve Yabancı Sermayeyi Teşvik Komitesi'nin kararı ve İcra Vekilleri Heyeti'nin tasvibi ile Türkiye'ye ithal edilecek yabancı sermayeye ve dışarıdan yapılacak istikrazlara tatbik olunur.”

1954 yılında çıkan 6224 sayılı Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu'nun birinci maddesi böyle başlıyor. Çıktığı yıllardan beri bu yasa çeşitli çevrelerde tartışılmış, değişik görüşler öne sürülmüş. Yıl 1983, aradan otuz yıl geçmiş. Ama, konu eskimiş değil. Yabancı sermayeden beklenen nedir, elin sermayesi bize ne verir, ne vermez? Tüm bu soruların yanıtını yasanın ilk çıktığı yıllarda yabancı sermaye ile kurulan ilaç kuruluşlarında üst düzeylerde görev yapan; onların ülkemize ne getirip, ne götürdüklerini görmüş, yaşamış birinin ağzından dinliyoruz. Ülkemizde kauçuk sanayiinden sonra yabancı sermayenin en çok ilgi gösterdiği ve en çok yatırım yaptığı alan, ilaç. Şu anda ilaç tüketimimizin % 50'den fazlasını yabancı sermayeli ilaç kuruluşları ellerinde tutuyorlar. Ya kalanı? Yerli kuruluşlar da, lisans antlaşmaları ile dışarıdaki uluslararası ilaç tekellerinin ülkemizdeki temsilcileri durumuna gelmişler. Kendi adımıza üretilen ilaçların pazardaki oranı o kadar düşük ki!

rının üretimlerinin durmasına neden oldular. 1962'de durum kesinleşti. Patent yok denildi.

— Patent Yasası'nın kaldırılması ile yerli laboratuvarların durumlarında bir iyiye gidiş gözlendi mi? Yasanın kaldırılışının sonuçları ne oldu?

— 1962'lerde yerliler ucuz ham madde bulma yarışına girdiler. Bu bir süre devam etti. Ben o tarihte hâlâ şuna inanıyordum: Türkiye'de eğer yabancı sermaye yararlı olacaksa yatırım yapmalıdır. Üretim tekniğinin ülkemize getirilmesi bana göre çok önemliydi. Lepetit'in hammadde yatırımı gerçekleş meyince, hammadde üretimine geçmeyi planlayan Carlo Erba'dan teklif edilen genel müdür yardımcılığı görevine bazı koşullarla evet, dedim.

— Ne gibi koşullar? Özel değilse, açıklar mısınız?

— Özel değil, düşüncelerim doğrultusunda.. Squibb ve Lepetit'de birlikte çalıştığım kadronun da benimle gelmesi ilk koşulumdu. Bu kadroyu ben kurmuştum. Gösterdiğimiz başarı ilaç piyasasında aranan elemanlar durumuna gelmemize neden olmuştu. Nitekim, bu kadro ile sonradan Carlo Erba'nın 6 yüz bin lira olan yıllık satışını, bir buçuk yıl içinde 6-6.5 milyon liraya çıkaracaktık. İkinci koşulum da hammadde üretilmesi idi.

— Ekonomik anlamda bilincinizin, isterseniz buna ulusal bilinç de diyebiliriz, oluştuğu yer bu kuruluş mu oluyor?

— Evet. Oradaki görevim yabancı sermayeyi içinde ve yetkili bir kişi olarak tanımamı sağladı. Çok ilginçtir. Yıllar sonra bu kuruluştan ayrılırken dış ilişkiler genel propaganda müdürünün benimle işe alınmadan önce İstanbul'da yaptığı görüşme sonunda Carlo Erba'ya hakkımda verdiği rapor elime geçti. Size göstereyim: “31 mart 1962 Türk Carlo Erba; Konuştuğum adam, birinci sınıf bir adam. Belki sektörümüzün bir numaralı adamıydı. Dinamik ve sektörümüzü iyi temsil edecek nitelikte...”

1963 yıllarında dünyada yıllık 60 milyon dolarlık satışı ile büyük bir kuruluş olan Carlo Erba *Beni Türkiye'de bir numaralı adam zannedecek kadar, kendi değerinde eksiklikler taşıyordu. Hakkımda bunları yazan kuruluşun ülkeme ne bir teknik bilgi ne görgü getirmeyeceğini kısa zamanda anladım.* 6224 sayılı kanundan yararlanarak kloramfenikol üreteceğiz diye Carlo Erba'dan dış kredi istedik. Bu arada mahalli bankalardan da kredi topladık. Devlete, sermaye artırımı için girişimlerde bulunduk. İstenen yabancı sermaye geldi. Fakat gelen sermaye yine hammadde ithalatında kullanıldı. *Böylece, girişimde bulunduğum büyük kuruluşlara ve devlete karşı yalancı durumuna düştüm. Hammadde üretiminin düşünülmediğini, bu düşüncenin kullanılarak yurda sermaye sokulduğunu anlamış oldum.*

— Bu durumda ne yaptınız?

— Ticaret Bakanlığı'ndaki teşvik veren bölümün genel müdür yardımcısına giderek ça-

-sarf yapılırken iki imza falan- baktım iki arkadaşımı kaybedeceğim.. Onlar daha tecrübeli, risklerin vahametini biliyorlar, ben bilmiyorum... “Siz ayrılın.” dedim. Böylece arkadaş-

üretmek için gerekli sermayeyi nereden buldunuz?

— Pfizer'e karşı ANSA olarak ortaya çıkan girişimin gerçekleşmesi üzerine Iltaş Grubu ANSA'ya geçmemi engellediler. Böylece 3-4 aylık bir çalışmadan sonra Iltaş'dan da ayrılmak zorunda kaldım. Hep ders ala ala öğreniyor insan tabii. Oysa Iltaş'a başlarken öne sürdüğüm koşul da hammadde üretiminin başında olmaktı. Böylece yerli sermayeye geçişimle, hep benden birşey aldıkları sürece benimle birlikte olduklarını anladım. Hayatımda üç defa işten ayrıldım. Hep bunları yaptığım anda ödenmemiş kiram, borcum ve okuyan çocuklarım vardı. 1970'li yılların başında artık şunları iyice biliyordum: Yabancı sermayenin Türkiye'de ciddi bir faaliyet göstermediğini, yerli sermayenin mücadele eden grubunun pazar kapmanın dışında düşüncesi olmadığını...

Böylece, yeniden işsiz kalınca müstahzar üretebilir miyim, diye düşündüm. O güne kadar yapılanın aksine, okuduğum bilimsel yayınlarda ilaçların tek hammadde taşımasının yararlarından söz ediliyordu. Böylece kimsenin yapmadığını yapmaya karar verdim.

— Sermaye?

— İki eczac. arkadaşım on beşer bin lira sermaye koydular. Onlara şu koşulları öne sürdüm: Mutlaka benim soyadımı ve benim düşüncelerimi taşıyacak bir şirket... Yurtoğlu Limited Şirketi'ni kurduk. Fakat kısa süre sonra

“Yabancı sermayenin bize katkısı şu olmuştur: Bize ilacı daha çok tüketmenin sanatını öğretmişlerdir.”

Dr. Luft (Uluslararası Diabent Organizasyonu Şeref Başkanı) bir kongreye katılmak üzere yurdumuza gelmişti. Bu ilacı bu kadar ucuz fiyatla bizde görünce öyle şaşırdı ki, bana; “Bunu nasıl yaptınız?” diye sordu. “İtalya'dan aldık,” dedim. “Bu Mafyalıktır!” dedi. “Gansterliğe karşı mafyalık..” diye karşılık verdim. Beni öperek kutladı. L-Dopa adlı parkinson hastalığının tedavisinde kullanılan maddeyi ilk bulan Dr. George C. Cotzias bize mektup yazarak bu ilacı Roche'dan önce nasıl piyasaya verdiğimizi sordu. Bu maddeyi de Japonya'dan bulmuştuk. Hem daha ucuz, hem daha önce...

— Bu maddelerin fiyatını ne kadar düşürmüştünüz? Gerçekten büyük fiyat farkı var mıydı?

— Size 1971-1972 yıllarında indirdiğimiz fiyatları vereyim:

Firma adı	*madde adı*	*fiyat*	*indirdiğimiz fiyat*
Hoechst Barox	*Glibenclamid*	*1300 $kg*	*405 $ kg*
Welcome	*Allopurinol*	*380 $ kg*	*80 $ kg*
Bohringer ingelheim	*Bromhexin*	*315 $ kg*	*76 $ kg*
Roche	*L-Dopa*	*490 $ kg*	*65 $ kg*
Roche	*Nitrozepam*	*1200 $kg*	*96 $ kg*
Eczacıbaşı	*Rolitetrasiklin*	*790 $ kg*	*75 $ kg*

Bu indirimleri arka arkaya yaptık. Üretimde üç ana prensipten hareket ediyorduk. Birincisi tek hammadde taşıyan ilaç. İkincisi tedavi değeri yüksek, valnız belirli bir hastalığa yö-

Temasta olduğum temel üreticiyi sakladığım için üç şeyi yapabiliyorum. Birincisi, yabancı firmaları istediğim noktada tutabiliyorum. İkincisi, hammaddeni ucuzlatacaksın, diye ben baskı kurabiliyorum. Üçüncüsü, senin bulduğun hammaddeyi ben senden önce piyasaya sürebilirim, diye ikinci bir baskı unsuru oluşturabiliyorum. Burada önde tuttuğum bazı prensipler var. İlki Türkiye'nin menfaatleri, ikincisi kalite, üçüncüsü devamlılık (bu önemli, çünkü ilaç sıkıntısı doğmamalı) ve son olarak da ucuzluk. Bu dört prensibi her ne pahasına olursa olsun gerçekleştirmeye çalışıyorum. Benim istediğim süre içinde bunlar oluyor. Anlattıklarım beni yalnız iç pazarda değil, Avrupa pazarında da fevkalade enterasan bir kişi durumuna getirdi.

— Diğer ülkelerde durum nasıl? Çok uluslu ilaç şirketlerinin diğer ülkelerde izledikleri politika da benzer durumda yanılmıyorsam. Başka ülkelerde, bunlara karşı korunmada daha gelişmiş yöntemler var mı?

— Hammadde satışı ve geri kalmış ülkelerde güttükleri politikaya karşı bütün ülkelerin sağlık bakanları ile WHO (Dünya Sağlık Örgütü) sıkı bir işbirliği içindeler. Bunu gözlemek mümkün. Çok uluslu ilaç şirketlerine karşı mücadele etmek istediklerini fakat, nasıl mücadele edeceklerini bilememenin çaresizliği içinde olduklarını gözledim. Çünkü ortada bir çelişki vardı. Dünya Sağlık'; Örgütü'nün aldığı kararlar tavsiye niteliğinde, tavsiye kararı olmaktan öteye geçemiyor. Hükümetler özel sektörle baş edemiyor. Bu çelişkinin çözümü yok gibi görünüyor. Yalnız, Türkiye için bir şans görüyorum ben. Beğenilse de, beğenilmese de, Sağlık Bakanlığı fiyat, ruhsat ve ithalatta denetim yetkisini elinde bulunduruyor. Kendisi yapamasa bile, dışarıdan birkaç Cengiz daha çıkıverirse, bu oluyor işte... Hatta sağlık alanında çok özel bir politika izleyen bir hükümet de bunu yapabilir. Günün birinde devletin içinden de böyle bir adam çıkar. Öyle değil mi? Benim şansım özel sektör havasında böyle bir tavır koymamdı. Buna benzer bir hareketin son zamanlarda Yunanistan'da da başlatıldığını duydum.

— Sağlık Bakanlığı'nın denetimi niçin yetersiz kalıyor?

— Kendisi alıcı durumunda olmadığı için. Bir de dışarıda firmalar ucuza hammadde satan üreticiye “Sen yirmiden mi satıyorsun, ben sana yüz yirmi veriyorum” diyorlar. Böylece fiyatları yükseltiyorlar..

— Şu ana kadar kaç ilaç hammaddesinin fiyatını düşürdünüz? Birkaç örnek verebilir misiniz?

— Otuz beş kadar sanırım. Son iki yılda bu kadar. Öncekilerle ne kadar olduğunu bilmiyorum. Genel olarak tüberküloz ilaçları, romatizmal ve ağrı kesiciler ve stroid hormonlar olarak gruplandırabilirim. Bazı örnekler..

—Ciba-Geigy, Sifar (Lepetit), Deva, Nobel ilaç firmalarının tüberkülozda kullanılan ilaçların % 80'ini lisans antlaşmalarıyla üretmektedir. Oysa bu ilaçları kendi koyacağı isimlerle de üretebilirdi. Daha iyi olmaz mıydı? Pazara kolay girme sorunu lisans antlaşmalarını doğurdu.

— Sizin lisanslı ilacınız yok mu?

— Yok. Sanırım bu konuda tek firmayız. İlaçlarımızın adını kendimiz koyuyoruz.

— İlaç hammaddelerini Çin'den getirdiğiniz söylentisi var. Gerçekten bu ülkeden mi alıyorsunuz?

— Hayır. Çin ile ilişkilerimiz yazışmadan öteye gitmedi. Çin'in hammaddelerini bugün bütün dünya kullanıyor. Biz niye kullanmayalım? İthalatta ağırlıklı olarak İtalya yeralıyor. Nedeni şu: İtalya'da iyi bir dış pazar tecrübesi var. Fiyat ve kalite yönünden iyi bir rekabet var. Bulgaristan'dan da getiriyoruz. Daha doğrusu, nerede kaliteli ve ucuz hammadde varsa, oradan getiriyoruz. Bugün menfaatlerini köstekliyorsam, pek tabii onlara ters düşüyorum. Menfaatlerinin nerede yattığını bilmiyor, diyorlar. Bazıları günün birinde benim de başıma belâ olur korkusuyla, pek birşey söylemiyor. Hakkımda söylenen herşeyi normal karşılıyorum.

— Ucuz maddelerin kalitesi düşük olabilir mi?

— İmkânsız. Her fiyatını indirdiğimiz maddeyi üç yerde kontrol ettiriyoruz. Bu konuda Sağlık Bakanlığı çok olumlu bir yaklaşım içinde. Bakanlıkta kontrol ettiriyoruz. İstanbul Üniversitesi Eczacılık Fakültesi'nde kontrol ettiriyoruz. Ayrıca üretimi yaptırdığımız laboratuvardan analiz raporlarını düzenli olarak alıyoruz. Bu konuda söylenenler mahalle dedikodusundan öteye gidemez.

— Tutumunuzu Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı destekliyor mu?

— Çok destekledikleri kanısındayım. Bazı bürokratik engeller var. Bunlara çözüm bulunabilirse benim gibi 20-30 kişi daha çıkar diye düşünüyorum. Yani böyle davranan ödüllendirilmeli. Maddi ya da manevi olarak... Maddi derken şunu kastediyorum: Fiyatı ucuzlatınca kârımız düşüyor. Yani bir tür cezalandırma gibi. Bu düzeltilebilir.

— On yılı aşkın bir zamandan beri ulusal ilaç sanayicileri içinde çok farklı bir tavır koymuşsunuz. Verdiğiniz savaşımın hekim ve eczacı kesimi farkındalar mı? Yani onların bir ölçüde desteğini kazandınız mı?

— Büyük kentlerde özellikle hekimlerin pek farkında oldukları kanısında değilim. Bunun nedeni, kendilerine o kadar çok yayın geliyor ki, okumaya zaman bulamıyorlar. Fakat, özellikle genç kesim ve Anadolu'da çalışan hekim-

Ülkemizde kauçuk sanayiinden sonra yabancı sermayenin en çok ilgi gösterdiği ve en çok yatırım yaptığı alan, ilaç. Şu anda ilaç tüketimimizin % 50'den fazlasını yabancı sermayeli ilaç kuruluşları ellerinde tutuyorlar.

lerden bu tutumumdan ötürü beni kutlayan mektuplar alıyorum. Ama, beni şaşırtan eczacıların durumu. Eczacılar daha fazla ilgi gösteriyorlar. Şaşırmamın nedeni, benim fiyatını

Yabancı sermayeyi daha iyi tanımak için ilk geldiği yıllara dönmek gerekti. Otuz yıl geriye dönüyoruz, ilk sorumuzla.

— Evet, ilaçla ilişkiniz ne zaman başladı?

— 1953 yılında Squibb İlaç Firması'nda üst düzeyde bir satış elemanı olarak çalışmaya başladım. Bu firma kısaca INH diye bilinen tüberküloz ilacını dünyada ilk bulan kuruluştu. Orada çalıştığım günlerden şunu hatırlıyorum: 1953 yılları ülkemizde verem hastalığının çok yaygın olduğu ve veremle savaşın hükümet programlarına alındığı yıllardı. İşte bu nedenle ilaç su gibi tüketiliyor. İlk defa firmama bu ilacın fiyatının biraz ucuzlatılmasını öneriyorum. Yani bende, bu ilacın halkımızın alım gücüne göre pahalı olduğu düşüncesi doğdu.

— Peki, önerinize karşı firmanın tavrı ne oldu?

— Nazik bir şekilde reddettiler. Genel müdür Amerikalı biri idi. Başkaca bir değişiklik olmadı.

— Fiyatlarla ilgilenmenize başka nedenler de var mı?

— Var kuşkusuz. O tarihte çalıştığım firmanın aynı zamanda Ankara'da Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'ndaki işlerini de takip ediyordum. Bir gün Eczacılık Genel Müdürü ile bir görüşmem sırasında bana söylediği şeyi çok iyi hatırlıyorum. Tansiyon düşürücü bir ilacımız vardı, onun fiyatını gösterdi bana ve dedi ki: "Bu ilacı 322 kuruşa satıyorsunuz. Biliyor musun, içinde 3.5-4 kuruşluk ham madde var!" O gün için dünya ham madde pazarını inceleme şansım yoktu. Bendeki düşünceler tamamıyla karine içinde doğmuş düşünceler. Görevli olduğum kuruluşta temas içinde olduğum kişiler daima önüme bir program koyuyorlardı: "Üç kutu yerine, sekiz kutu." Görevim ilacın tüketimini artırmaktı.

— Yabancı sermayenin yatırım yapmasından yana olanlar, ülkemizde yeni iş alanlarının açılacağı ve yabancı sermayenin aynı zamanda teknik bilgi ve görgü getirerek kalkınma hızımızın artacağını öne sürmektedirler. Yabancı sermayeyi teşvik eden yasa da böyle bir görüşten hareketle hazırlanmış. Bu konuda ne dersiniz?

— Bir zamanlar ben de aynı şekilde düşünüyordum. 1960'ların başında -Squibb şirketi aynı zamanda Lepetit firmasının da sahipleri idi- ilk defa 6224 sayılı kanundan yararlanarak iki milyon dolarlık bir yatırım ile ülkemizde tetraksilin ve kloramfenikol üretimine geçmek istediler. İlgili bakanlıklarla ilişkilerini sağlamak üzere görevlendirildim. Bu arada İtalyanlarla sıkı temaslarım oldu. Hammadde fiyatlarını ilk o zaman öğrendim. İtalyanlar benden ülkemizdeki fiyatları soruyorlardı. Ben de bildiriyordum. Böylece bazı maddelerin fiyatlarını öğrenmiş oldum. Kloramfenikol bize 90 dolardan geliyordu, aynı tarihte İtalya'da 30 dolardı. Bizimki de İtalya'dan geliyordu. Ama, durum buydu. Tetrasiklinin 600 dolardan geldiğini biliyordum. İtalya'da ise 90-95 dolardı. İşte o zaman aklıma neden böyle olduğu takıldı. Araştırdım, Türkiye patentin içindeymiş. Bakanlıkta genel müdür ve yardımcıları doktordu. Diğerleri hepsi orta, lise mezunu. Fiyat düşüncesi henüz oluşmamış. Gidip soruyorum; "Pahalıya isteyen getirebilir, ucuza da isteyen getirebilir.." deniyor. İşte böyle patent karşıma çıktı.

— Bu konuda girişimleriniz oldu mu?

— Patent konusunun ortaya çıkmasıyla yerli laboratuvarlarda ilk defa rekabet düşüncesi doğdu. Yabancı kuruluşlara rağmen piyasaya girmenin yolu buydu. Milli Birlik Komitesi'ne başvuruldu.

— O tarihe kadar yerli firmalar patent yasasının farkında değiller miydi?

— İlk olay kloramfenikolde patlak verdi. O tarihte yabancı bir iki firma kendi ilaçlarının benzerlerini üretiyorlar diye, yerli laboratuvarların üzerlerine çullandılar. Yasal yönden baskı kurmaya çalıştılar. Birkaç Türk laboratuva-

lıştığım kuruluşu şikâyet ettim.

— Sizi nasıl karşıladılar? Kuruluş hakkında herhangi bir soruşturma falan açıldı mı?

— Olumlu karşıladılar. Fakat, Ticaret Bakanlığı içindeki, yani anlıyorum ki devletin ilgi kuruluşunun içinden birileri Carlo Erba'ya haber verdi. Ve ertesi gün İstanbul'a döndüğümde, şirkette bana "Bizim adamımız mısın, devletin adamı mısın?" dediler. Aramızda tartışma çıktı. Böylece Carlo Erba'dan ayrılmaya karar verdim. Ayrıldıktan sonra çevreden duydum, Carlo Erba biraz sıkıştırılmış. Müfettişler falan.. Demek ki, vatan sever bazı insanlar da meseleye sahip çıktılar. Yabancı sermaye hakkında düşüncelerim bu olaydan sonra kesin çizgilerle belirlenmiş oldu. Bu arada birşey beni çok üzdü. Carlo Erba'ya birlikte geçtiğimiz arkadaşların tavrı.

— Niçin?

— Önce destekliyor göründüler. Onlarla on yıl birlikte çalışmıştık. Bu anlattığım olayları birlikte yaşadık. Dediğim gibi, önce tasvip eder göründüler. Sonra, ben şirketten ayrılınca benimle ilişkiyi kesecek kadar ileri gidenler oldu. İşten ayrılmaktan çok, buna üzüldüm. Çünkü o arkadaşlarıma inanmıştım. Böylece tabii şunu da anlamış oldum: *Bazı mücadeleleri herkesten beklemek yanlıştı. İnsan kendisinin katlanabileceği bir mücadele tarzını herkesten beklememeli.* O güne kadarki düşünce tarzımın yanlış olduğunu anladım. Benim orada yanlışım şu idi: Ben bir konuya inanmıştım. Hammadde üretilecekti. Söz vermişler yerine getirmemişlerdi. Ama bu insanlar yabancı idi.

Böylece yaşamımı sürdürme sorunu doğdu. Çocuklarımı ailemi riske sokmuştum. Arkadaşlarım bunu göğüsleyememişlerse, belki de onlar haklıydı. *"Ama, herkes evindeki ekmeğini ve çocuğunu düşünürse, bunun sonu nereye varır?"* düşüncesi de doğdu kafamda.

— Kısa zamanda iş bulabildiniz mi?

— O günlerde yabancı sermayeye karşı olan tavrım yerli firmaları ilgilendiriyordu. Iltaş grubundan genel müdürlük teklif ettiler. Bu defa hammadde üretimi işini onlara önerdim. 1961-1966 yılları arasında İtalyanlar beni kendileri için yetiştirdiler. Özellikle Carlo-Erba'da çalıştığım yıllarda dünya pazarını tanıma fırsatı buldum.

Iltaş'a geçtiğim yıllarda yerli firmalar hâlâ pazar kapma savaşı içindeydi. Zaten yerli üreticinin tavrı hiçbir zaman bundan ileriye gitmedi. Oysa ben hammadde üretiminin mutlaka gerçekleşmesini istiyordum. Iltaş'a kloramfenikol, eritromisin ve tetrasiklinin ara kademelerden başlayarak üretilmesini önerdim. O sırada Pfizer'in oxitetrasiklin için teşebbüs ettiğini öğrendik. Sekiz yerli ilaç firmasının ciddi bir yatırımla ANSA (Antibiyotik Sanayi)yi kurma girişimi böyle oldu.

— Sonuçta hammadde üretimine ilk defa yerli şirketler mi başladı? Çünkü, yanlış bilmiyorsam bazı yabancı sermayeli kuruluşlar da hammadde üretiyorlar. Bunda öncülüğü yerliler mi yaptı?

— O yıllarda, yabancı sermayenin durumu basında da tartışılıyordu. Bu nedenle yabancı firmalar ülke ekonomisine hiçbir katkısı olmayan gösteriş yatırımları yapmaya başladılar. Hammadde üretimi denince, firmaları şimşeklerden koruyacak bir ifade tarzı oluyordu. Pfizer'in müracaatı bizim çalışmaları hızlandırdı. Pfizer'in yatırımının nasıl ciddiyetten uzak olduğunu hükümete anlatarak önledik. Bu hareketle Iltaş'tan Dündar Özbay, Fako'nun sahibi Kaya Turgut, Mustafa Nevzat'tan Nevhis Pak ve Deva'nın yetkililerinin büyük desteğini gördüm. Müthiş bir heyecan içindeydim. İlk defa hammaddeyi yerli firmalar üretiyordu. Bu işin başındaydım ve yararlı olabilirdim. 1967'lerin başında adeta uçuyordum.

— Yurtoğlu İlaç Firması nasıl doğdu? İlaç

lığımızı, dostluğumuzu korumuş oldum. Halen en iyi arkadaşlarım arasındadırlar. Eşimin ve çocuklarımın ortak olduğu aile şirketi böyle doğdu.

— Bir verem ilacının fiyatını büyük oranda indirerek dikkati çektiniz. Daha önce de fiyat indirimleri yapmış mıydınız?

— Yurtoğlu İlaç Firması'nı kurduğum günden beri ucuza bulduğum hammaddeleri getirerek fiyatların düşmesini sağlıyorum. İlk defa 1971'de, firmanın kurulduğu yıllarda, çok ciddi bir literatür ve pazar araştırması ile işe başladık. Öyle bir noktaya geldik ki, bazı maddeleri ilk bulan ana firmalar henüz mallarını piyasaya vermeden, onlardan çok daha ucuz olarak aynı ilacı piyasaya veriyorduk.

— Birkaç örnek verebilir misiniz?

— Tabii. Glibenclamid adlı hammaddeyi taşıyan ilacı Hoechst Firması batıda yalnız bir ülkede piyasaya vermişken bizim Türkiye'de aynı ilacı çok daha ucuza yapmamız üzerine bu ilacı yurdumuzda üretmekten vazgeçti. O yıllarda dünyaca ünlü diabet uzmanı olan Prof.

Üç haber bir soru
Nasıl Kalkınalım?

Geçtiğimiz günlerde Sağlık Bakanlığı bir açıklama yaptı. Bu açıklamadan öğrendiğimize göre, ilaç hammaddelerinin daha ucuz kaynaklardan getirilmesi amacıyla yapılan çalışmalar sonunda yirmi üç çeşit ilacın fiyatı indirilmişti (TRT)

1973 yılında İngiltere'de bir ilaç skandalı yaşandı. Roche İlaç Firması'nın iki ilacının (libriuml ve valium) hammaddelerini bu ülkeye yüksek fiyatlarla soktuğu saptanınca kıyamet koptu. Konuyu incelemek üzere derhal Tekel Komisyonu görevlendirildi. Komisyon ilk anda bu firmayı İngiltere'ye sattığı sinir ilaçlarında % 75'lik bir indirime zorladı. Çalışmalar ilerledikçe bu yeterli görülmeyerek, indirilmiş fiyatlar üzerinden % 50-60 kadar ikinci bir indirim yapılmasına karar verildi. Ayrıca, Roche İlaç Firması o güne kadar bu ilaçlardan sağladığı haksız kazanç nedeniyle 1.5 milyon sterlinlik bir tazminatı İngiltere Sağlık Örgütü'ne ödeyecekti. (The Economist 14 Nisan 1973).

Istenirse haksız kazançlar geri alınabiliyormuş demekki...

Ülkemizde Yabancı Sermaye Koordinasyon Derneği (YASED) adı altında bir dernek kuruldu. Bu dernek yabancı sermayenin ülkemize getireceği yararları anlatan gazete ilanları verdi. Geçtiğimiz Temmuz ayında Türkiye'deki Roche ilaç firmasının toplantı salonunda bir de seminer düzenledi. Seminerde yabancı sermayenin yararları konusu yerli ve yabancı uzmanlar tarafından tartışıldı. (Gazeteler)

Yabancı sermaye yararlı bir şeymiş demekki...

Bu üç haber üç ayrı kaynaktan alınmıştır. Haberlerin birbiriyle hiçbir ilişkisi yoktur. Biri bizim Sağlık Bakanımızın sorunudur, diğeri İngiltere hükümetinin... YASED ise kurulmuş yasal bir dernektir. İlk seminerini Roche İlaç Firması'nın toplantı salonunda düzenlemiş, kim ne diyebilir?

Bir sorumuz vardı, yanıtını bulamadığımız. Bir bilen varsa söylesin, nasıl kalkınalım?

nelik, dolayısıyla kârı düşük, diğerlerinin itibar etmedikleri ilaçları seçiyorduk. Üçüncüsü ise maddeleri dünyanın en ucuz yerinden getiriyorduk. Böylece kısa zamanda bilim çevrelerinin, özellikle üniversitelerin ilgi ve desteğini gördük.

— Bu davranışlarınızla, özellikle fiyatları indirmeniz nedeniyle diğer ilaç sanayicilerinin tepkilerini üzerinize çekmiyor musunuz? Baskı falan?

— Doğrudan yüzüme karşı birşey diyen olmuyor. Genellikle ardımdan konuşuyorlar. Bu arada ilaç sanayicileri içinde, tek sözcü olma tutkusu ile tanınan bir sanayicimizin hayat hikâyesini anlattığı kitabında bile konu edildim. Onun kullandığı terimleri kullanmaya dikkat ediyorum. "Amacına uygun düşdüğü için" "En ucuz ilaç Türkiye'de" diye, sık sık demeç veren bu sanayicimiz kitabında benden, "İlaç sanayisi için olumsuz tutumları ile ünlü bir kişi.." şeklinde söz etmektedir.

Çoğu zaman, birinin ardımdan söylediklerini, bir başkası bana aktarıyor. Özellikle ilk yıllarda, ilacı her ne pahasına olursa olsun ucuzlatan bir maceraperest, ya da ilerisi için kendisine politik bir zemin hazırlamaya çalışan biri gözüyle bakılıyordum. Bazıları da ardımda kuvvetli hükümet adamları olduğu şeklinde, söylentiler bile çıkardılar. Söylenenlere aldırmıyorum.

— Yalnız kendi ilaçlarınızın mı fiyatını düşürüyorsunuz?

— Hayır, kendi ilacımız olsun olmasın, dünyanın neresinde ucuza hammadde bulursak fiyatları düşürüyoruz.

— Peki, fiyatını düşürdüğünüz firmalardan tepki gelmiyor mu?

— Aramızda pek hoş olmayan yazışmalar oluyor.

— Peki, dışarıda, alıcı olduğunuz üreticilere herhangi bir baskı söz konusu değil mi?

— Yapamıyorlar. 1978'lerden sonra bu konuda oldukça deney sahibi oldum. Uzunvadeli anlaşmalar yaptığım takdirde hammadde fiyatlarında öyle indirimler sağlıyordum ki, artık daha ucuza hammadde bulunamazdı. Örnek olarak en düşük fiyatı 60 lira olan maddeyi 50 liraya indirirsem artık madde bulamazlar, diye düşündüm. Böylece hammaddeyi bloke ediyordum. Kloramfenikol sürsinatta 1978 yılının sonunda bunu yaptım. Ve Türkiye'de bu ilacın tek satıcısı durumuna geldim. Bu hareketle, temelde nasıl bir politika izleyeceğimi öğrenmiş oldum. Yabancılarla da nasıl mücadele edeceğimi öğrendim. Temel üreticiyi gizleyip baskı yapamayacakları bir aracı yarattım. Aracı doğrudan bana bağlı. Ondan başkaları mal almazsa aç kalmayacak. Düşüncelerime hizmet edecek bir tür karşılıklı anlaşma ortaya çıktı. Ben onu besliyorum, o düşüncelerime hizmet ediyor.

— Ya sizin ödediğinizden fazlasını ona ödeyen biri çıkarsa?

— Günün birinde olabilir. Yine de sanmıyorum. Onlar bir kere ödeyip bırakırlar. Benimle ilişkisi sürekli..

— Dış pazarda karşınızda çok uluslu şirketler var. Onlara karşı ne kadar dayanabilirsiniz? Sizin fiyatlarınızı sizin de dayanamayacağınız bir noktada onlar kırarsa?

— Denediler. Batıda geçerli olan hammaddelerin fiyatlarını dört kat indirerek bir firmayı bloke ettim. Kendilerini çok akıllı zannettiklerinden "Biz de senin Türkiye'deki ilaçlarının fiyatlarını indiririz" dediler. "Ya... Ne kadar?" dedim. % 20 kadar bir indirimden söz ettiler. "Derhal bir proforma veriniz" dedim ve ilave ettim: "Siz fiyatları indirerek benim ülkeme ve dolayısıyla bana hizmet ettiniz. Bunun karşılığında ben de sizin için bir şeyler yapmak isterim. Lütfen ne gibi bir hizmet beklediğinizi söyleyiniz." Tabi proforma vermekten vaz geçtiler.

ları için ithal ettikleri rifampisini
1 200 S/kg'dan 195 S/kg'a

— Bayer Firmasının Adalat adlı ilacının hammaddesini
2 850 S/kg'dan 210 S/kg'a

— Abdi İbrahim (Sintex) firmasınca üretilen Cynalar adlı ilacın hammaddesini
210.000 S/kg'dan 50.000 S/kg'a

— Ciba-Geigy firmasınca üretilen Locacortan adlı ilacın hammaddesini
330.000 S/kg'dan 90.000 S/kg'a

Bayer Firmasının Canesten pomat adlı ilacının hammaddesini
1300 S/kg dan 700 S/kg'a

Roche firmasının Librax adlı ilacının hammaddesini
3.330 S/kg'dan 1.750 S/kg'a

Eczacıbaşı (Schering) firmasının Celestone adlı ilacının hammaddesini
41.000 S/kg'dan 9.500 S/kg'a

Hoechst firmasının Lasix adlı ilacının hammaddesini
81 S/kg'dan 55 S/kg'a

Pedeko (Parke Devis) firmasının ponstan adlı ilacının hammaddesini
58 S/kg'dan 26 S/kg'a

Bu liste uzayabilir. Daha örnek ister misiniz?

— Teşekkür ederim. Bu kadar yeter. Bu girişiminizle Türkiye'nin yıllık döviz kazancı ne kadardır? Yani hiç hesapladınız mı?

— Geçenlerde yine bir gazeteci arkadaşın isteği üzerine on kadar hammadde için hesaplatmıştım. Yılda yaklaşık 8.5 milyon dolarlık bir döviz tasarrufu sağlamışız. Yani 1982 Mart ayından 1983 Haziran ayına kadar on çeşit hammadde için Türk halkı bizim indirdiğimiz fiyatlardan ötürü,

a- Dışarıya yaklaşık 8.5 milyon dolar daha az döviz ödedi.

b- Yurtiçinde ilaca 4.5 milyar TL. daha az para ödedi.

— Sizce niçin diğer ulusal firmalar da aynı tavrı göstermiyorlar?

— Birçok yerli firmanın dış ilişkileri çok az. Kolaylığını bilseler yapmayı düşünürler. Ama asıl etken, geçerli olan fiyat kararnamesi.. Çünkü ilacı ucuzlatanın kârı düşüyor. Sağlık bakanlığı kârın düşmesinin önüne geçen bir formül bulsa, sorun daha kolay çözülecektir.

— Konuşmanızın başında 1962'lerde Türkiye patent antlaşmasını kaldırdı, demiştiniz. Yeniden patente girilirse durum ne olur?

— Patente girilirse birinin bulduğu hammadde 15-20 yıl bir başkası tarafından üretilemiyor. Yani her yeni madde için bir tekele bağımlılık ortaya çıkıyor. Biraz önce sözünü ettiğim nedenlerle, hammadde fiyatlarında denetimin yeterli yapılmayışı, bu alanda gizli bir patentin varlığını sürdürmesi sonucunu doğurmuştur. Patent antlaşmasına girersek kötü olur ama, şu anda yok değil. Yüksek maliyete yüksek kâr verildikçe bu böyle sürer.

— Bir de lisanslı ilaçlar var. Lisans hakkı ne demektir? Bir tür patent mi? Karşılığında ne ödeniyor?

— Lisans hakkı dünya pazarında bilinen bir ilacın adının pazarlanması demektir. Özellikle iyi isim yapmış bir ilacın ismini alıp, Türkiye'de pazara oturmak... Yeni bir ismi tanıtmak için uğraşmaktansa, bilinen bir ismi kullanmak için antlaşma yapmak...

— Batıda tanınmış bir ilacın adını halk nereden bilecek?

— Konu ilaç olduğu için bu önemli. Halkın böyle bir seçme yapma durumu yok. Literatür ve bilimsel yayınları izleyen hekim ve eczacı grubu dışarıdaki ilaçların adını bu yayınlarda okuyup tanıyor. İşte bu önceden tanınmış ilacın adı ile propagandaya gerek kalmadan pazara gelip oturuluyor. Örnek olarak, Eczacıbaşı bugün neredeyse kendi adını unutturacak kadar çok lisans antlaşması yapmıştır. Ürettiği ilaç-

düşürdüğüm ilaçlarda onların da kârları düşüyor. Buna rağmen desteklemeleri haysiyetli bir davranış. İlacın fiyatı, doktorun kazancını değiştirmiyor. Üstelik son yıllarda eczacıların ekonomik bunalım içinde olduklarını biliyorum. Buna rağmen desteklemeleri... Benim kadar, hatta benimkinden de fazla onurlu bir davranış bu. Benim için hiç olmazsa ilaç sanayicileri içinde tek adam olma kıvancı var. Ötekinin yaptığının kimse farkında değil.. Bence bu çok daha anlamlı.

— Bu desteğin size maddi yararı oldu mu? Satışlarınızı etkiledi mi?

— Böyle birşeyin manevi doyumu var. Bir hekim eczacı grubunun benim bu hareketimi onayladığı kanısı var bende. Buna seviniyorum.

— Verdiğiniz savaşımın boyutları gerçekten büyük ve bir sanayici için çok riskli. Yılgınlığa düştüğünüz oldu mu hiç?

— Hiç olmadı. Zaman zaman şunu düşündüm: Neden Sağlık Bakanlığı örnekleri çoğaltıcı tavır içine giremez? Neden, devletin saygınlığının artırılması için birileri çaba gösteremez? Neden, devlet böyle hareketleri destekler tavır içine giremez? Arada bu konulara takılıyorum.

— Sonuçta sanırım bu sorular, yaşama bakış açınızdan kaynaklanıyor. Bu konuda ulusal ilaç sanayicilerinden belki düşünce olarak size katılan fakat bunları eyleme geçiremeyen kişiler de bulunabilir. Bir çağrı yapılsa, hekim ve eczacının da desteği sağlanarak ulusal tavır koyma noktasında birleşilemez mi?

— O kanıda değilim. En önce kâr sorunu çıkacak. Sonra bunlar çok uzun zaman gerektiren görüş birikimi istiyor. Uzun vadeli bir fedakârlığa evet demek gerekiyor. Olsa olsa, riskleri göze alacak heyecanı duyan insanların yapacağı iş bu. Kafa yapıları bu tür çalışmaya elverişli değil. Oysa şu anda Türk ulusal ilaç sanayicileri için büyük bir şans kaynağı var. İtalya 1982 yılında patent antlaşması içine girdi. İtalya'da ilaç sanayicisi "Keşke girmeseydik" diyor. İhracatta 800 milyon dolarlık bir ilaç pazarını tutan İtalyan ilaç sanayicileri, patent yüzünden bu pazarı ellerinden kaçırma tehlikesiyle karşı karşıyalar. Bunlarla pazar antlaşmaları yaparak dünya pazarına girmemiz mümkün. Akıllı bir ilaç sanayicisi grubu bunu yapabilir, ama olmuyor.

— Kendinize düz bir yol çizmiş ve o yolda yürümekte kararlı görünüyorsunuz. Sizin, Ulusal Kurtuluş Savaşımıza katılmış bir yüzbaşının, Yüzbaşı Selahattin'in oğlu olduğunuzu duyduk. Tuttuğunuz yolda babanızdan kalan fikir mirasının payı olduğunu söyleyebilir misiniz? Yoksa, aynı zamanda doktorsunuz, mesleğinize olan saygınız mı, böyle bir yolu seçmenizde daha etkili oldu?

— Yüzde yüz babamın etkisi diyebilirim. Tamamıyla babamdan kalan düşünce tarzının etkisi altındayım. Ulusunu koruma düşüncesi... Ancak, ilaç seçiminde, kâr getirmese de, temel bir hastalığı tedavi eden tek etken maddeli ilaç üretmek gibi bazı prensiplerimde meslek sorumluluğumun katkısı var.

— Evet, son olarak şunu sormak istiyorum. Otuz yıllık bir zaman içinde yabancı sermayenin ülkemize sağladığı yararların, buna karşılık kendi ana firmalarına sağladıkları yararların bir değerlendirmesini yapsanız... Özetle ne getirdi, ne götürdü desek, bize kısaca ne söylersiniz?

— Yabancı sermayenin otuz yılı süresince bize katkısı şu olmuştur: Bize ilacı daha çok tüketmenin sanatını öğretmişlerdir. Bu arada, yerli üreticinin dış pazarlarla ilişkisini olabildiğince keserek, engellemişlerdir. Teknik olarak tablet ve şurup yapma tekniğinden başkaca birşey getirmemişlerdir. Götürdükleri ise ortada: Yalnız on çeşit hammaddede yılda 8.5 milyon dolar haksız kazanç.. Otuz yıldan beri götürdüklerini ise, kimse hesaplamış değildir.

Freud'da insan anatomisine koşut yapılar:

Dürtüler + içgüdüler + onların sindirilmiş heyecan mekanizmaları

PROF.DR. METİN ÖZEK

1. S.Freud'un öğretisinin bir bölüğünün kendine özgü kişilik yapısı kuramı oluşturan temel bilgilerden (Metapsychologie), geri kalanının da ruhsal sağaltıma yönelik uygulama kurallarından, ruhsal çözümlemeden (psychoanalyse) oluştuğu söylenebilir. Öğretinin tümü, doğabilimlerinin,dirimbilimin doğruluğu kanıtlanmış verilerinden çok, hekimlik uygulamalarında edinilmiş ruhbilimsel görgülere, deneyimlere dayanarak geliştirilmiş, genelleştirilmiş bir kavramlar ve yorumlar dizisidir. Bu kuramsal ve uygulama yöntemlerini içeren dizge yalnızca belirli bölümlerinde- o da sınırlı olarak- güvenilir bir kontrole, denetime elverir: çoğunlukla denetlemeye dayanıklı değildir.

1.1. Öğretiye göre, güncel yaşamımıza eşlik eden bilinç, "yanlış-göstermelik-has olmayan", uzlaşmacı bir bilinçtir. Gerçekte insan, bilinç-dışının (Unbewusstsein) itelenmiş, bastırılmış eğilimlerinden kaynaklanarak, simgesel bir davranış içindedir. İnsanı anlamak bu simgeler dizisinin çözülmesi, deşifre edilmesi ile olasıdır.

1.2. Bu olasılığı gerçekleştirme girişimine Freud önce katharsis dediği "tepki yenilenmesi (= Abreaktion)" işiyle başlamıştır. Açığa vurulamamış tepkilerin oluşturduğu davranışların, duygusal coşkunluklarla yeniden yaşanması,**k a r m a ş a n ı n**(Komplex)çözümünü sağlar. Görgü ve deneyimlerini- yerine göre bir öncelikle çelişik- genellemelerle yenileyen Freud, sonraları bu tepki yenilenmesi sürecinin yerine "içgörü (Einsicht)" kavramını ve sürecini yerleştirmiştir; her ne kadar kadar belirli olgularda, tepki yenilenmesini de -kavram ve süreç olarak- ömrü boyunca değerli saymış olsa da!

Oğlanın, anaya erotik eğilim yasağını koyan babaya karşı öldüresiye bir düşmanlık beslemesi, bunun karmaşalaşması (oedipus komplexi) Freud'çu öğretinin en iri, en yüzgeri edilemez dogmasıdır.

1.3. İçgörü, belirli karmaşaları duygusal yüklülükleri ile bütün olarak, anımsama demektir, burada. Çünkü belirli olayların ilişki zincirini kuru kuruya bilmek, onları yeniden bilir duruma gelmek, kişiye etkisizdir. Bu bilgiyi duygusal yükü ile yeniden yaşantılamak (erleben), ancak içgörü sağlar. Ürkülen, ego'nun özellikleri ile bağdaştırılamayan yaşantılar (Erlebnisse), ego'nun yaşantılamaya dayanıklı olmadığı iç ve dış uyaranlar, onların tepkileri, ego güçlendirildikçe, engellemeler, ketvurmalar çözülerek yaşanılır duruma getirilir.

1.4. Bu karmaşaları yok sayabilmek için ego çeşitli "savunma mekanizmaları" oluş-

naktan beslendiğini öne sürdüğü bu c i n s e l d ü r t ü n ü n karşına, ego-dürtülerini, bu arada beslenme, savunma-saldırma, ve benzer eğilimleri yerleştirmiştir önceleri. Sonraları bu ikicilik, yerini (savaş anılarını aktaran hastalarından ve kendisinin kanserinden esinlenerek)cinsel dürtü-eros ve ölüm-dürtüsü (Tanatos) ikilemine bırakır.

1.6. Çocuk-kişiyi, daha henüz başa çıkamadığı uyaranlardan, ana-baba yaşlı kardeşler ya da onların yerini tutan (Ersatz) kişiler, karşılıklı çıkarcı ve ortakyaşamcı (symbiotisch) bir ilişki içinde korurlar. Bunu yaparken, sanki bu korumanın karşılığı olarak, belirli tepki ve davranış kalıplarını, özellikle b a ş e ğ m e k t u t u m u n u sindirirler kişiliğine, damgalarlar (Praegung); bunlar çoğunlukla yasaklardır. Bu yasakların en önemlisi de -S.Freud öğretisince- doğal bir zorunluk olan, oğlanın en yakınındaki karşı cinse, a n a y a y ö n e l i k s e k s ü e l -e r o t i k d u y g u e ğ i l i m l e r i d i r.

Bu yasağa uymamanın ödünü, yasak işlemi tasarlayan -ya da tasarladığı varsayılan- oğlanın fallusunun yokedilmesidir, onun iğdişlenmesidir.(Kastration). Oğlanın, anaya erotik eğilim yasağını koyan babaya karşı öldüresiye bir düşmanlık beslemesi, bunun karmaşalaşması (Oedipus-Komplex) Freud'cu öğretinin en iri en yüzgeri edilemez dogmasıdır... Bu eğilim kendi başına bir karmaşa kaynağıyken, bir de bunun ödünü olarak fallusundan yoksun kalmak -tıpkı kızlardaki duruma düşmek!- korkusu, üstelik bir de "iğdişlenme karmaşası (Kastrationskomplex)" içine iter onu.

Fallustan yoksun kız, bu eksiğine sahip babaya hayran bir yakınlık geliştirir; babayı paylaşan ana sanki-düşman olur bu kez.

Burada, yeri gelmişken, Sigmund Freud'un "ataerkil kentsoylu aile düzeni" içinde, erkeğin yüceltilmiş rolünü nasıl sessiz- sedasız kabullenip genelleştirdiğine, evrenselleştirdiğine dikkati çekmek isterim.

1.7. Bu yasak-sevap ikicilikliği, bir başka deyişle çocuğun yalnızlık ve korunmasızlık korkusunun karşılığı olarak babanın üstün gücünü (Omnipotenz) paylaşmak isteme tutumunu, paylaşmak istemesini -özellikle ve önemle- seksüel-erotik libidoyla sınırlandırmak, öğretinin en yaygın eleştirilere neden olmuş yönüdür. Örneğin K o h u t, özlük duygusunun erken bozukluklarının, kişiliğin benimsenmemesinin kişilik gelişmesini olumsuz etkileyeceğini, özseverce (narsistisch) bozukluklara yol açacağını ve de bu durumda konunun Oedipus-karmaşası modeline oturtulmak istenmesinin zorunlu olmadığını vurgulamıştır.

Ne var ki -ne kadar Freud'u eleştirseler de- ruhsal çözümlemeci öğretilerin her türünde, çocukluk yaşantılarının önemi belirtilir; gerekir de bu bizce.

Yeni doğmuşun erişkinlere bütün bütüne bağımlı olması ile başlayan yaşamsal korku, giderek toplumsal bir korkuya dönüşür ve çok kez ömür boyunca sürer. Kişi sürekli olarak, koruyucu arar; ana-baba arar, ana-baba yerine koyacağı kişileri, ana-baba- Ersatz'larını arar. Bireysel ruh-bilimin bu gerçeğinden kalkarak, Freud kitle ruhbilimine ait olguları da açıklayabileceğini sanmıştır.

Ruhsal çözümleme bilgilerini okuyup, edinen kişi, kendi problemlerini yorumlayacak bilgileri kazandığını sanır. Fakat bunları yaşantılamak, duygun içgörüye dönüştürmek hemen hemen olanaksızdır.

Soldan Sağa: (Ayaktakiler) Otto Rank, Karl Abraham, Max Eitingon, Ernest Jones. (Oturanlar) Freud, Sandor Ferenczi, Hanns Sachs

1.8. Önemli ve Freud'un öğretisine başlattırıcı hastalık tablosu olan h i s t e r i n i n kendisinden önceki ve de çoğu hocası sayılası kişilerce örneğin Liebault, Bernheim, Pierre Janet, ve olabildiğince Charcot tarafından, "tasarımların gerçeklilik kazanmasından doğallanan" olarak değil, organizmanın kimi ruhsal zedelenmelerinin ele alınmasından, bu ele almadaki başarısızlıktan beliren "bölgesel unutma" ile (partielle Amnesie) açıklanabileceğinin saptandığını kabullenmiştir S.Freud. Ruhsal sağaltımın görevi de bu bölgesel unutmayı kaldırmak, ruhsal zedelenmeyi duygulanım yüklü olarak anımsatmaktır, yeniden- ve de yasaksız olarak yaşantılatmaktır.

Freud öğretisi insan kavramına öylesine ilişkiler zinciri geliştirmiştir ki bunlar kolay anlaşılır ve gerekircilik ilkesine (Determinismus) çok yerde uyan görünümler geliştirmiştir. İnsan anatomisine koşut yapılar olarak "Dürtüler + içgüdüler + onların sindirilmiş heyecan mekanizmaları" öne sürülmektedir. Bunlar birer gerçek sayılabilir. Gerçek olan, yadsınacak -ya da hiç değilse tartışılacak olan ise- uyaranlara yanıt vererek, gelişen devinim ve davranışların kalıpsal olamayacağıdır. Geçerli kültür normlarının yöre ve çağca değişkenliği, uyaranları öğrenmeği- bu arada öğreti doğrultusunca- kontrol mekanizmasını değişik kılmaktadır. Bireysel planda edinilinlerin genelleştirilmesi, insanı mekanistik bir görüşle ele almak yanılgısına götürmektedir.

Bu eleştirileri yaymadan önce, Freud'un yaşadığı çağın özelliklerini irdelemek gerekir.

2. Sigmund Freud, o zamanki Avusturya-Macaristan Monarşisinin Maehren bölgesindeki Prioborg- Frieberg adlı ufak bir kentinde doğdu, 8 mayıs 1956'da. Yakın çevresinden musevî düşünce törelerinin katı, tutucu örneklerini öğrenirken bir yandan da çoğunluğu kalotik olan bu ufak tarım ve dokumacılık kentciğinde kentsoyluluğun katı ve ikircilikli kuramlarını tanıdı. Bu çağ diliminde, çok-halklı bu devletin içindeki, ulusların arasındaki kavga, giderek egemen katmanlarla ezilen ve de sömürülen uluslar arasındaki çatışmaya dönüşüyordu. Bu durumda musevî bir küçük-kentsoylu ailesi için politik bir uyumlanma sağlama olanağı çok güçtü. Ve dc onun yerine, şekilsiz-silik bir soyutlanma yeğlenmeliydi, geriye dönüşçü (retrospektiv) bir bakış açısı bakımından!

O yüzden Freud, kentsoylu toplum düzeninin sadece liberal bir eleştirmeni olmuştur. Ona göre toplum, insana gereksiz katılıklar yüklemekte ve bunlarla onu iyiye yöneltmek yerine, beklenmedik kötü sonuçlara itmektedir. Özellikle cinsel ahlak alanında bu nevrozlara neden olmaktadır ki bunlar daha yaygın bir hoşgörü ile engellenebilir. Freud görüldüğü gibi, kentsoylu toplumun radikal bir eleştiricisi değildir. Ve de ne ekonomik- sosyal temellerinden kuşku duyar bu düzenin, ne de cinsellik dışındaki ideolojilerini eleştirir değişmez sandığı bu düzenin...

Freud, humanistik felsefeden köklenen bir anlayışla, insanları yapıları ve yasallıkları üstüne genel geçerlilikte kuramlar ortaya atılabilecek varlıklar olarak kabullenir. Kendinden önce Spinoza'nın yaptığı gibi, insan doğasına ait, insan görünümüne ait bir model yapı, konstrüksiyon, ve de bu modele göre sadece ruhsal hastalıkları, nevrozları değil insan davranışının temeldeki yönlerini, olanaklarını ve zorunluluklarını açıklamaya girişmiştir.

2.1. Ulusal Kurtuluş çabalarının artması, Avusturya-Macaristan monarşisinde çalışan

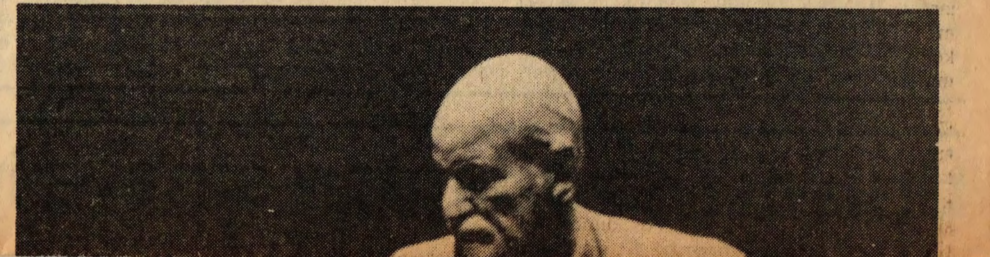
Fallustan yoksun kız, bu eksiğine sahip babaya hayran bir yakınlık geliştirir; babayı paylaşan ana sanki düşman olur bu kez.

katmanların politik etkinliğinin gelişmeye başlaması, Avusturyalı şövenistleri , küçük kentsoyluluğun etkilenebilir katmanlarını elde etmeye itti. Bu akımla elele bir slav düşmanlığı, antisemitizm gelişti ki Freud lise çağında ırk ve ırkçılık, antisemitzm, katolikliğin yoğunlaşması kavramları ile acılı bir şekilde karşılaştı; etkilerini sezinlemeye, yaşantılamağa başladı. Freud ailesinin de bu akımlardan korunabilmesi olanaksızdı. Freud o yüzden önce tasarladığı hukuk öğrenimi yerine, daha önceleri küçümsediği- tıp öğrenimine 1873'de başlamak zorunluluğunu benimsediğini söyler.

Hekimlik öğrenimi sırasında karşılaştığı, kötülenmeler, örnek öğrenci olmasına karşın yaşantıladığı engellemeler, denebilir ki, onda eğilimlerin yasaklanmasının, boğulmasının, uygun tepkilerin belirtilememesinin, zor engellerin bireysel olarak aşılması gerektiğine ait düşüncelerin tohumlarını yeşertmiştir.

(SÜRECEK)

'Freud: Psikolojik olaylara ilk kez bilimsel bir disiplinle yaklaşan adam'

ego çeşitli savunma mekanizmaları oluş-turur; doğasında vardır bu onun. Örneğin karmaşa konusunu yüceltir, sanki-akılcı açıklamalar yapar, dışa yansıtır... Bu savunmalara karşın karmaşanın süregittiği, bilinçdışından bilince varmak itiminin eksilmediği durumlarda, içten ve dıştan yüklenmelerin ağırlaştığı konumlarda, savunma mekanizmaları yetersizleşir ve karmaşa hastalık belirtileri olarak dışa vurur.

Duygusallıktan yoksun kuru bilgi aktarımı, b i l g i l e n d i r m e ya da ö ğ ü t v e r m e ne kadar etkisiz ise, sağaltımda tepki yenilenmesi de o kadar tek yanlı ve pek çok durumda yetersizdir. Freudcu sağaltımın, ruhsal çözümlemenin amacı, tepki yenilenmesini kışkırtmak olmaktan çok, zihinsel ve bedensel olanı, anlama ile duyguyu, zekâ ile duygunluğu (Affektivitaet) bir bütünleşme sürecine vardırmaktır ve bu da kişiye davranışın simgesel anlamını içgörüleştirmekle sağlanır.

Kişi sürekli olarak, koruyucu arar. Bireysel ruhbiliminin bu gerçeğinden kalkarak, Freud kitle ruhbilimine ait olguları da açıklayabileceğini sanmıştır.

Ruhsal çözümleme bilgilerini okuyup, edinen kişi, kendi problemlerini yorumlayacak bilgiler kazandığını sanır. Fakat bunları yaşantılamak, duygun içgörüye dönüştürmek hemen hemen olanaksızdır. Bilmek, algılanmış ve yığılmış informasyonlardır ve ruhsal dizge ile tam ilişkilendirilmemiştir. Bilgi, öteki zihin elemanları ile zorunlu ilişkisi olmadan durabilir. İçgörü, öteki zihin elemanları ile sürekli bağdaşmalarla, dinamik bir güce sahiptir. Bilmek çoğaltıcı (reproduktiv) ise, içgörü yaratıcıdır (kreativ). İçgörü bütün ruhsal dizgeyi kapsar; duygulanımı etkiler. Bilmek ruhsal dizgenin sadece sınırlı bir bölümünü değiştirir.

1.5. Ruhsal aksaklıklar, kişilik yapısı içindeki, ego-içi çatışmalardan oluşur derken, bunların çok kez bilinçdışı ilk çocukluk görgü ve deneyimleri ile ilişkili düşlemlere (Phantasien) bağımlı olduğu söylenir. Bu ruhsal çatışmalar önce savunma mekanizmaları ile (Yüceltme, yansıtma, özdeşleşme, ussal neden uydurma vb gibi) yansızlaştırılır (Neutralisation), bunlar ego'ya-uyumlu (egosynthon) karakter belirtileri olarak kişilik yapısına sinmiştir, ortadadır. Bütün insanlarca geçerli sayılan bu öğreti kuralınca, bu yansızlaştırılma yüzündendir ki -kurala karşın- her kişi "hasta" değildir. Yüklenmelerle, bu savunma kırıldığında, ego-yaban karakter öğeleri; bir başka deyişle hastalık belirtileri yeşerir.

Ruhsal çözümleme öğretici açısından, çocukluk çağı ve çocukla onun yakın çevresine ilişkin kişiler (Bezugspersonen) arasındaki etkileşim ve iletişim merkezî önemdedir. Bu merkez içinde, çocuğun erotik-seksüel-libidinös eğilimleri, çekirdek noktayı oluşturur.

S.Freud, çocukluğun hemen ilk basamaklarında doğal olarak varlığını kabullendiği ve onun ilerdeki cinsel etkinlikleri ile aynı kay-

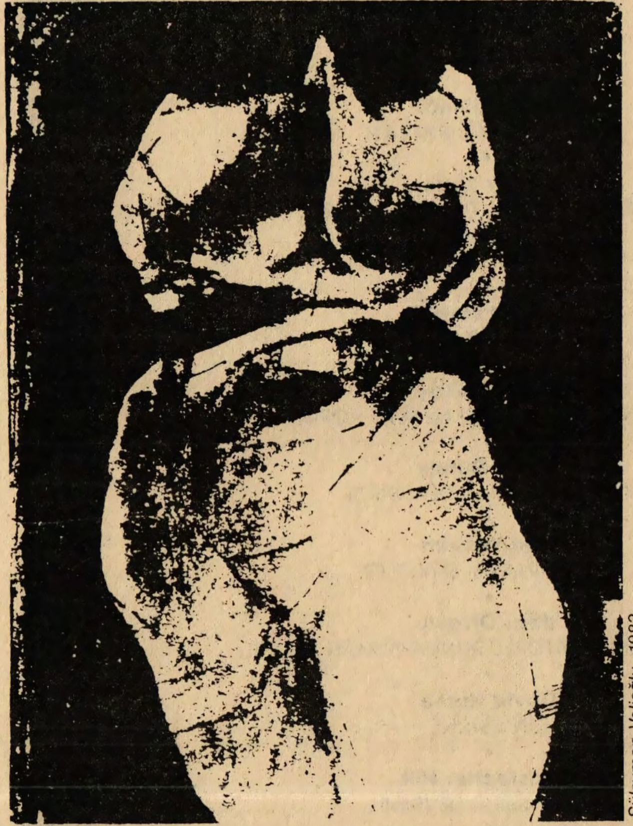
NERGİS TEKİN

Freud bir ruh bilimci olarak birçok düşünürü,bilim adamını etkilemiş, çeşitli yapıtlara konu olmuş, ölümünün üzerinden 44 yıl geçmesine rağmen, hala öğretilerinin tartışıldığı bir bilim adamı.

"Freud'u aştım, ben Freud'çuyum, Freud'un tezleri artık eskidi, tarihe karıştı, sizin yaklaşımınız çok erotik, anlaşılan psikanalizden etkilenmişsiniz" gibi subjektif, öznel yargıları bir kenara atarak, Freud'a cici ya da kaka demeden onun "çalışma ve görüşlerini nesnel olarak değerlendirmek, Freud kimdir, pisikanaliz öğretisi hangi koşullarda ortaya çıkmıştır ve bu öğreti bize neler kazandırmıştır", sorularına yanıt bulabilmek amacıyla psikanaliz öğretisini uzun yıllar incelemiş bir bilim adamı olan Prof. Dr. Süleyman Velioğlu ile söyleştik.

Sayın Velioğlu psikanaliz öğretisi hangi koşullar içinde ortaya çıktı? 19. yüzyılın deneysel bilimler çağı olduğunu biliyoruz, deneysel bilimlerin psikanalize ve psikanalizin deneysel bilimlere (gelişme ve değişmesine) etkilerini değerlendirirmisiniz?

Freud psikanaliz adı verilen öğretisini küçük bir amaca yönelik olarak kurmuştur. Bu amaç da nörotik hastayı tedavi etmektir. Herşeyden önce de bu öğreti bir tedavi yöntemidir. Fakat bu basit, küçük amaçlı psikanaliz

Süleyman Velioğlu-1982

Freud insanı yalnızca biyolojik bazı içinde ele alan 19. yüzyıl düşünce ve yöntemlerine başkaldıran bir kişidir. Freud'un bu olgu üzerinde durması bugün için çok küçük bir girişim gibi gözükebilir, ama değildir.

giderek o kadar zenginleşmiştir ki büyük bir öğretiye dönüşmüş ve yeryüzündeki insanların belli bir kesimini tedavi etmek gibi sınırlı fonksiyonunu aşarak insanın psikolojik, biyolojik, sosyal yaşantısını etkileyen bir öğreti haline gelmiştir. Bu bakımdan Freud çok zengin bir kaynağa parmak basmış bir kişidir. Bir tedavi yöntemiyken giderek bir dünya görüşü haline gelmiş ve psikoloji dışında da bir çok alana yayılmıştır görüşleri.

Öğreti nedir? Önce bu soruyu kısaca yanıtladıktan sonra o dönemin değerlendirmesine geçmek istiyorum. Öğreti gerçeklerin deformasyonudur. Yeryüzünde ne kadar öğreti varsa gerçeklerin belli bir ölçüde deforme edilmesidir. Sanatçıların bütün üslup özellikleri de bir yerde gerçeğin deformasyonudur. Bilimsel öğretilerde aşağı yukarı sanatçıların üslup özellikleri gibi birer deformasyondur. Ama bir farklılığı vardır: gerçeklerle karşılaştığı zaman o hipotezi ya da öğretiyi tadil eder, gerçeklere uygun bir şekilde yeniden ele alır. Freud da bunu yapmıştır. Freud 19. yüzyıl düşünce adamıdır ve 19. yüzyıl da deneysel bilimlerin yeryüzünde ençok itibar gördüğü dönemdir. Genel kanı deneysel bilimlerle insan mutluluğuna, bilincine ulaşılabileceği ve deneysel bilimlerle herşeyin çözümlenebileceği doğrultusundadır. 19. yüzyılda insanı incelemek demek onun organik, fizyolojik yapısını inceleyerek elle tutulur gözle görülür sonuçlara varabilmek demektir.

Freud, insanı yalnızca biyolojik bazı içinde ele alan 19. yüzyıl düşünce ve yöntemlerine başkaldıran bir kişidir. İşte böyle bir ortamda tıp öğrenimini 8 yılda bitiren ve nöroloji ihtisası yapan Sigmund Freud, Viyana'da Bruyer isimli bir hekim arkadaşının çalışmalarına tanık olmuştur. Bruyer o güne kadar 19. yüzyıl dünya görüşünden farklı olarak "hipnoz" denilen yöntemle, bir histeri vakasını tedavi etmeye çalışmaktadır. Bruyer'le birlikte bir süre hipnoz üzerine çalışmalar yürüten Freud daha sonra Bruyer'den ayrılmıştır.

İnsanı yalnızca organik açıdan ele almanın yetersiz olduğunun bilincine vararak, insanı psişik yönüyle de ele almak gerektiğine işaret etmiştir. Freud'un bu olgu üzerinde durması, bugün için çok küçük bir aşama, bugün için çok küçük bir girişim gibi gözükebilir, ama değildir. Freud'dan önce de psikoloji ile uğraşmış filozoflar, bilim adamları hatta sanatçılar vardır. Psikoloji alanında araştırmalar muhakkak ki Sigmund Freud ile başlamamıştır. Psikoloji alanındaki ilk bilimsel çalışmalar Freud'dan önce hipnozun kurucusu Mesmer'in çalışmaları ile başlıyor. Fakat Freud ilk kez organik baza dayalı olarak psikolojik sorunlara yaklaşma yöntemini getiriyor. Bu büyük bir olay mıdır? Evet, aslında çok büyük bir olaydır. Yani somatik açıdan incelenen insana, yine somatik bilimlerle donatılmış Freud insana yalnızca biyolojik bilimlerle yaklaşmanın yetersizliği gerçeğini vurgulamıştır. Freud'dan önce bunu söyleyenler mutlaka olmuştur ama çoğu spekülasyon düzeyinde kalmıştır. Spekülasyon yapan filozoflar, psikoloji bilimini bir bakıma büyüler, sihirler, majistik dünyalar alanı olarak mütalaa etmişlerdir. İlk kez bilimsel bir disiplin içinde psikolojik olaylara eğilen adamdır. Freud'un büyüklüğü buradan gelir.

Sayın Velioğlu Freud'un bu bilimsel yöntemle elde ettiği sonuçları, psikoloji alanına getirdiği yeniliklerin bir değerlendirmesini yapar masınız?

İlki bilinç ve bilinçdışı dünyayı net bir şekilde ortaya koymasıdır. İlk kez Freud bilinçli yaşantımızın, eylemlerimizin altında bilinçdışı dünyamızın birçok etkilerinin rol oynadığı gerçeğini ortaya koyarak, kişiliği incelemeye çalışan adamdır.

Yani diyebilirmiyiz ki Freud içimizle dışımızın, konuştuklarımızla, düşündüklerimizin, niyetle- eylemimizin farklı olduğunu ortaya çıkarmıştır.

Evet, Freud bununla kalmamış kişiliğin temel taşları olan id, ego, ve süperego ilişkisini ve çelişkilerini açıklamaya çalışmış. Yaşamdaki birçok problemin frustruation (yoksunluk)'lardan kaynaklandığını ortaya koyarak nevroz öğretisini geliştirmiştir.

Böylelikle psikanaliz giderek evrensel açıdan insanın sorunlarına yanıt verebilecek bir öğreti haline gelmiştir. Freud'un en çok eleştirilen yönlerinden biri de içgüdüler alanının normal yaşantımızdaki etkileri üzerine geliştirdiği öğretileridir. Bunların cinsel kaynaklı olması şimşekleri üzerine çekmesine neden olmuştur. Oysa onun öğretisi etik ve moral değerler dışı bir öğretidir. Freud, konulara ahlak hocası gibi yaklaşmaz, onun yaklaşımı bilimsel ciddiyet ve disiplin sınırları içindedir. Hele o devrin ahlak anlayışını da göz önüne alırsak, seksüalite üzerine yaptığı araştırmaların önemi bir kez daha ortaya çıkar. Bunu küçük bir örnekle daha somutlaştıralım isterseniz. J.Roussou döneminde çocuk kusursuzdur, melektir; gelişim aşamaları içinde toplum onu bozar, kirletir, günahkar yapar. Oysa melek telakki edilen çocuk için Freud "çocuk çok yönlü bir sapıktır" der. Bu toplumsal telakkilere bir başkaldırma olayıdır. Bu açıklamalarıyla Freud birçok dini kurumu, annebabayı karşısına almıştır.

Daha önce her öğretinin bir deformasyon olduğunu, bu yüzdendir ki gerçeklerin deforme edildiği noktadan yakalandığı zaman sağlıklı denilen birçok öğretininbile sarsılabileceğini söylemiştiniz. Freud'a bu yönüyle ne gibi eleştiriler gelmiştir, siz neler düşünüyorsunuz?

Freud'un getirdiği birçok öğreti, Oedipus kompleksinden tutun da, libido öğretisine kadar tüm öğretileri tartışılabilir. Fakat bence bu öğretilerin günlük yaşımımıza ya da toplum düzenimize uyup uyumadığı tartışmasını bir yana bırakmak gerek.Zaten Freud yaşadığı süre boyunca arkadaşları, asistanları tarafından oldukça fazla eleştirilmiştir. Hiçbir teorisyen kendi yetiştirdiği öğrencileri tarafından bu kadar hedef tahtası olmamıştır. En yakın arkadaşlarından ve asistanlarından Adler, Jung, hatta Rank'a kadar birçok kişi öğretilerine karşı çıkmış ve kendilerine göre yeni yeni tezler geliştirmişlerdir. Daha sonraki dönemlerde de Freud'u sosyo-kültürel açıdan ele alan öğretiler gelişiyor (existentialist analiz yöntemleri, Horney, Erich Fromm vs) ve bunlarda Freud'un getirmiş olduğu öğretilerin alanını gittikçe küçültüyor.

Freud'u bir ev sahibi gibi ele almak sanırım yanlış olmaz, o, öyle bir ev sahibidir ki evine almış olduğu konuk ve kiracılarla kendi alanı gittikçe daralmış, bu konuklar onu giderek küçücük bir odaya hapsetmişlerdir. Bu Freud için dramatik bir sonuçtur. Konuklar gelmeleriyle birlikte, eve yepyeni bir düzen, yepyeni düşünceler getirmişlerdir. Ama tüm bunlar yine Freud'un inşa ettiği ev sayesinde olmuştur. Bu bakımdan Freud'un insanlığa hizmeti büyüktür.

O. Nemon

Freud'un en çok eleştirilen yönlerinden biri de içgüdüler alanının normal yaşantımızdaki etkileri üzerine geliştirdiği öğretileridir. Bunların cinsel kaynaklı olması şimşekleri üzerine çekmesine neden olmuştur.

Freud ve Freud'dan sonra gelen düşünürler, sosyo-kültürel ekoller, psikanalizin dışında oluşan modern anlayışlar, existentialist analiz yöntemleri bugün insanı açıklamaya yeterli midir?

Freud'un yandaşları (Ortodoks Freud'çular) Freudizm ile tüm insan sorunlarının çözümleneceğini söylerler. Freud'a karşı olanlarsa onu, gülünç, ütopik varsayımlar üzerine kafa yoran gayri-ciddi bir bilim adamı olarak ele alırlar. İnsanlar Freud'u sevenler ve sevmeyenler diye ikiye ayrılabilirler yeryüzünde. Biyolojik baza dayalı bir düşünce sistemi ile forme olmuş insanlar her zaman, Freud'u karşılarına alırlar. Biyolojik yaklaşımlarla insanı çözümlemenin yeterli olmayacağını savunanlarsa Freud'u gökyüzüne çıkarırlar, Tanrılaştırırlar.

Gerçekte Freud ne yerin dibine batırılacak ne de gökyüzüne çıkarılabilecek bir insandır. Bu bakımdan bugün değerlendirmemizi Freud'a karşı veya yandaş olarak değil, bu iki ucu da karşımıza alarak yapmamız gerekir. Psikanalizle veya psikanalizden sonra gelişmiş çeşitli öğretilerle insan varlığı açıklanabilir mi? Buna bizim vereceğimiz yanıt "hayır"dır. Freud 19. yüzyıl düşünürlerine, insanın yalnızca biyolojik bilimlere dayanarak açıklanamayacağını anlatmaya çalışan kişidir.

Olayı geniş açıdan ele alırsak,insanın 4 varlık kategorisinden oluştuğunu görürüz. İnorganik, organik, psişik ve gayst varlık kategorileri. 19. yüzyıl Deskritif Psikiyatrisi insanı açıklarken yalnız inorganik ve organik kategorilerden yararlanmıştır. Freud ise önceleri patolojik ve giderek normal psikoloji alanına giren bir görüş getirmiştir. Oysa insan inorganik, somatik, organik, psişik ve tinsel varlığı ile bir bütündür. Freud'un öğretisi birçok entellektüel alana uygulanmış, birçok yapıtın analizinde kullanılmış bir yöntemdir. Fakat Freud hiçbir zaman tinsel alanı yeterince inceleyememiştir. Çağdaş insanı açıklayabilmek bu 4 varlık kategorisini bir bütün içinde mütalaa etmekle mümkündür. Şu halde Freud çok şey getirmiştir ama getirdikleri sınırlıdır, kısıtlıdır, yalnızca normal ve anormal psikolojik alanı içinde kalmıştır. Getirdikleri için minnettarız ama getirdikleri yeterli değildir.

Teşekkürler

YAYIN

'Çocuktaki Bahçe' ve Feyyaz Kayacan

MELİSA GÜRPINAR

Feyyaz Kayacan'ın Çocuktaki Bahçe adlı romanında, çocukluğunun geçtiği tarihsel kesit içinde biçimlenen duygularına ve onları aktarırken gösterdiği özgünlüğe bakıyorum da, bir çok sanatsal etkilerin biçimsel ve niteliksel yoğunluğundan çok, bu yeniden yaratıştaki, bu mükemmellikteki sırlı boyutlar çarpıyor gözüme. İnsan nasıl olur da, bir bahçeyi bu kadar genişletir, bu kadar unutulmaz kılar, diyorum. Bir ölümlünün kalemi bir bahçeyi bu kadar kana boyayabilir mi? Ki her damlası hepimizin yüreğinde bir sızıdır. İçinde nostalji hiç olmayan, bir çok anlamda yitirdiğimiz, ayrıldığımız, değiştirdiğimiz ve kentin, İstanbul'un, ölüm acısı gibi insanı sarsan anılarıdır bunlar.

Fakat Feyyaz Kayacan'ı bu kitap konusunda konuşturabilmek içinin derinliklerinde de yatan o kurumuş bahçeyi yeniden diriltebilmek, olanaksız. Oyle kalın bir utanç kabuğunun içinde saklanıyor ki, sürekli yaşadığı Londra'dan yaz tatili için Istanbul'a geldiği sıralarda onu yakalamak, kitabı üzerine, edebiyat üzerine söyleşilerde bulunmağa zorlamak, demir kapıları kırmayı gerektiriyor sanki. Sahip olduğu geniş kültürün dökümünden birşeyler alabilmek, hep gülümseyen gözlerinin içindeki hüzünlü düşünceleri öğrenebilmek, onun çok gizli ciğerini sökmek gibi oluyor. Bu yüzden hem onu üzmemek, hem de kendimi zora koşmamak için, çocuktaki Bahçe'den bende kalanla, bendeki Feyyaz Kayacan'la bir yakınlık kurmayı tasarladım. Yüzyıllık bir çınar kovuğundan hiç dışarı çıkmadan yaşayan, bir serçe gibi hep çekingen, iğreti ve ürküntülü dolaşan Feyyaz Kayacan, eminim ki bende kalan bahçeyle bile karşılaşmamak için bucak bucak kaçacaktı. Çünkü o her zaman bir mevlevî kadar edepli, bir budist kadar suskun, ve bir tanrı tanımaz kadar kendi gözyaşlarıyla kendi canına kıyıcıydı. Bir bayram Cumartesi'sinde gözünün pınarında iki damla gözyaşıyla, okuyucusunu beklediği imza gününde, onu kendi ülkesinde kendi toplumuyla, her yıl ve daima kucaklaştıracak olan, işte bu aşırı duyarlığıydı. Ve sonsuz sayıda unutulmuş tatlarla dolu ilginç romanı Çocuktaki Bahçe, belki de her İstanbul'a gelişinde, onun kafasında birdenbire yeniden canlanıyor, dolaştığı her yer, bastığı her taş, bahçenin bir parçası oluyordu. Hepimizin olan güneş, bir kara bulut parçası, bir ot bile onundu. Hepimizin çocukluk anıları da, sanki o eski bahçede toplanmıştı. Geçen yaz, kitabını bırakıp gittiği zaman, hemen okumuş ve bütün dostlar bu bahçede buluşur, anlaşırız, biraz da kendimizi buluruz diye düşünmüştüm. Oysaki yazar olan dostlar bile, bu bahçeye gözlerini yumdular. Okuyucunun ilgisini bilemem kuşkusuz. Feyyaz Kayacan kırk yıldır yaşadığı Londra'yı yazsaydı, daha mı çağdaş, batılı filan gibi sıfatlara hak kazanırdı, ya da örneğin Çukurova'da doğup, orayı anlatmış olsaydı, daha mı çok okunurdu, kestiremiyorum. Sezdiğim bir şey var ki, Istanbul'un yalnızca havası ve suyu değil artık bozulan. Anıları bile çürümeğe terkedilmiş durumda. Gözden ve gönülden ırak tutabilmek için elden gelen her acımasızlık yapılabiliyor. Parlak yahut karanlık, bu kentin tarih sayfalarına, gerektiğince yansız bakamayan taşralı hoyratlığı, İstanbul'un dilini, ezgisini, duyarlığını, yer yer doğudan ve batıdan çalıntı bile olsa, kültür mirasını, ezip geçmektedir. Yarın kendi çocuklarımızın anılarında kalacak bugünkü İstanbul'un niteliği hiç düşünülmeden, dünden kalan ve anılarımıza sarkan Istanbul'a dudak bükülmektedir.

Ve bu yaz, Feyyaz Kayacan'ın bir ara, "Aradan bir yıl geçti, kimse okumadı galiba kitabımı" dediğini duyar gibi oluyorum. Belki okundu da, anlaşılamadı, belki Istanbul'da yaşadığı halde, böyle bir birikimi olmayanları, derin bir suskunluğa itti, bilinmez ki. Belki herkes düşünüyor şimdi, Feyyaz Kayacan'ın nereden bildiğini, Kunduracı Hampik'i, Doktor Panayot'u, Löklök Baba'yı, Kelâm Bey'i, Hümeyra Fatma Hanımefendiyi ve daha nicelerini...

"Bir boşalım olsun diye, içimdeki bahçeyi silmek için yapıyordum ben bunları. Her anlatı sonunda rahatlardım. İçim genişler, açılır, serin bir ıssızlıkla dolardı. Bahçenin zonklaması dururdu. Kurtuldum izlenimine kapılırdım. Ne gezer. Anlatı, aldatıyla sonuçlanıyordu. İçimden koparıp attığımı sandığım bahçe, yeni baştan ve daha derin ve kapsamlı bir güçle, daha yapışkan sarmaşıklarla, içimde kök kök, duvar duvar, ağaç ağaç birikmeye başlıyordu. Tükenmez bir umacı gibi.

Anlatmakla yetinmek yanlış, dedim, bir iki kez. Yazmalı. Kafamdaki, kanımdaki bahçeyi yazıp sayfalara hapsetmeli, kapatmalı. Denedim. Onu da yaptım. Olmadı gene. Beş on yapraklık iki bölümcük çıktı ortaya. Arkası kesildi, kurudu..... Demek ki bahçe anlatılmaya hazır değildi. Demek ki bahçe, buyruğunu daha bir dillendirmek istiyordu. Daha bir pekişsin, daha bir yoğunlaşsın istiyordu gözümün belleğinde... Uğultusu içimde, iliklerimde gelgitleniyordu kıl testereleri biçiminde.

Buyruk çıkmış olacak ki, kendimi konumun başında buldum....."

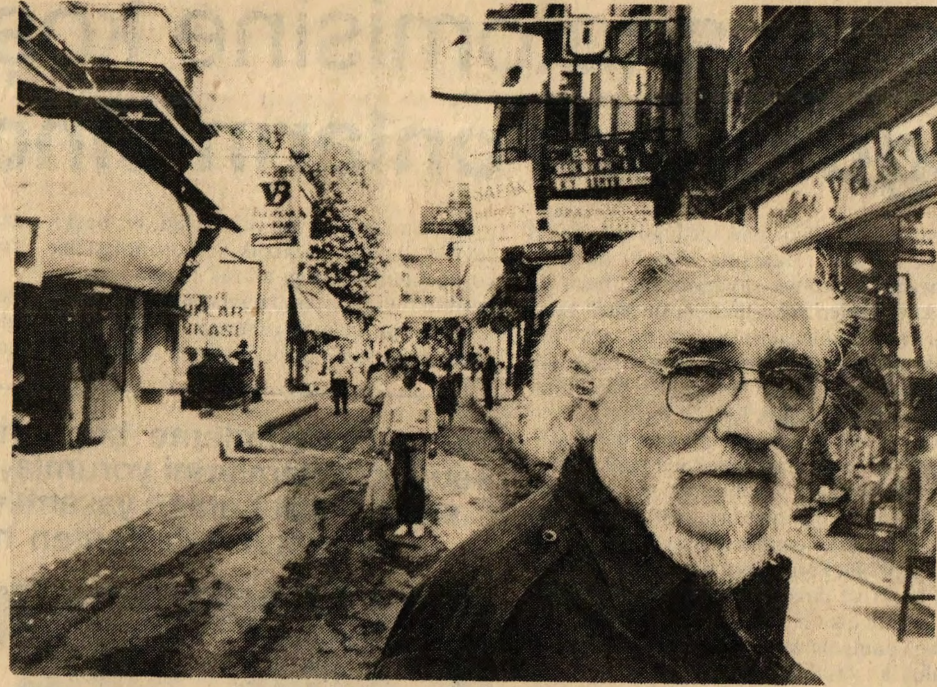
Kitabın ilk sayfalarında, onu bu bahçeyi yazmağa zorlayan dürtülerin durdurulmaz gücünü böyle anlatıyor Feyyaz Kayacan. İçimdeki Feyyaz Kayacan'sa, daha yirmi yıl öncesinde dillendirmeğe başlamış bile bu serüvenleri bana, Londra'da bir barda. Daha o zamandan düşmüş benim de üstüme Rıfkı Paşa köşkünün görkemli gölgesi. 1957 lerde, Şişedeki Adam adlı kitabında yer alan, Istanbul Zeybeği ve Suavi'yi Gördünüz mü? öykülerinde, o zaten başlamıştı bahçesini anlatmağa. Ve şimdi, kulağıma fısıldar gibi ekliyor;

"...Sonra yer yer Sığınak Hikayeleri'nde de değindim bu konunun ayrıntılarına. Bu romana ilk başlangıcım, 1965 de basılan Hiçoğlunun Serüvenleri adlı kitabımın içindeki, Bir Romana Başlama Denemesi adlı öyküde oldu. Sonra gene onyedi yıl daha gömüldü içime. Ve 1981 de, üç ayda yazıverdim birdenbire. Daha çok uzardı bu bahçe. Ne kendimi, ne okuru fazla sürüklemek istemedim, bir yerinde kesiverdim. Çünkü ben romancı değilim, yazdıklarımın en kısasından bir anı roman, bir otobiyografi boyutlarında kalmasını istedim. Anıların şiirleştirilmesi de, denilebilir. Belki bu kitap, uzun bir şiir. Biraz zor anlaşılırlığı buradan kaynaklanıyor galiba. Orhan Duru bana sürrealist yazar demiş. Pek doğru olmasa gerek. Metin And'sa, yazarların yazarı diyor, yani ancak onu yazarlar anlar anlamında. Oysa ben yazdıklarımı hiç zorlaştırmak istemem. Türkiye'de yaşamamanın ve sürekli yalnız, kendimle başbaşa olmanın verdiği cesaretle, dille oynuyorum. Olumlu ve yapıcı yönde, Türkçeyle neler yapılabileceğini görmek istiyorum. Sığınaktaki insanların havasına bu kitapta yeniden döndüm. Baskı altında yaşayan insanların öyküsüne. Belli bir dil hakimiyetiyle, ben de sıkıştırdım onları biraz. Hepsi bu. Daha mı ne yapmak istedim? Çöken imparatorluğu tek başına ayakta tutmağa çalışan hayalleri geniş insanları, onların hiç değiştirilemeyen değer yargılarını, dünya görüşlerini, yaşama biçimlerindeki belli katılıkları, anılarda yaşayan bir ananın günüyle çelişkilerini, bağnazlıklarını, ve köklü bir Osmanlı ailesinin bir bakıma halkla ilişkilerini de saptamak istedim. Örneğin büyük babamın dostları hep, Talimhane meydanının, Kuşdili çayırının küçük insanlarıydı, içlerinden en sevdiklerim, Abes Bey, Koltukçu Hasan, Sobacı Hüsnü, Muhallebici Mehmet Efendi, Laz Nuri, Bisikletçi Fahri Bey, saymakla bitmez ki, simitçi, koz helvacı, horoz şekerci, mahalle bekçisi ve Yeldeğirmeninin bütün ayrıntıları, "köpek gitgetir'de var içlerinde, rakı içen kedi de. Ben bunları derin bir soluğun içinde anlatıverdim. İlgiyle karşılanmayabilir. Belki ölümümden sonra dikkati çeker, kimbilir. Hem sonra ben bu kitapta, her küçük bölümün başına, başka yazarlardan kısacık alıntılar koydum. Romanı beğenmeyenler, belki onları beğenir diye. Böylece, okuyucuyla ilişkimi gene sağlama bağladım. Ve hemen bu yıl bir öykü kitabı daha hazırladım, bahçenin havasından kendimi iyice kurtarabilmem için. Adı, "Todor Diye Bir Bulgar". Bir uzun öykü daha yazdım, "Bu Bir Delinin Not Defteri Değildir." Ve çeviriler var. Şu sıralarda Japon şairi, Matsuo Başo'dan "Bağrı Açık Bir İskeletin Günlüğü"nü çevirdim. Kitap olarak tümüyle basıma hazır. Geçen yıl basılan son şiir kitabım, "Benim Örümceğim Başka" ise, belki kitapçı raflarına bile çıkmadı, ondan hiç haber yok açıkça....."

Neyse ki Feyyaz Kayacan'da hep haber var. Şu sıralarda Londra'ya dönmüş bulunuyor gene. Istanbul'da o vîrân olan bahçelerin içinden fışkıran aydınlık yüzlü insanlarını özlüyor, burnuna o çok sevdiği ıslak toprak kokusu geliyor olmalı. Bilirim dostlarla kucaklaşmayı düşler hep, insanları incitmemenin bir yolunu arar köşesinde, kalabalıktan kaçar, ama uzakta yaşamanın şemsiyesini de hiç kullanmaz, dayanır saldırı yağmurlarına gerektiğinde. Istanbul meyhanelerinde onu iyice bir köşeye sıkıştıran, yaptığın nedir, ne değildir diye sorular soran ve kendi yanıtlarını da en doğrusu sanan, aydın, ilerici, uygar ve uyanık olmakta son derece iddialı dostlarını bile, özlemiştir. Ama en çok özlediği, sözcüklerdir. Yıllardır kullanmadığımız bir sözcüğü anımsadığı zaman, gözlerinde gördüğüm sevinci ve coşkuyu hiçbir zaman unutamam. Anadiline sevdalı bir ozanın, ona kavuşabilmek için, beyinini ve yüreğini, hiç kendine acımadan bıçaklayışıdır Çocuktaki Bahçe.

Sen kendini parçalarken, biz ne soğukkanlı seyircileriz ki, karşında susabildik bugüne kadar.

> "Bu romana ilk başlangıcım, 1965'de basılan Hiçoğlunun Serüvenleri adlı kitabımın içindeki Bir Romana Başlama Denemesi adlı öyküde oldu. Sonra gene on yedi yıl daha gömüldü içime. Ve 1981'de, üç ayda yazıverdim birdenbire. Daha çok uzardı bu bahçe. Ne kendimi, ne okuru fazla sürüklemek istemedim, bir yerinde kesiverdim. Anıların şiirleştirilmesi de denilebilir. Belli bu kitap, uzun bir şiir."

Seyit Ali Ak

KISA KISA

Hazırlayan: Selim Bulut

KARA ŞARKILAR

PUBLIC RELATIONS

Üniversite adayları sınava iyi hazırlanın

ÇIKTI !

Hüseyin Haydar
YAZKO Yayınları- 1983
120s.- 250 TL.

Ozan'ın "Acı Türkücü"den (Akademi Kitabevi 1981 şiir birincilik ödülü) sonra ikinci şiir kitabı.

Şiirler "Bir kuzey yeli"nin doğanın derinliklerinden insan duyarlıklarına, Kuzey yörelerinden Filistin'e, İspanya'ya esişi.

Ozan, Kara Şarkılar'ı bize şöyle sunuyor:
"Fırtınanın Yüreğine Yürüyüşün" ilk esintileridir bu dizeler; ılık ve okşayan. Dal oynayışlarıdır şimdi, boynumuza değen; kırılıp dökülme başlamadı henüz. Dalga uçlarıdır bu şiirler; yeşil köpükler savuran bir kabarma ve bir aldanma yalnız. Derine daha derine iniyorum; acının merkezine doğru... Işığa.."
Şu dizeler de "Son Şarkı"dan,
"Değil son dizesi şiirimin
Bitiremedim ilk dizeyi bile
Dudaklarımın arasında uyuyan"

M. Alaeddin Asna
284 s. — 600 TL.

"Halkla İlişkiler" 1960-70'lere göre yaygın bir kavram. Dünyada içinde yaşadığımız yüzyılın başında doğan bu meslek, bugün kamu ve özel kesimde vazgeçilmeyen bir servisdir.

Lermontov ve "Zamanımızın Kahramanı"

FERİDUN ANDAÇ

Adı, 19. yüzyıl modern Rus edebiyatının kurucusu Puşkin'le birlikte anılan Mihail Yuryeviç LERMONTOV (1814-1841), bu yazgıdaşının bir düelloda öldürülüşü üzerine yazdığı **"Şairin Ölümü /Smert Poeta"** şiirinden dolayı Kafkasya'ya sürgüne gönderildiğinde, 23 yaşında bir hassa subayıydı.

Çar. I. Nikola'nın baskı döneminin aydınlar üzerinde estirdiği hava, onun şair yüreğine doluşan öfkeyi dışlamaya engel olamadı. Böylece, onunda, düelloyla sonlancak kısa ömrünün ilk sürgünü başlıyordu.

1814'de Moskova'da soylu bir ailenin çocuğu olarak doğduğunda, ülke; yüzyıl başında yıkımlar getiren savaşların süreğinin bir yengisini yaşıyordu. Yangınlar ve yıkımlar görmüş Moskova, bunun şenliğindeydi.

Babası Yuri Petroviç Lermontov, genç yaşta ordudan ayrılmış küçük bir toprak sahibiydi. Soylu bir ailenin kızı olan annesi Marya Mihaylovna, 1817'de ölünce; damadından hoşlanmayan Elizabeth Alekseyovna Arsenyev torunu Lermontov'u yanına aldı. İlk eğitimini anneannesinin yanında, Fransız ve Alman mürebbiyelerden gördü. Torununa düşkün olan dul Arsenyev, onun daha iyi bir eğitim görebilmesi için Moskova'ya taşındı. Lermontov, Moskova Üniversitesi'ne bağlı soylular okulundaki öğrenimine dördüncü sınıftan başladı. Dönemin önemli edebiyatçılarının öğretmen olarak bulunduğu bu okul, her türlü yazınsal etkinliğin öğrenciler arasında yaygınlaştırıldığı ayrıcalıklı bir yere sahipti. Lermontov'un edebiyata karşı ilgisi bu sıralarda başladı. İngilizce'den okuduğu Byron yanında; Puşkin, Lamartine, Schiller, Shakespeare, V. Hugo, W. Scott, A. Dumas... gibi yazarlarda onun bu tutkusu içinde etkileyici yer ediyorlardı. İlk etkilenmelerle yazdığı şiirleri okul dergisinde yayımladığında Lermontov 14 yaşındaydı.

1830'da soylular okulundaki öğrenimini başarıyla bitirdi. Moskova üniversitesi Edebiyat Bölümü'ne girdi. Aynı yıl babasını kaybetti. Bir süre sonra buradan ayrılıp Petersburg Üniversitesi'ne devam etti. Anneannesinin karşı çıkmasına aldırmayarak, üniversiteyi bırakıp askeri okula girmeye karar verdi. Bu okulda öğrenim gördüğü yıllarda (1833-34), sürdürdüğü şiir çalışmalarının yanı sıra, düzyazı alanındaki ilk denemelerine de başladı. 1834 sonlarına doğru okulu bitirdi. Hassa subayı olarak Çar Köyü muhafız kıtasına atandı. Özgürce yazabilme tutkusuyla başladığı çalışmalarını yoğunlaştırdı, yayımladı.

1836'da Çar Köyü'nde görevliyken izinli olarak geldiği Petersburg'da, okul arkadaşı Rayevski ile birlikte kaldı. Kentin sosyetesi içinde bulunduğu günlerde göze batan, uyumsuz tavırlarıyla, dedikodu ve ilgileri üzerine çekti. Sosyeteye karşı duyduğu hıncın dışlanışını, bu çevreyle çatışmaya değin vardırdı.

Puşkin, 1837 Ocağının son haftası, düelloda öldürüldü. Lermontov'da Petersburg'dadır. Şubat ayının ilk günlerinde **Şairin Ölümü**'nü yazdı. 20 şubatta ise şiire: "...Ve sizler, kibir- bölümü ekledi. Teksir halinde bastırılıp ülkenin dört bir yanına dağıtılan bu şiir, yönetimi iyice çileden çıkardı. Siyasi polis evlerini aradı. 21 Şubat'ta arkadaşı Rayevski ile birlikte tutuklandı. Şiir üzerine dava açıldı. Puşkin'e göz açtırmayan Benkendorf, Çar'ın emrini iletti: Lermontov Kafkasya'ya sürgüne gönderilecekti, şiirin yayılmasında çaba harcayan Rayevski'de bir ay hapis ve Olonetskiy iline sürgün. Mart'ın ilk haftasına değin hapiste kalan Lermontov, çıkışta yol hazırlığına başladı.

SÜRGÜNLER, "ZAMANIMIZIN KAHRAMANI"NIN DOĞUŞU VE DÜELLODA SONLANAN YAŞAM.

Nisan ayında Kafkasya'ya yola çıktı. Sürgün birliğine katıldı. Hastalığı nedeniyle Stavropol'a, oradan Pyatigorsk kaplıcalarına geçti. Hastahanede kaldığında ünlü eleştirmen Belinskiy ve Dekabristler'le yakın ilişkide bulunan Pyatigorsk doktoru N.V.Mayer ile tanıştı. Aynı yılın Eylül'ünde görevli olarak Taman'da kaldı. Ay sonunda Olegin'e hareket etti. Eylül-Kasım ayları; Tiflis, Ruba, Şusa, Semah'ta geçti. Dekabristler'den Odoyevskiy ile tanıştı. Anneannesinin Petersburg'a dönüşünü sağlamasıyla, 25 Kasımda Gürcistan'dan ayrıldı.

Bu sürgün dönemi, onun, **Borodine, Rahip Adayı (Mtsırı), Firari** adlı manzum hikâyelerinin yanı sıra **Zamanımızın Kahramanı**'nın yazılışını da hazırladı. Kafkasya; tanıdığı sürgün insanları, karışıklıkları, yolculukları, yaşayışları ve doğasıyla romanı için eşsiz kaynak oluyordu.

1938 Şubatında yeni görev yerine gitti. **Çar İvan Vasilyeviç'in Meclisinde Şarkı**"yı burada bitirdi. **Şeytan** ve **Zamanımızın Kahramanı** üzerine çalıştı. 1839-40'larda, "Memleket Notları" dergisinde şiirlerini ve bu romanın bölümlerini oluşturan öykülerden **Bella, Fatalist (kaderci)** ve **Taman**'ı yayımladı.

Yeni bir tertip Lermontov'u, sonu barış ve sürgüne dönüşecek düelloyla yüzyüze getirdi. Lermontov'un karşısına da bir Fransız çıkarılmıştı: Fransız elçisinin oğlu Barant. Lermontov, Düello sonrası tutuklandı. Gerekçeyse: Bu olaydan ziyade yapıtlarıydı. Askeri mahkemede yargılandı. Yargılamada, Güneydeki ayaklanmaların düşürdüğü Tenginski Piyade Alayı'na sürgün kararı verildi. Aynı gün, Zamanımızın Kahramanı yayımlandı. Yönetimin düşündüğünün aksine, bu ayaklanmaların bastırılmasında önemli başarılar gösterdi Lermontov. İki aylık izinle döndüğü Petersburg'da (ocak 1841): Zamanımızın Kahramanı'nın ikinci basımı ve "Şiirler" kitabı yayımlandı. Bunların ilgi uyandırması, Lermontov'da; görevden ayrılıp kendisini edebiyata verme düşüncesini pekiştirdi. İstifası yönetim tarafından kabul edilmedi. Iki gün içerisinde kenti terketmesi istendi. Yeniden Kafkasya'ya döndü. Bağlı bulunduğu birlikten hastalığı nedeniyle ayrılarak, Pyatigorsk'a geldi. Ölüm ağı bu kez çevresini sarıyordu. Pyatigorsk, başkent sosyetesinin dinlenme yeriydi. Lermontov'u aralarında gören ginlik yaratacak dedikodular tartışmaya, sonradan düelloya dönüştü.

...Ve ölüm tuzağında sonlandı genç ömrü.

Dostlarından Gogol, şunları söylüyordu:

"Gelecekler onu bekliyordu. Rus yaşamının büyük ressamı olmaya adaydı. Üstelik çıkış için her türlü hazırlığı yapmıştı. Tabiatın derinliğine şeytanı uçuşlar hep ondaydı. "Belinskiy'de o anki üzüncünü şöyle dile getiriyordu: "En büyük üzüntüm, Puşkin'in daha ilerisine adım atacak bir kabiliyeti zamansız kaybetmemiz."

LERMONTOV'UN ÖNEMİ VE "ZAMANIMIZIN KAHRAMANI"

Lermontov, 19. yüzyıl Rus edebiyatında Puşkin'in düzyazı alanında açtığı yolun ilk başarılı örnekçisidir. Puşkin gibi o da özgürlük şairi olarak bilinir. Ama döneminin edebiyat geleneği tutkulu yaşamı, serüvenci sanatçı kişiliği; onun salt şiirle yetinmeyip roman, tiyatro ve destansı türde ürünler vermesine de kaynaklık etmiştir. Bu çalışmaları içerisinde **Zamanımızın Kahramanı** (1) ile haklı bir yer edinmiştir. Devrimci romantik bir şair kimliğinin yanı sıra, başarılı bir düzyazı ustasıdır da. Kısa ömrü içerisine sığdırabildiği çalışmalarıyla bir Puşkin'in **'yol açıcı'**lığı kadar, onun da, sonraki kuşak yazarları için **etkileyici kaynak** olduğunu söyleyebiliriz.

İlk düzyazı çalışması, konusunu **Pugaçev Devri**'nden alan **Vadim** adını taşıyan romanıdır. Bitiremediği bu tarihi romanını askeri okulda öğrenciyken yazmaya başlar. Alttan alta bir halk isyanı temasının işlendiği sezilen bu romanında, gerçekçi bir anlatım göze çarpar. Halktan insanların çizilişi; yazarın, toprak köleliği ve köylüler üzerine düşüncelerinin yansıtılması; betimlemelerdeki yetkinlik ilk etkileyici özellikleridir romanın. 1873'de, yayımcının verdiği bu adla "Avrupa Habercisi"nde tefrika edilir.

Prenses Ligovskaya (1836), yarım kalmış bir başka romanı. Konusunu dönemin sosyete yaşamından almıştır. Gerçekçi bir anlatım denemesidir. Döneminin iki sınıfı (zengin-yoksul) arasındaki çatışma üzerine kurulmuştur. Getirdiği eleştirel tavırla 19. yüzyıl Rus edebiyatında bu alanın ilk muştulayıcısıdır. Bu romanda çizilen Peçorin tipi Zamanımızın Kahramanı için bir denemedir. **İsmail Bey, Moskova Panoraması, Aşık Garip, Kafkasyalı, Musikili Toplantı, Maskeli Balo** Zamanımızın Kahramanı'na uzanan çalışmaların önemlileridir.

Zamanımızın Kahramanı, Lermontov'un düzyazı alanındaki en yetkin ürünüdür. Bundan önceki düzyazı çalışmaları, buna bir hazırlık gibidir. Kuşkusuz romanın başarısı, Peçorin tipinin çizilişinin yanı sıra, biçimsel açıdan getirdiği yeniliktedir de. Tolstoy'a uzanan halkada, **tipleme** bakımından etkileyici bir özelliği vardır romanın. Puşkin'in **tip** çizmedeki ustalığı yazarları için etkileyici olmuştur. Teknik bakımdan da Puşkin'in denediği yoldaki yetkinliğe ulaşılmışlığın örneğidir. 19. yüzyıl Rus edebiyatında bireyin psikolojisine yönelerek, onu çeşitli yönleriyle irdeleyip; kişiliğinde toplumsal yapının bir takım olumsuzluklarını sergileyen ilk romandır. Bundan sonraki yıllarda yayımlanan **Ölü Canlar (1842), Kabahat Kimde (1846), Rudin (1855), Oblomov (1857)...** bu çizginin başarılı örnekleridir.

Lermontov bu romanını 1838'lerde yazmaya başlar. Romanı oluşturan öykülerden **Bella,** Mart 1839'da "Memleket Notları"nda yayımlanır. Aynı yılın Ekiminde **Kaderci,** 1840 Martında da **Taman** yayımlanır. Bu yıl içinde, bu üç öyküye eklenen **Maksim Maksimiç** ve **Prenses Meri** bir arada Zamanımızın Kahramanı adı altında basılır. Olumlu ve olumsuz tartışmalar ardı ardına eklenir. Dönemin tutucu yazın çevrelerinin öncülerinden Buraçek şunları Yazar: "Toplumla alay etmek için düpedüz uydurup yazmış, Lermontov. Rusya'da ne böyle bir inanç ne de bu inancı taşıyan bir Rus var. Ta kendisi, başkası olamaz zaten. "Romen için ne denli Lermontov'un yaşam öyküsü denmişse de; Lermontov kitabın ikinci basımına yazdığı önsözde, bunun böyle kavranmasını **"Ne bayat, ne acınacak davranış!"** olarak niteler ve ekler: **"Beyler, Zamanımızın Kahramanı gerçekten bir portredir, ama bir tek kişinin portresi değildir; kuşağımızın gittikçe artan kötülüklerinden yaratılmış bir portredir."** Bunun ardından, çağdaşı **Belinskiy (1811-1848)** onun bu görüşlerine katılan bir yazısında, Peçorin'in kişiliği için şunları söyler: "Bencil, kötü ruhlu inançsız insan diye bağırıyorlar gelenekçi ahlâkçılar. Neden ama? Örtmeye çalıştığımız nedir? Tek kusuru yürekliliği ve olduğu gibi karşımıza çıkması, belki sizin için yüzkarası olabilir veya Tanrı cezasını versin deyip görüp de geçersiniz. Ama, içimizde, içinizde... Açık yürekli, hırçın mı? Bu demektir ki, irade gücüne sahip. Siz de var mı bu sorarım? En büyük kusuru da patlayıvermesi."

Roman, Peçorin'in kişiliğinde neden bu denli tartışmalara yol açmıştı? Kuşkusuz bu yalnızca çizilen kişiliğin bencilliğine, acımasızlığına... duyulan nefretten gelmiyordu. Lermontov'un bunun arkasında göstermeye çalıştığı, dönemin gerçeğini görememenin hırçınlığıydı!...

Onu, döneminin **'bir kahraman'**ı yapacak özellikleri nedir? Döneminin hastalıklarını kişiliğinde yansıtan bir "kahraman" olması mı, ya da şöyle dersek; gerçekten "kahramanlık nitelikleriyle dolu ve içinde yaşadığı devri ile mücadele eden" kişiliğe sahip olması mı? Romanın giz dolu satırları arasında bunların yanıtını bulabilmemiz mümkün. Peçorin'in ve çağdaşı Lermontov'un yaşadığı döneme kısaca göz atarsak, yazarın bu tür bir imlemeye başvurmasını ve romanın özünü daha iyi kavramış oluruz.

"ZAMANIMIZIN KAHRAMANI"

"O bizim devrin tipik örneği, kitabın adına ne de uymuş. O ruh bizim kuşağa özgü. Istırap, bunalım ve bunların bir çığlıkla boşalması ruhları teskin ediyor. Bütün kalplere Peçorin o denli yakınki."

BELİNSKİY

yev'in de bulunduğu hareketin öncüleri idam edilir, diğerleri de Sibirya'ya sürülür.

Rusya'da yeni başlayan dönem, I. Nikola'nın baskı ve korku dönemidir (1825-1855). Ötedenberi süregelen baskı daha da artar. Çar'ın kurduğu gizli komite, özgürlük yanlısı her türlü kıpırdanışı ezmekle görevlidir. İçten içe bir takım düşünsel bağlanmaların (idealizm yanlısı) ardına düşen Rus 'intelligentsia' aydınının, suskuya ve karamsarlığa düştüğü yılgınlık dönemidir, diyebiliriz. 1860 sonrası gelişecek olan devrimci demokrat harekete geçiş,ve de düşünsel açıdan bir durulanma dönemi.

Zamanımızın Kahramanı 'nda çizilen Peçorin tipi, gelişen bu siyasal yapı içindeki **geçiş döneminin aydınıdır.** O dönem, sözünün bile edilmesi yasaklanan Dekabrist ayaklanmasının tanığı olmuş bir kuşaktan. Kafkas sürgünü olduğu sıralarda ise bu ayaklanmanın üzerinden sekiz yıl geçmiştir. Ayaklanma sonrasının ayakta tutunabilen aydınlarındandır. Otokrasinin yıkılması için başkaldıran aydınların yılgı, korku ve bir hiçlik alaborasına tutuluş yıllarıdır..

ROMANIN KURULUŞU VE ÖZELLİKLERİ

Roman, Peçorin'in Kafkasya'da sürgünde geçen günleri ile ilgili **"Bella, Maksim Maksimiç, Taman, Prenses Meri, Kaderci"** başlıklarını taşıyan öykülerden oluşur.

Lermontov'un romanda uyguladığı teknik; konunun ilginçliğiyle, böyle bir tipi çizebilmedeki başarıyı, anlatımın daha yoğun ve çarpıcı oluşunu sağlar. Daha önce, Puşkin'in **Byelkin'in Hikâyeleri**'nde geliştirdiği tekniğin, roman kurgusunda başarılı örneğidir. Bu tekniği geliştirmede, kuşkusuz dönemin baskı unsurunun da etkinliği vardır.

nışı vardır ona. Onun içten, duru, tutkulu sevgisine. Vera'nın, kendisine mektup bırakıp ayrıldığında; ardına düşüp kaybolmuş mutluluğunun, geçmişinin peşinden koşması.. Ve Meri'nin nefrete dönüşen sevisi.. Yaşamındaki yenilgilere yenilerinin eklenişidir.

Düello sonrası gönderildiği, **Bella** öyküsünün geçtiği kalede 'sık sık' geçmişini anımsarken, yaşam ilkesini ve özleyişini düşünür: "Ben, bir korsan kadırgasının guvertesinde doğmuş büyümüş bir denizci gibiyim. Denizci ruhu fırtınalara ve savaşlara alışıktır, kıyıya atılınca, göl-gelik onu ne kadar çekerse çeksin, güneş ne kadar dinlendirirse dinlendirsin, canı sıkılır, içi ezilir. Bütün gün boyunca kumsalda dolaşır, dalgaların tekdüze mırıltısına kulak verir. Sisli ufukları kolaçan eder. Acaba mavi denizi boz bulutlardan ayıran o soluk çizgide, önceleri martı kanadı gibi duran, ama sonra, yavaş yavaş dalgaların köpüklerinden sıyrılarak usulca ıssız rıhtıma yanaşmaya çalışan o özlenen yelkenli belirecek midir?" (s.170)

Romanın son öyküsünü oluşturan **Kaderci**'de Peçorin, görevli bulunduğu kaleden iki haftalığına ayrılıp, bir Kazak köyünde kalışında üsteğmen Vuliç'le arasında geçen bir olayı anlatır. Bir toplantıda, alınyazısı üzerine yaptıkları tartışma, bahis tutuşmaya değin varır. "Alınyazısı diye bir şeyin olmadığını" öne süren Peçorin'in düşüncesinin karşıtını savunan Vuliç'in acı sonunun ardında beliren **tema** kuşkusuz **fatalizm** düşüncesinin yıkılışıdır.

Peçorin'in düşünce yapısı bu öyküde iyice belirir. Bu bahis sonucu eve dönüşünde şunları düşünür: "Bir zamanlar, toprak kavgası ya da sudan haklar gibi birtakım gündelik sorunlarımızda tanrısal güçlerin söz sahibi olduğunu ileri süren bilginlerin yaşadığını düşündükçe gülmemek için kendimi güç tutuyordum." (s.176) Ön plana çıkansa, kuşkuculuğudur.

li çocukları/Bilinen alçaklıkla ün salmış atala-rın!/Köle topuklarıyla çiğneyen yıkıntıları-nı/Bahtın oyunuyla incinmiş soyların!/Özgürlük, Deha ve Şan cellatları!'' diye başlayan son bu çevre, hakkındaki dedikodularını onu aşağılama düzeyine vardırdı. İkinci tertibin kahramanı olarak seçilen, onun eski arkadaşı emekli binbaşı Martinov'du. İkisi arasında ger-

talığına **Yevgeniy Onegin, Maça Kızı, Dubrovskiy**, Yüzbaşının Kızı... gibi eserlerinde rastlarız. Onun açtığı bu yolda, çağdaşı Lermontov'un ustaca çizdiği Peçorin tipi, sonraki dönem

GERÇEĞİNİ VAREDEN TOPLUMSAL YAPI

''O bizim devrin tipik örneği, kitabın adına ne de uymuş. O ruh bizim kuşağa özgü. Istırap, bunalım ve bunların bir çığlıkla boşalması ruhları teskin ediyor. Bütün kalplere Peçorin o denli yakın ki.''
BELİNSKİY

Büyük Petrol Dönemi (1696-1725), 18. yüzyıl Rusyası'nda Avrupa'ya açılışın, toplumsal ekonomik alandaki birtakım gelişme ve yenileşme hareketlerinin başlangıcıdır. İmparatorluğa dönüşen devleti içte ve dışta güçlü kılma amacını güden askeri alandaki modernizasyon hareketleriyle birlikte, reformcu eğilimlerin toplumsal yaşamda da kurumlaştığını görürüz. Eğitim ve düşünce yaşımında beliren bu yenilikler, Rusya'nın **Aydınlanma Çağı**'na girişinin muştulayıcısıdırlar. Bu yenileşmelerle birlikte otokrasiyi güçlendirici yasaların çıkarılıp, düzenlemelerin yapılması; sonraki Çarlık yönetimlerinin daha güçlü birer dönem yaşamalarını sağlamıştır.

Batı'yla ilişkiler (özellikle Almanya, İngiltere, Hollanda ve Fransa ile olan) devletin ekonomik ve siyasi yapısı üzerindeki etkilerini kısa sürede gösterir. Eğitim ve düşünce alanındaki reform hareketlerinin yaygın bir nitelik kazanmasını sağlar. Nüfusun büyük çoğunluğunu oluşturan kırsal kesime yönelik olmayan bu reform hareketleri, geleneksel yapıyı koruyarak, otokrasinin despotik yapısını güçlendirmeye yönelikti.

Büyük Petro'nun haleflerinden sonraki II. Katerina (Yekaterina Alekseyevna) Dönemi (1762-1796), bu yüzyılın gelişme ve ayaklanmalar dönemi olmuştur. Ülke bir yandan en kanlı köylü ayaklanmalarına sahne olurken, bir yandan da Rus aydınlanma hareketi bakımından önemli adımlar atılmıştır. Liberal eğilimli olan II. Katerina, Voltaire ve Diderot gibi aydınlarla yakın ilişki kurar. Avrupa'daki **Aydınlanma Çağı**'na ilgi duyması; onun, bir dizi reform hareketine girmesine de neden olur.

I. Paul'un baskı dönemi (1796-1801) ardına çıkan liberal eğilimli I. Aleksandr (1801-1825) coşkuyla karşılanır. 19. yüzyıl başına gelindiğinde, Rusya aydınlanma çağının kıpırdanışlarını yaşıyordur Vaadedilen reformların sonuçsuz kalması, girilen savaşların getirdiği ekonomik dar boğaz karşısında gericilik ve baskının artmasıyla despotik bir yönetimin ağırlığı iyice belirir. yapılan savaşlarla başlayan kriz sonunda, tarımla uğraşan bağımsız köylüleri yerleşik bir düzen içinde askerleştirerek, mali yönden orduya destek arayışları sonuçsuz kaldığı gibi, kanlı ayaklanmalara da neden olur. Napolyon savaşlarıyla birlikte ülkeye yavaş yavaş girmeye başlayan ilerici cumhuriyet yanlısı düşünceler; Rusya'da düşünce yaşamının canlanmasına neden olur. Çarlığın liberalizm görünümü altında despotik uygulamalara yönelişi, sanayi ve tarım alanında yaşanan ekonomik kriz; aydınlar arasındaki çözüm, öneri ve beklentilerin; despotizmin yoğunlaşmasıyla sindirilmesi, Rus aydının arayışları, çözüm olarak ayaklanma düşüncesine kadar varır.

18. yüzyıl sonunda Rus 'intelligentsia' aydınları arasında yaygınlaşan Jakobenizm; yanlısı gruplar tarafından siyasiörgütlenmeiçinde Rusya'ya özgü bir şekilde gelişerek, belli bir programla eylem felsefesi niteliğine kavuşur. Demokratik düşünce yanlısı bu gruplar, yönetimde baş gösteren iktidar krizinden yararlanmaya karar verirler. 14 AralıktaSenato Meydanı'nda başlatılan başarısız bir ayaklanma, kanlı bir şekilde bastırılır. Aralarında **Pestel**'in, şair **Rile-**

BELLA'da Peçorin'i tanıtır bize yazar. Tiflis'ten Rusya'ya doğru yolculuk yaparken, yol arkadaşı edindiği yüzbaşı Maksim Maksimiç'ten dinlediği bir öyküyü aktarır. Maksim Maksimiç beş yıl önce Terek yöresinde bir kalede görevliyken, buraya sürgün gelen, sonrada başına olmadık işler açan genç bir subayla (Peçorin'le) birlikte yaşadığı, unutamadığı olayları anlatır. Öyküde, Peçorin'in kişiliğinin bazı özellikleri çizilerek; güzel Çerkez kızı Bella'ya tutkusu yanında gelişen bir dizi olay içindeki katı, delişmen, tutkulu ''garip davranışları''nın nedeni üzerine ilgi çekilir.

MAKSİM MAKSİMİÇ'te yazar, (anlatıcı), **Bella**'nın öyküsünü anlatan yüzbaşı ile yolculuk güzergâhında ayrılışlarının ertesi günü-bir daha karşılaşacaklarını sanmadığını bir anda-bir konaklama yerinde yeniden karşılaşırlar. Bir başka rastlantı, Bella'nın kahramanı Peçorin'le Maksim Maksimiç'i beş yıl sonra burada yüz yüze getirir. Yazar (anlatıcı) bir yandan Maksim Maksimiç'in içten, sıcak, dost yanını verirken; onun, yıllar sonra karşılaştığı Peçorin'in kayıtsızlığı karşısındaki yıkılışını sergiler. Dinlediği öykünün, bu karşılaşmada yüzyüze geldiği kahramanının portresini çizer. Gözlerinde ''sürekli bir acının belirtisi''ni taşıyan bu **tipik** insanınyüzbaşıda kalan notlarını alan yazar (anlatıcı); Peçorin'in bu ayrılış sonrası gittiği İran'dan dönerken öldüğünü öğrenince, bunların bir kısmını (günlükleri) yayımlamaya karar verir.

Bella ve **Maksim Maksimiç** öykülerinde çizilen Peçorin tipinin yaşadığı içsel fırtınaların, sürgünlüğünün, garip davranışlarının nedeni bilinmez. Romanın ikinci bölümünü oluşturan günlüklerse (Taman, Prenses Meri, Kaderci), onun bu bilinmezliğini çözümleyici ipuçları verir niteliktedirler.

Taman , onun, ''Hükümetçe görülen lüzum üzerine'' Kafkasya'ya sürgüne gönderilişindeki ilk konaklama yeridir. Tutkularının pervasızlığı onu ölümün ucuna getirir. Bir 'denizkızı'nın peşine düşer. Geçimlerini kaçakçılıkla sağlayan sefil bir iki insanın aralarınagirmeye çalışması onların huzurunu bozunca, kaçakçılardan olan 'denizkızı' onu öldürmeye kalkar. Bundan kurtulur ama geçmişiyle arasındaki düşüncelerin gelgitinden kurtulamaz. Geriye kalan yaşlı kadın, ağlayan kör çocuk onu üzsede, ''İnsanların sevinçlerinden. Acılarından bana ne?'' diyebilecek bir katılığı da içinde taşır.

PRENSES MERİ'de onun pisikolojik yapısının, düşünsel eğilimlerinin önemli yanlarını buluruz. Bu, bize dönemi aydının düşünce yapısının yanında; o baskı ortamında oluşan kişiliğin içe dönüklüğünde ve çevresiyle ilişkilerinde; bireysel çıkışlarının, sürtüşmelerinin ardındaki gerçeğin ne olduğunu göstermeye çalışır. Peçorin'in Taman'dan Pyatigorsk'a gelişinde, ilk rastlaştığı eski arkadaşı Gruşnitskiy ile arasında çıkan çatışmaya salt sevinin neden olmadığını da sezdirmeye çalıştığı gibi... Ve karşıtı bir tipi çizer; Gruşnitskiy: ''...İnsanları tanımaz, zayıf noktalardan habersiz... Ömrü boyunca yalnız kendisiyle ilgilenmiş...'' biri.

Kendisini ziyarete gelen yakın dostu Dr. Werner ise, onunla aynı inançları paylaşan, yine dönemi aydınının **tipik** bir örneğidir: ''... Bazan kusursuz bir teşhisçi, sıtmanın nasıl iyileştirileceğini bilemez. ''biri! Burada tanıştığı yaşlı Prenses Ligovskiy'nin kızı Meri'yle aralarında bir onur oyununa dönüşen sevi, arada kalan Meri'nin tutkunu genç subay Gruşnitskiy'in düelloda ölümüne neden olur. Üzerini küllemeye çalıştığı geçmişi, unutamadığı acıları yakasını bırakmaz. Vera'yla karşılaşması onu iyice sarsar. Birşeyi elde edip, ona hükmettiği an; onca değeri yiten biridir Vera. Yine de bir bağla-

PEÇORİN TİPİYLE BELİREN

Zamanımızın Kahramanı, yaşanılan dönemin toplumsal ve düşünsel yaşamıyla ilişkili bir romandır. Bu bağlam içinde kesittir sunulan. Dönemin tarihsel bir dönemecini oluşturan toplumsal bir hareketin izlerinin yanı sıra, bireyin durumunun tipik özelliklerini buluruz.

Henüz, toprak köleliğinin zincirlerini koparamamış bir köylülüğün Çarlık Monarşisine karşı başkaldıran aydının; sürgündeki yazgısını, ütopik birtakım saplantıları çıkış yolu edişini; boşvermişliğe, bencillik ve zalimliğe dönüşen bir kişilikte içacıların yaşayışını görürüz. Peçorin'in kişiliğinde, davranışlarında somut olarak belirir bunlar. Dönemin baskıcı tutumuna karşı bireyde oluşan tepkinin, sindirilmesi sonucu, eylemsizliğe geçmeden yeniden biçim alışının örneğidir hem.

Toplum içinde olumsuz, katı, bencil davranışlarla kurulan, sürdürülen ilişkilerde görürüz bunu. Yani bir zorlayış, bir itekleyiş... Baskı, ardından birtakım tepkisel davranış biçimleri doğurur. Nefret, inançsızlık katılık, bencillik, umusamazlıksa, bunların yanıbaşındadır. Toplumların geçiş dönemlerindeki toplumsal ve siyasal baskıların bireyin kişiliğinde belirleyici bir öğe oluşu somutlanır burada. Birey, toplumsal ortam içinde, olumsuzluklar ağıyla örülü olduğu kadar, kendine dönüşte içsel-pisikolojik-yaşayışının **depremleri** arasında olabildiğince duyarlı, yaşama umutla bakabilme yollarının arayışlarındadır da. Peçorin'in, bir düello öncesi gecesinde okuduğu bir kitaptan (W. Scott'ın ''İskoçya Püritenleri'') etkilenmeleri ve sonraki günün katılığına gidişindeki duyarlı hali, bu ikilemi somutlar niteliktedir: ''O gün her zamankinden daha fazla doğaya tutkundum hatırladığıma göre. Geniş asma yapraklarının üstünde titreyerek milyonlarca ışın saçan çiğ tanelerini nasıl bir titizlikle inceliyordum'' (s.153).

Romanda yansıtılan, Peçorin'in yaşamından belirli kesitlerdir. Onun portresinin çizilişinin ardındaki gerçeği kavramaksa, okuyucu için bir hayli 'yorucu' olsa gerek! Çizilen, çağının, yani 1825 sonrasıyla 1839 dönemi Rusyasının, trajik bir serüven içinde olan aydının portresidir hem. 1825 Dekabrist ayaklanmasını yaşamış ya da görmüş bir kuşaktır. En azından onun getirdiği düşüncelerin etkilenişleri altındadırlar. Yönetimin uyguladığı baskı **Özgür düşünce yanlısı** aydınları, sürgün yeri Kafkasya'nın uçsuz bucaksız doğası içinde yanyana getirir. Ama 'baskı' gölge gibi peşlerindedir. Peçorin'in tedirginliğinde bunu görmek mümkün. Dr. Werner'e Pyatigorsk'ta karşılaşmalarının bir söyleşisinde bu açıkça belirir.

Onun kişiliğinin oluşumunda, çocukluğuyla ilgili olarak, Meri'ye anlattıklarının etkisi de gözardı edilemeyen bir gerçektir. Romanda ön planda olan Peçorin'in iç dünyası, düşünsel ve ruhsal yaşantısının eğilimleri içinde bunlar yer yer belirir, ön plana çıkar. Yaşanılan dönemin aydınının hastalıklarını, Peçorin'in tipikliğinde onun bu gerçeğiyle birlikte görürüz.

Dobrulyubov'un şu düşünceleriyse, **'Peçorinleri'** tanıyabilmemiz için önemlidir: ''... Güçlü bir yetenek tarafından yaratılan tipler kalıcıdır: Bugün bile Onegin'in değişik koşullarda kanabilecekleri görünümlerle değil, Puşkin'in, Lermontov'un, Turgenyev'in sundukları biçimleriyle vardırlar.

...Ama bugün bütün bu kahramanlar ikinci plana atıldılar; eski saygınlıklarını yitirdiler, anlaşılmaz kişilikleriyle, toplumla aralarındaki gizemli uyuşmazlıklarıyla, büyük güçleriyle eylemlerinin anlamsızlığı arasındaki uyuşmazlıkla artık bizi yanıltamazlar.''

Amatörlerin çektiği bir film: "VOLİ"

ALİ ALKAN İNAL

Rıza Baloğlu böyle özetliyor VOLİ'nin hem konusunu, hem amacını: "...inancı olan kuşun yeraltında da uçabileceğini göstermek". Egeli bir balıkçının öyküsünü anlatıyor film.. Bir balıkçı, Bekir Çakmak; oynamıyor, günlerini yineliyor 8 mm'lik bir kamera karşısında. Yapım ve yönetimini Ömer Sabuncuoğlu, Korkut Akın ve Rıza Baloğlu'nun paylaştıkları filmin, kurgusunu Enver Günbulut, Ayfer Tokatlıoğlu, A.Suat Kızıltuğ, seslendirmesini Alican Deniz, müziğini Oğuz Elbaş ve Yeni Türkü Korosu yapmışlar. VOLİ şimdi Hollanda'da Rıza Baloğlu ve M.Emin Alkanlar'ın açtığı BULUTLAR DA ÇİÇEK AÇAR adlı fotoğraf sergisinde her gün bir kez gösteriliyor.

Ankara'da bir çay bahçesinde buluştuk Rıza Baloğlu ve Korkut Akın'la, filmin afişine, çekimden fotoğraflara baktık, söyleştik..

— Başlangıçtan VOLİ'ye dek sanatsal çalışmalarınızın bir tarihçesini çıkarıp, değerlendirmesini yapar mısınız?

Baloğlu— Fotoğrafa 1973'de başladım. Eskişehir Açık Öğretim Fakültesi Sinema TV Bölümü öğrencisiyim. Bu konuda akademik eğitim yapabilmek için bir başka okulu son sınıftan terkettim. Birçok sergiye katıldım, sayısı 10'a varan konulu sergi açtım. En son sergimizi 1980 yılı sonunda Eskişehir'de GÖZLEM adıyla iki arkadaşımla birlikte açtık. Şimdi de Hollanda'da M.Emin Alkanlar'la birlikte açtığımız BULUTLAR DA ÇİÇEK AÇAR adlı öykülü bir fotoğraf sergisi sürüyor. Fotoğraf alanında çeşitli zamanlarda aldığım birkaç ödülüm var.

1979'dan bu yana film çalışmalarım sürmekte. Ömer Sabuncuoğlu ve Korkut Akın'la birlikte yaptığımız VOLİ son filmim.

Akın— Rıza arkadaşın böylesine dolu geçen yıllarından sonra benim bomboş (mu?) geçen yıllarım... doğrusu korkutuyor beni. nın ürünü oluşu beni çok daha fazla sevindirmekte. Rıza izin verirse, yeni bir senaryo üzerinde çalıştığımızı da söylemek istiyorum.

— VOLİ'nin öyküsünü anlatır mısınız? Bu konuyu seçmekte ve işlemekte temel düşünceleriniz neler?

Akın— Onbeş dakikalık bir film VOLİ. Yaşlı bir balıkçının doğanın acımasızlığı ve denizin dalgalarına karşı verdiği yaşam kavgası diye tanımlayabiliriz.

Baloğlu- Eklenmesi gereken nokta; kentin azgın karmaşık yapısının da balıkçıyı doğaya ittiğidir. Balıkçıyı ilk gördüğümüzde, bir anda etkilendik. Mekân, insan, konu hemen karar vermemizi sağladı.

Akın— Olanaklarımızın bizi ve düşüncelerimizi etkilediğini, giderek belirlediğini unutmamak gerek. İlk anda Ömer arkadaş karşı çıktıysa da onu ikna ettik.

— Ya varmak istediğiniz amaç?

Baloğlu — Korkut böyle diyor ama, görünen rahatlığına karşın filmin izlenir hale gelmesi tam bir yılımızı aldı. Öncelikle somut olarak birikimimizi ortaya koymak, sonra kendimizi tanıyıp, kanıtlamaktı amacımız. Ve tek cümleyle (gerçi bu, balıkçıyı da anlatıyor) inancı olan kuşun yeraltında da uçabileceğini göstermekti.

Akın— Giderek, belki de film çekiminin tüm zorluklarına karşın, hiç de üstesinden gelinmeyecek gibi olmadığını, çalışmak isteyip de çekinen arkadaşlara göstermek.., diyebilir miyiz?

Baloğlu— Tabii..

— VOLİ nasıl oluştu? Yapımında ve filmi çektikten sonra karşılaştığınız güçlükler neler?

Akın— Güçlükle desek, bilmem ne denli anlatmış oluruz. Bir kere 8 mm çalışıyorduk. Renk düzeltmesi, ses kullanımı gibi olanaklardan yoksunduk. Oyuncu ile değil, 70 yaşını aşkın bir balıkçı ile çalışıyorduk. Burada, "keşke oyuncu ile çalışsaydık" demiyorum. Fakat balıkçı gerçekten kinci, bizi alabildiğine korkutan biriydi.. Çekim anında, "bir daha tekrarlar mısın?" diyebilmek öylesine güçtü ki..

Çekim sonrası çalışmaları Rıza yürüttü, hatta tek başına yürüttü desek yeridir. O küçücük kurgu makinesinde, zaten iyi görüntü vermiyordu, hareket bağlamayı ben yapamazdım. Bu arada birkaç kez göstericimizin

Öncelikle somut olarak birikimimizi ortaya koymak, sonra kendimizi tanıyıp, kanıtlamaktı amacımız. Ve tek cümleyle (gerçi bu, balıkçıyı da anlatıyor) inancı olan kuşun yeraltında da uçabileceğini göstermekti.

ve kurgu makinemizin patlayan lambaları tuz biber ekiyordu tüm güçlüklere.

Baloğlu— Korkut'un saydığı sorunlar aslında aşılabilecek, üzerinde durulmaması gereken sorunlar. Gösterim aşamasında daha da terleyeceğiz. Film tek kopya, her kullanışta biraz daha çiziliyor, biraz daha yıpranıyor. Ülkemizde amatör sanata ve amatör sanatçılara gereken önem verilmiyor. Hoş profesyonellere de önem verildiği söylenemez ya.. Biz şimdi VOLİ'yi koltuğumuzun altına alsak, tek bir gösterim olanağı bulamayız.

Akın— Ki, şimdi size bile gösteremiyoruz bu söyleşiyi yaparken.. Kime, neyle, nasıl göstereblliriz.

Baloğlu- Bunun ötesinde tanıtımını bile yapamıyoruz. Basın da kapalı tutuyor kapılarını, kültür derneklerine, amatör sanatçıların toplandığı derneklere kendi kısıtlı olanaklarımızla bir şeyler iletmeye çalışıyoruz. Kısaca birbirimize haber vermenin, duyurmanın ötesinde bir şey yapamıyoruz. Oysa biz bu filmi her kentte, her mahallede, her okulda göstermek isteriz. Öyle ki, oradan gelecek eleştiri ve öneriler bizleri daha bir ileri götürecektir, buna inanıyoruz. Bu çalışmayı duyan birçok arkadaşımız kendi filmlerini yapmak için kolları sıvayacaklardır, zorlukların üstesinden gelineceğine inanacaklardır. Biz inanıyoruz; hep birlikte iyiye, güzele, doğruya ulaşacağız.

— Geleceğe yönelik tasarılarınız neler?

Akın — Biz VOLİ ile kırıntılarına değin tüm bilgi birikimimizi ektik. Bakalım ne ürün verecek? Daha sonra bunun hasatı var, öğütülüp, yoğurulması, pişirilmesi var. Kısaca daha ilk adımları atıyoruz. "Az gittik, uz gittik, altı ay, bir güz gittik" masallara özgü elbet. VOLİ ile bir yaşam boyu ileri gittiğimize inanıyoruz. Ama tabii bizimle başlamadı, bizimle bitmeyecek. Biz birilerinin birikimlerini omuzladık, başkaları da bizim bıraktığımızı yerden sürdürecek. Değil mi ki yaşam bir bayrak yarışıdır.

Baloğlu— Aslında bizim bu çalışmamız, onunla bir şey yapılamaz denilen 8 mm'lik aygıtla bir sanat yapıtı ortaya koymaktır. Bugün 8 mm çalışan birçok arkadaşımız vardır mutlaka. Tanıyamıyoruz, tanışamıyoruz. VOLİ'ye afiş, broşür hazırlamamızın nedeni, bir anlamda böylesi amatör çalışmalar içerisinde olan insanları tanımak, kendimi-

Birkaç mevsim başı filmi...

NEZİH COŞ

Beş Deli Drakula'ya Karşı

"Les Charlots contre Dracula"/Yönetmen: Jean-Pierre Desagnat/ Oyuncular: Charlot grubu (Gérard, Phil ve Jean), Amélie Prévost, Andréas Voutsinas, Gérard Jugnot, Dora Doll/ Fransız filmi, 1980 Getiren: Met Film/ Süresi: 85 dakika/ EMEK ve MISTIK'ta.

Geçen mevsim Ankara'da gösterilip İstanbul'da salon ve hafta bulamayan Fransız filmi "Beş Deli Drakula'ya Karşı", Kadıköy Kent sinemasından sonra Beyoğlu'nda da gösterime girdi. Emek'te hayli seyirci toplayan ve iki hafta oynayacağa benzeyen Charlot'ların bu yeni serüveni, oldukça sevimli bir serüven güldürüsü ve bir korku filmi parodisi.

Bu kez karşımızda vampirliğiyle ünlü kont Dracula'nın oğlu var. Babasının yetilerine kavuşabilmek için annesine çok benzer bir kadının dışında kimsenin ulaşamayacağı bir iksiri içmesi gerekiyor. rard Oury'nin kaçıp-kovalamaca'ya dayanan çalışmalarını akla getiriyor. Dünyaya egemen olma peşindeki Drakula ile savaşımın ön plana çıktığı ikinci yarıdaysa tempo biraz düşüyor. Ama her iki yarıda da tek tek komik öğeler ve espriler az değil ve film genellikle güldürücü olmayı başarıyor. Yönetmen Jean-Pierre Desagnat, oldukça rahat ve hareketli bir mizansenle (bir arada 8-10 güldürü filmi çeviren) Charlot'ların bu yapıtına belli bir izlenirlik kazandırabiliyor. Ancak "Beş Deli Drakula'ya Karşı"nın temel anlayışı "güldürmek için güldürmek" olmayı da aşa-

Romanyalı kont eskisinin. Dolayısıyla böyle bir kadının aranıp bulunması gerekiyor. Parisli detektif Lepope (G.Jugnot) bunu başarıyor, ama bulduğu kadını Romanya'ya ancak kaçırarak götürebiliyor. Tabii kızın nişanlısı Phil ve iki arkadaşı da artlarından. Üçlü, sonuçta Lepope'u yakalayıp ekmeyi başarıyor ama bu kez de bir rastlantı Dracula'nın şatosuna konuk oluyorlar. vb. vb.

Filmin yapımcıları Vera Belmont ve Jacques Dorfmann'ın özgün tasarılarından yola çıkarak Charlot'ların da yer aldığı bir ekip tarafından yazılan senaryo, "Pembe Panter'in müfettiş Clousseau'sunu andıran detektif Lepope'un şanssız serüvenini üzerine kurulu ilk yarısıyla Gé- miyor. Filmin komik öğeleri esas olarak seyircinin bu anlık gülme içgüdülerine sesleniyor.

Kimi dikkate değer bölümler arasında, Charlot'ların Paris'in bit pazarında uydurma "eski eser" satıcılıkları, sıradan insanları terör estiren (ya da estirmek isteyen) Drakula'nın finalde, despot bir Romanyalı bayan polis komiseri önünde yelkenleri suya indirişi, trendeki arayışta Charlot'ların her kompartımandan birer tokat yiyişleri vb. gibi sahneler gösterilebilir. Filmin müziği de Charlot grubuna ait. "Beş Deli Drakula'ya Karşı" çok şey beklemeden izlenebilecek güldürücü bir "vakit geçirme" filmi.

önceleri öykü yazıyordum. Daha sonra deneme yazmaya başladım. Ancak bunlar belli bir birikimi sağlayamadığı için açığa çıkmadı. Rıza Baloğlu ve M.Emin Alkanlar'ın ortaklaşa açtıkları BULUTLAR DA ÇİÇEK AÇAR adlı fotoğraf sergisinin öyküleme, kurgulama çalışmalarına katıldım. VOLİ ilk somut çalışmam oluyor. Ortak bir çalışma-

"Voli" filminin çekim aşamasından bir sahne

zı tanıtmak ve birlikte bir yerlere varabilmek.

Üzerinde çalışmaya karar verdiğimiz konulardan biri de bu sezon bir kısa metrajlı film şenliği düzenleyebilmek. Bu alanda uğraş veren arkadaşlarımıza gösterim olanağı sağlayacağı, giderek birbirimizle ortak çalışmalara gireceğimiz bir ortam oluşturacağı için düzenleyeceğiz bu şenliği.

BİLİM

Uzayda gece yolculuğu

VEHBİ BELGİL

Uzayda yerleşim merkezleri kurmada kullanılacak "mekik" dizisinden araçların sekizincisi Challenger (çalıncır) 30 Ağustosta fırlatıldı, 5 Eylülde indirildi. Gezinin özelliği, çıkışın da, inişin de geceyarısından sonra yapılması idi. Gece uçuşu 26 yıllık uzay tarihinde ikinci kez yapılıyordu: İlki, Aya indirilen son uzay taşıtı Apollo-17'nin 7 Aralık 1972'deki havalanışı olmuştu.

Bu seferki gece uçuşu şan için değil, teknik bir zorunlulukla yapılmıştı: Uzay taşıtı, Hindistan için bir "iletişim ve hava durumu" uydusunu tam Hindistan üzerine yerleştirecekti. Uydu, dünyanın, batıdan doğuya dönüş hızına eş hızda yörüngeye oturtulacak ve ülke üzerinde, göğe çakılıymış gibi sürekli kalacaktı. Fizik biliminin yörünge yasaları gereğince uydunun gece fırlatılması gerekliydi. Öyle de yapıldı. Dönüş de gece oldu. Gece yapılmasaydı, gündüz iniş için, Challenger'in, dünya çevresinde, gereksiz yere, bir ay dönmesi gerekecekti.

Körleştirilen aydınlık

Uçuş, Florida'daki Kennedy Uzay Merkezi'nden yapıldı. Challenger'in oturtulduğu üç yakıt füzesi ateşlenince çıkan ışık Kuzeyde Tennessee'den, yani 800 kilometre uzaktan, güneydoğuda Cuba'dan da göründü (İstanbul-Konya arası). Süleyman Çelebi'nin deyişiyle: "Göklere dek nûr ile doldu cihan". Gazete bile okunabiliyordu.

Böyle bir aydınlanma da 38 yıl önce, yine Amerika'da New Mexico eyaletinin Los Alamos Çölü'nde 16 Temmuz 1945'de de gözlenmişti. O gün, atom bombasının denemesi, Hiroşima'dan önce orada yapılmıştı. Ortalık, on güneş birden doğmuş gibi aydınlanmıştı. Üçüncü ve dördüncü aydınlanmalar ise Hiroşima ile Nagazaki'de...

Hindistan, "İnsat-1" (İn, İndia: sat, Sattelite) adlı 45 milyon dolarlık uydusunu iki nedenle göndermiştir. Ülkemizden 4.5 kez büyük olan bu yarımadada sık tayfunlar, şiddetli fırtınalar büyük can ve mal kaybına yol açıyordu. Uydu, yaklaşan tayfunları önceden bildirerek önlem alınmasını sağlayacaktı. İkinci neden, iletişim güçlükleriydi. Televizyon yayınları ülkenin her yanından tam izlenemiyordu. Dağlarda yüzbinlerce ara istasyonu kurmak, astarı yüzünden pahalıya mal olacak bir işti. Oysa Hindistan, televizyonu, eğitim aracı diye de kullanmak istiyordu. Sonra, ülkenin 700 milyonluk nüfusunun telefon haberleşmesi milyarlarca dolarlık kablo, telefon telleri döşenmesini gerekli kılıyordu. Bu da imkânsız denecek kadar güçtü. Hindistan'ın bölgeleri arasındaki haberleşmeler uydu aracalığıyla yapılacaktı.

İlk zenci astronot

Amerikan Uzay ve Havacılık Dairesi (NASA) bu seferki mekik uçuşunun bir özelliğinin de ilk zenci astronotun uzaya gönderilmesi olduğunu dünyaya yaymıştır. Bunu bütün Amerikan gazeteleri ve dergileri yinelemiştir. Böylece Sam Amca, zencilere ne kadar yakınlık gösterdiğine bizleri inandırmak istemiştir. Allah râzı olsun.

Ama bu sözler bana biraz çarpıcı geldi: Bir zencinin uzaya gönderilmesinin ne gibi bir özelliği olabilir? Zenci de Amerikalı değil mi? Zencinin aklı beyazınkinden daha mı az? Neden şimdiye kadar zenci astronot gönderilmedi uzaya? Yoksa bunların, uzay gemisini silahla ele geçirerek başka bir gezegene kaçırmalarından mı korkuluyordu?

Ama, Amerika'nın girdiği savaşlara zencilerin de katıldıklarından hiç söz edilmiyordu. Öyle zamanlarda zenci de Amerikan vatandaşıydı. Beyaz Amerikalı'dan ne ayrılığı vardı? Hem bu savaşlarda zenci en ön sıralara konuyordu. En tehlikeli işlere onlar sürülüyordu. Tabii bol bol ölenler de onlar oluyordu. Vietnam Savaşında (1961-1975) 50 bin küsür ölünün yarısından çoğu zenci idi. 304 bin kişilik yaralının da çoğu öyleydi. Ama o zaman bunlar örtbas ediliyordu. Nedeni sorulunca da, zencilere genellikle eğitimsiz olmaları nedeniyle, kaba işlerin verildiği, bunlar arasındaki kayıpların bundan kaynaklandığı söyleniyordu. Sanki, eğitimsiz kalmayı zenciler kendileri istemişlerdi. Sonra, zencilerin, ağır işleri kendilerinin istedikleri de ileri sürülüyordu: Bu işler için daha çok maaş veriliyordu. Zencilerin fakirliğe çare olmak için ağır, tehlikeli işleri üstlendiği söyleniyordu. Fakirliği zenciye Tanrı vermişti!

Kaldı ki, ilk zenci astronotu da uzaya Sovyetler çıkarmıştı: 18 Eylül 1980'de... Amerika bu işte de arkadan geliyordu. İlk kadın astronotu da 19 yıl sonra göndermesi gibi... Kübalı zenci astronot Arnaldo Tamayo Mendez uzayda 8 gün kalıp dönmüştü. O halde Amerikalı zenci astronotun ne özelliği vardı? Hani, Ziya Paşamızın 113 yıl önce dediği gibi: "Sen herkesi kör, âlemi sersem mi sanırsın?"

Eksik-gedikler

Challenger, iki ay önceki uçuşundan oldukça yaralı dönmüştü: Sürtünme sıcaklığını uzay gemisinin içine geçirmeyen kiremitlerin 75'i işe yaramaz hale gelmişti. Pilot yerinin önündeki cam, küçük bir gök taşının çarpmasıyla zedelenmişti. Geminin, havaalanından tamir yerine götürülmesi sırasında kamyona yüklenirken fren sisteminde de arıza olmuştu. Bunlar birer birer onarıldı.

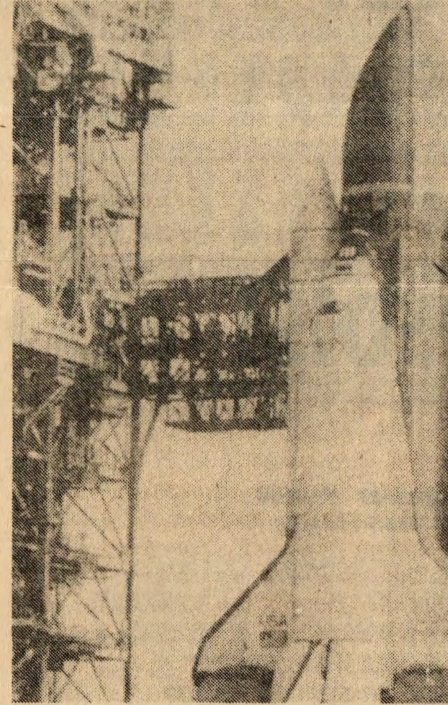
Uzay gemisi, dönüşte uzayın havasız ortamından dünyamızın hava örtüsüne girince önce, taşa çarpmış gibi sarsıntı geçiriyor ve 100 tonluk ağırlığı ile hızla düşerken de, havanın sürtünmesiyle alevler içinde kalıyordu. Ayrıca, araç fırlatılırken, yakıtların ateşlenmesi sonucu, gemi, yine ateş ortasında kalıyordu. Bu sıcaklıkların kabine geçmemesi gerekiyordu. Bunun için tecrid tuğlaları yapılmıştı. 30 bin küsür sayıdaki bu tuğlalar, balık pulları gibi, gemiyi kaplamıştı. Bunların birinin bile düşmesi geminin içini cehennem sıcaklığına boğabilirdi. Atış ateşlemesi sırasında çıkan sıcaklık da 3300 santigrad derece idi.

Yapılan işler

Challenger sadece Hindistan uydusunu atmak için gönderilmemiştir. Programda birçok deneyler de yer almıştır.

- Deneylerden birinde, uzay ışınlarının (kozmik ışınların) elektronik beyinler üzerindeki etkileri incelenmiştir. Bazı elektronik beyinler çalışırken birden durmakta veya çalışmazken işlemeye başlamaktadır. Bunda uzay ışınlarının payı olup olmadığı incelenmiştir.
- Gemide 6 fare de gitmiştir. Bunlar uzayda, hazır besin çubuklarını yemişler, su gereksinmelerini çiğ patates yiyerek sağlamışlardır. Böylece de uzayda yaşamanın koşulları bunlar üzerinde denenmiştir.
- Uzayda yerçekimi olmadığı için sıvılara elektrik akımı verildiğinde içlerindeki maddeler daha mükemmel ayrışmaktadır. Bundan önceki 3 uçuşta da bu denemeler yapılmıştı, iyi sonuçlar alınmıştır. Amaç, çok saf ilaç yapımıdır. Dünyada yapılan ilaçlar tam saf olmuyor.
- İlginç bir başka deney de köpek pankreasları üzerinde yapılmıştır. Bilim adamları, hücrelerin her birinin ayrı bir elektrik yüküyle yüklü olduklarını ve bunların, her hücre için bir tür "parmak izi" durumunda olduklarını öğrenmişlerdir. Köpek pankreaslarında ensülin yapan hücrelerin ayrılması, suya elektrik akımı verilerek sağlanmıştır. Bu hücrelerin incelenmesi ile, kanın pıhtılaşmasını önleyen maddelerin nasıl ürediği öğrenilecektir. Vücudun gelişmesini sağlayan hormonların nasıl üredikleri de bu yolla anlaşılacaktır.
- Şeker hastalığını, kalp-damar hastalıklarını ve cüceliği iyileştirmek için uzayda özel hücreler de üretilmiştir. Bunlarla bu hastalıkların iyileştirilmesine çalışılacaktır.
- Uzaya, 1200 kilo toplam ağırlıkta 260 bin pul ile zarf da gönderilmiştir. Pullar, dönüşte, 15.35 dolardan satılacaktır. Bu yolla sağlanacak 2 milyon küsür dolar, Uzay ve Havacılık Dairesi (NASA) ile Amerikan Posta İdaresi arasında yarı yarıya paylaşılacaktır.

Eh, bu da lâzım, şimdi artık ar yılı değil, kâr yılında yaşıyoruz.

Challenger, *kanatlarının üzerinde "USA Challenger" yazan araçtır. Onun altında, bomba biçimindeki araç ile iki yanında kurşun kalemi gibi asılı duran araçlar da yakıt depolarıdır.*

TİYATRO

İsmet Küntay'ın anısına Sanatevi 403. Kilometre'yi oynuyor

Sanatevi 1983-84 döneminin ilk oyunu olarak İsmet Küntay'ın 403. Kilometre adlı yapıtını sahneye koydu.

Ankara Gençlik Parkı Açık Hava Tiyatrosu'nda sergilenen oyunu Erol Demiröz yönetiyor. Selçuk Uluergüven, Savaş Yurttaş, Şener Kökkaya, Erol Demiröz, İhsan Sanıvar, Cengiz Sezici, Nurhan Özenen, Metin Bilgin, Mehmet Karagöl ve Mustafa Takmaz'ın rol aldığı 403. Kilometre, Ekim ayında bir aylık Anadolu turnesine çıkacak 11 Kasım'dan sonra Sanatevi büyük salonunda sahnelenecek.

İsmet Küntay'ın ölümünün 10. yılı nedeniyle yinelenen 403. Kilometre ilk kez 1973'de AST tarafından oynanmış ve yılın oyunu seçilmişti. Oyun, 11 Kasımda kapalı saionda oynamaya başlayacak.

403. Kilometre adlı oyundan bir sahne

Reis

"Triumphs of a Man Called Horse" /Yönetmen: John Hough/ Oyuncular: Richard Harris, Michael Beck, Ana De Sade, Simon Andreu, Anne Seymour/ABD filmi (1982)/ Getiren: Film Pop.

Ülkemizde **Vahşi Kahraman** adıyla gösterilen "At İsimli Adam" dizisinin üçüncü ve son filmi. Öykü, Silverstein (1970) ve İrvin Kershner (1976) imzalarını taşıyan ilk iki filmde de olduğu gibi DeWitt'in. De Witt, öyküsünü Sioux kabilesi Sarı Eller'in reisi olmuş Shunkawakan'ın -eski İngiliz aristokratı Sir John Morgan- (R. Harris) son günleriyle başlatıyor. Beyazlarla giriştikleri savaşı (önceki filmin sonu) ABD hükümetiyle anlaşan kabile, bu kez de Gn. Custer'in çağrısına uyup buralara altın aramaya gelen yeni beyazlarla çatışıyor. Kimi uzlaşmaz beyazlar (bu arada dost görünümlü bir de rahip) önce Shunkawakan'ı öldürüyor, sonra çeşitli oyunlarla Sioux'ları savaşa sokup topraklarına el koymak istiyorlar. Film, Shunkawakan'ın genç oğlunun (M. Beck) önce babası gibi barışçı bir tutum izlemesi, bu yarar sağlamayınca da beyazları topraklarından kovmak için zor eylemlerine girişmesini anlatıyor. Genç adam, bu arada Sioux'lara düşman Crow kabilesinden yürekli bir güzelin de kalbini kazanıyor ve beyazlara karşı savaşımı birlikte yürütmeye başlıyor.

Reis, İrvin Kershner'in filminden farklı olarak alabildiğine kızılderili yanlısı bir film. Öykü boyunca beyazların kızılderililer karşısındaki ırkçılığı ve hak tanımazlığı birçok kez vurgulanıyor. Bu, kuşkusuz filmin tarihsel gerçekliğe uygun, olumlu bir yönü ve film bunu esas olarak öyküye, senaryoya borçlu. Daha önce çeşitli serüven ve fantastik filmleriyle bilinen yönetmen John Houg'a gelince... George Garvarentz'in etkili müziğinin de yardımıyla temposu gitgide artan ve heyecan dozu eksilmeyen filmin becerikli teknisyeni olarak dikkati çekiyor. Mizanseninde yenilikler yok; ama hareket sahneleri klasik anlayış içinde aksamıyor. Yönetmenin ana amacı da aslında bu. Çünkü konunun tarihsel ve toplumsal özellikleri sürekli ikinci planda tutuluyor; hareket, eylem, giderek bireysel kahramanlık ön plana çıkıyor. Film, bu nedenle daha çok bir serüven kurdelesi olarak kalıyor. Yine de tükenen "western" türünün izlenebilir son örneklerinden biri.

İsterik

"The Seduction" /Yönetmen ve senaryo: David Schmoeller/Oyuncular: Morgan Fairchild, Michael Sarrazin, Vince Edwards, Andrew Stevens/ ABD filmi, 1981/ Getiren: Film Tan / İNCİ'de.

1978'de ilk uzun filmi "Tourist Trap" (Turist Tuzağı) ile heyecan-gerilim türünde bir örnek veren genç yönetmen David Schmoeller, aynı türde çalışmayı sürdürüyor. Senaryolarını da kendisi yazan Schmoeller, bu türde çok ucuz, sıradan bir yönetmen olmamak amacında görünüyor. "İsterik"te Hitchcock'tan Carpenter'a kadar bu türün düzeyli sinemacılarından etkiler bulmak olanaklı.

Schmoeller'in öyküsü aslında çok yeni bir özellik taşımıyor. (Biraz da TV dizisi "Dallas"ta, Lucy'nin bir fotoğrafçı genç tarafından zorla kapatılması olayını akla getiriyor.) Sevilen ve çekici bir TV haber spikeri olan Jaime (M. Fairchild), Derek adlı genç bir hayranından (A. Stevens) telefonlar, çiçekler almaya başlıyor; giderek buluşma önerileriyle, aşk ilanlarıyla karşılaşıyor. Hem kendisi, hem gazeteci sevgilisi Brandon (. Sarrazin) oğlanı ittikçe belayı üstlerine çekiyorlar. vb.

Schmoeller, bu ayrıntısız, düz "saplantı" öyküsünü, Lao Schifrin'in dramatik müzik düzenlemesinden de yararlanarak, seyirciyi sürekli heyecanlandıracak bir dille anlatıyor. Örneğin Carpenter gibi yavaş gelişen hazırlık bölümleri kullanıyor. Kadının rahatsız edilmesi temel öğe olunca, seyirci her sahnede bunu bekliyor ve ister istemez heyecanlanıyor. Çoğu "boş" sahneler, bu bekleyişten ötürü gerilim kazanıyor. Kimi sahnelerin gelişimiyse (özellikle son 10-15 dakika) kolayca tahmin edilebiliyor ve sonuçta hiçbir açıdan ilginç olmuyor. Genç fotoğrafçının sonda ortaya çıkan bedensel yetersizliği, filme Hitchcock'vari bir ruhbilimsel boyut kazandırmaktan çok uzak. Buna karşılık yönetmen, çağdaş toplumda yalnız ve sorunlu insanların çokluğu ve özellikle de polisin yasal engellerle bu gibi olaylara müdahalede çoğu zaman yetersiz ve geç kalışı gibi daha genel toplumsal olgulara değinmiyor değil. Sinemada ve TV'de, ABD polisinin becerilerine övgü düzen bir yığın filmle karşılaştığımızı düşünürsek, Schmoeller'in bu "hafif tertip" ve "reformcu" eleştirisini ciddiye almak bile olanaklı. Ama filmin ana sorununun bu olmadığı da çok açık. (Nitekim başta olaya ilgisiz kalan polis giderek daha gayretli gösterilmeye çalışılıyor.)

"İsterik" (bu Türkçe ad, konuya tümüyle aykırı şeyler düşündürtmesiyle dışalımcısının kurnazlığını yansıtıyor), TV'deki "Flamingo Yolu" dizisinin yıldızı Morgan Fairchild'ın vücudunu da bir hayli teşhir ediyor. Bu, kuşkusuz filmin tecimsel yönden bir kozu. Fairchild'in kötü bir oyuncu olmadığını da ekleyeyim. Ama yeteneğini "Flamingo Yolu"nda çok daha fazlasıyla ortaya koyduğu söylenebilir. Sonuçta "İsterik" özellikle bayan izleyiciler için hayli sinir bozucu bir heyecan filmi (kimi bayanları antraktta erkek izleyicilere her zamankinden daha da ters bakmaya iteliyor). Tüm çabalarına karşın da ikinci sınıf bir çalışma.

Nail V, hasta yatağında kışın ziyaretine gelen oğlu Rudi'yle

Halet dedi, bana bir parça rakı, biraz su ver. Bir de elma soy lütfen. Tabağa bir parça da beyaz peynir koy.
Pencerenin yanına geçti. Denize baktı. Sandallar hafif hafif sallanıyordu. Bekçi düdük çaldı. Bir şilep geçti. Neşeli olması gereken günde sebepli, sebepsiz üzüntülüydü. Gönlü kırıktı. kadehini kaldırdı:
Merhaba insanoğlu!

Eşi Profesör Halet Çakırhan (Çambel) ile.

Nail Çakırhan'ı Nail V ile çelmelemek istediler

Fotoğraflar ve yazı:
ŞAHAP BALCIOĞLU

1983 Ağa Han Mimarlık Ödüllerini Dünyanın onbir ülkesinden bu yana kazananlar belli olunca, o ülkelerin on'unda sonuçlar pek olağan karşılandı ama, olayın bize, yansıması biraz farklı oldu: Dünya'ya kendilerince düzen koymak iddiasıyla ortaya atılan, aslındaysa, toplam beşyüzbin dolarlık parasal ödülün onbire bölünmesi sonunda her pay sahibine ödenecek olan ortalama oniki milyon lirayı kaçırmanın hiddetine kapılan bazı kimseler, "Vatan Kurtaran Arslan" postuna bürünüp Ankara'da bazı önemli kapılara başvurdular:

— **Efendim,** dediler, **bu yılki ödülün Türkiye'yle ilgili bölümünü tek başına kazanan Nail Çakırhan'ın kim olduğunu biliyor musunuz?**

— Hayır, dedi, o kapıların ardındakiler. Kimmiş o?

— **Nail Çakırhan, bir zamanların ünlü şairi Nail V'dir.**

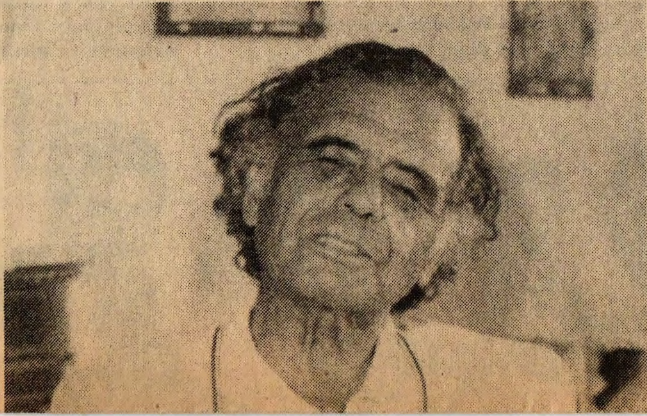
— E, n'olacak?

— **N'olacak var mı efendim? Nail Çakırhan tanınmış solculardandır, fişlidir, hapislikleri vardır ve de Nâzım Hikmet'in gençlik arkadaşıdır.**

— Yani?

— **Yanisi şu: Ödül ona verilmemelidir. Eğer buna olanak yoksa, duyuru, TRT ve basın yoluyla halka "biçimli" iletilmelidir. Üstelik bu adam diplomalı mimar da değil, alaylı, sonradan olma. Bunun adına skandal denir, rezalet denir efendim!**

— Beyler, dedi Ankaradakiler, siz yanlış kapı çalıyorsunuz. O konuda bizim yapacak hiçbir şeyimiz yok. TRT'nin ayarlanması önemli değil ama ödülü ve-

lü kırıktı. Kadehini kaldırdı:

— **Merhaba insanoğlu!**

★★★

DİPLOMALILARIN SALDIRISI

O gece iki saat uyudu. Takvim 5 Eylül 1983'ü gösteriyordu. Günlerden pazartesiydi. Kalktı. Traş oldu. Şekersiz bir bardak çay içti. Yoksul günlerinin kahvaltısını yaptı: Peynirsiz bir dilim ekmek. Giyindi, çıktı. Dolmuşa binip, "Anadolu Uygarlıkları Sergisi'nde yer alan İbrahim Paşa Sarayına gitti. O gün ödülün açık oturumu yapılacaktı. Öbür on ülkenin de kazananlarıyla birlikte Kerım Ağa Han, Büyük Jüri, Seçici Kurul üyeleri, Turizm Bakanı İlhan Evliyaoğlu, ilgili üniversitelerin yetkilileri, mimar odaları temsilcileri ve bazı mimarlar saat onbuçukta bir araya geldiler. Günün konusu, Akyaka'daki evdi.

İlk sözü o aldı. Evi hangi düşünceyle, hangi malzemeyle, nasıl yaptığını anlatmaya girişti. Ama orada bile rahat vermediler. Hele konuşması bitince büsbütün saldırıya geçtiler. Üstünde en çok durulan konu, Nail Çakırhan'ın "diplomasız" bir mimar oluşuydu.

Şiir çok güç bir kafa uğraşı. Yaşımın bu uğraşa tekrar girmeye elverişli olduğunu sanmıyorum.

Nail V, arkadaşımız Şahap Balcıoğlu ile konuşurken.

ucuz malzemesinden geçiyordu. Gerçeğe, amaca götüren yol bu kadar açıktı, belliydi. O halde yerel malzeme, yerel çizgiydi esas alınması gereken. 1977' de kurulan fon, 1980'de ilk ödülleri dağıtmıştı. Her üç yılda bir yenilenip toplam otuz yıl çalışarak amaca ulaşmayı planlıyordu.

Yalnız biçimsel anlamda Batı'ya özenen bir kafanın bu tertemiz gerçeği anlaması elbette ki zordu, hatta olanaksızdı. O gerçek, Batı'dan gelen jüri üyeleri tarafından yüzüne çarpılsa bile, acaba ayılıp anlayabilecek miydi?

Toplantıdan sonra, aylarca yattığı Sultanahmet Cezaevi'nin önünden geçip evine dönerken düşündü:

— **Bu ödülün büyük bölümü bundan sonraki çalışmalarım için veriliyor. O halde planlarım ileriye dönük ve daha yoğun olmalı. Ali Duru yetmiş yaşına girdi. Ula'da oturuyor. Çocuk felcinden yürüyemiyor. Cafer Karaca da orada. Altmışyedi yaşında. Zavallının gözleri zayıfladı. Artık eskisi gibi göremiyor. İkisi de çalışamıyorlar. Oysa evin bütün ahşap işlerini onlar yapmışlardı. Şu ödül tam zamanında ve-**

FIRTINALI BİR YAŞAM

Nail Çakırhan'ı bundan üç yıl önce Datça'da tanıdım. Orada, Hanife Koyunda, Ayak Adasının tam karşısında, Süha Mermerci'ye bir ev yapıyordu. O görkemli, o ince Muğla mimarisini uygulayan adamı merak ettim. Benim "enayi" Murat'a atlayıp yirmi kilometre ötedeki koya uzandım. Yapım sürerken, bu ince, sessiz, tatlı tatlı gülümseyen yetmişlik esmer "delikanlıyla" merhabalaştık. Laf ilerledikçe, bir süre gazetecilik de yaptığını, hatta sekreterlik ettiğini, Zekeriya Sertel'in çıkarttığı "Görüşler" dergisinin yazıişleri müdürü olduğunu, 6 Aralık 1945 günü "Tan"ın yıkılıp yağmalanmasıyla derginin kapandığını anlatınca, benim jeton düştü:

— Kuzum, yoksa siz Nail V misiniz?

— **Evet.**

Kendi kendime "Oğlum, dedim, dikkat et. Bak, az kalsın treni kaçıracaktın!"

Elbette ki konuşmamız orada kalmadı, kalamazdı. O Gökova'ya dönünce, Datça'dan telefon edip, bir gün, Akyaka köyündeki, ödül

da balık pişirtip domates, soğanla bol rakı içtik. Azmakta renk renk ördekler yüzerken, onlara ekmek attık, epey laf ettik.

Karşımda yetmiş yıllık canlı bir tarih duruyordu. Renkle, şiirle, fikir kavgasıyla, aşkla, hapislikle, kaçış-dönüşle geçen yıllar... Ula'da doğan gencin Konya Lisesinde geçen öğrencilik yılları. Lise sıralarında başlayan şairlik. Eski tip bir mürettiphanede şiiri "Babalık" dergisi için dizilirken, Nail'i dizen ustanın, adı sonuna dalgınlıkla bir de (V) harfi koyması sonucu yaratılan ve edebiyat öğretmeni Sadettin Nüzhet'in önerisiyle ondan sonra da hep kullanılan "Nail V" imzası. Lisenin ilk sınıfında bir şiiri yüzünden patlayan dava. Aklanış. Liseyi bitirip İstanbul'a gidiş. Üniversite yılları. Okumayı bırakıp basın yaşamına giriş. Nâzım Hikmet'le kurulan dostluk. 1929'dan 31'e kadar, aynı evde yaşayarak sürdürülen arkadaşlık. Fikir kavgası, şiir savaşı, "Nail V" adının giderek büyümesi. 1 + 1 = 1. Bu, ikisini aynı kitaba imza koyuş anısı dır. 1933'de gelen dörtbuçuk yıllık ceza. Önce Sultanahmet'de sonra birbuçuk yıl Bursa'da hapislik. Peşinden gelen Onuncu Yıl Affı. Ardından Rusya'ya kaçış. Orada evlenip 1937'de Rudi adında bir oğul sahibi oluşu. Aynı yıl, yirmiyedi yaşındayken Türkiye'ye dönüşü. Salihli'de askerlik. Sonra gene gazetecilik. Ömer Rıza Doğrul, Turhan Tan, Burhan Felek, Nizamettin Nazif, Cihat Baban, Kemal Tahir, Nacı Sadullah'lı yıllar. Bedri Rahmi Eyüboğlu, Abidin Dino, Sait Faik'le birlikte 1940'da "Ses" dergisini çıkarışı. Beş sayı sonra derginin kapatılışı. Aynı yıl Edebiyat Fakültesi asistanlarından Halet Çambel'le evlenmeleri. Halet Hanımın Fakültenin yanısıra "Ha-Ça" imzasıyla "Tan" gazetesinde giriştiği Vicky Baum çevirileri. Zekeriya ve Sabiha Sertel'le gelişen dostluk. 1945'de Demokrat Parti'nin doğuşu. Celâl Bayar, Adnan Menderes, Fuat Köprülü, Tevfik Rüştü Aras, Fevzi Çakmak'ın desteğiyle çıkartılan "Görüşler" dergisi. İlk sayının ellibeşbin satkıp rekor kırı-

geçmişten süzülerek geliyor. Mimarimiz de öyle. Osmanlı mimarisinde Hitit de var, Elen de var, Roma da var. Bakınca pekâlâ görünüyor. Ama Roma'nın ya da Elenin sütunbaşlığı bizde tahta işçiliğine dönüşmüş. Ne çıkar? Form, hava hepsinde aynı. Bizde hele, bu konuda batı taklitçiliği kadar saçma bir çaba olamaz. Kendi geçmişimizde kendi, toprağımızda bir zevk cümbüşü var. Uydurmacılığa gerek yok.

BATI MİMARİSİ NEDİR?

— Peki, "modern" adı verilen şu Batı Mimarisi nedir?

Heyecanlanmaya başladı:

— **Bir toplumun mimarisini, ekonomik, sosyal, kültürel oluşum ve gelişiminden ayırmak olanaksızdır. Onun da özü teknik gelişimdir. Buna göre "modern" denen mimariyi ele alalım: Batı toplumları akıl almaz oranda teknolojik bir gelişme düzeyine ulaşmışlardır. Bu gelismenin büyük bir "çalışanlar" topluluğuna geresinimi olduğu ne kadar doğruysa, yapısında varolan ticari yanın da gene büyük ticaret ve yönetim merkezlerinin varlığını zorladığı o oranda gerçektir. Bu demektir ki, büyük fabrikaların çevresinde, orada çalışanlar için geniş yerleşme bölgeleri kurmak zorunluluğu vardır. Bugünkü teknik gelişim aynı zamanda o çapta ticaret ve yönetim binalarını da zorunlu kılıyor. Böylece kentler, işçi yerleşme bölgelerinin, işveren sitelerinin, yönetim merkezlerinin, onları tamamlayan satış ve dağıtım yerlerinin yapımıyla ortaya çıkıp gelişiyor. İşte bu oluşumun adına "Modern Batı Mimarisi" deniyor. Bunun, Batı dünyasının endüstri toplumlarında yeri ve anlamı, hatta yararı var. Ya bizde?**

Daha da heyecanlanmıştı. El, kol hareketlerine girişti:

— **Biz, Batının o zorunlu anlayışını, aynı ölçüde gelişip yerleşmemiş kendi toplumumuza uygulamaya çalışıyoruz. Bu yüzden, batının "işçi siteleri" anlayışı, bizim inci gibi kentlerimize bir bıçak gibi saplanıyor. Bu demek de-**

ren biz değiliz ki. Elin yabancısına böyle bir öneri nasıl götürülür? kusura bakmayın.

Döndürülmeye çalışılan dolaptan, kaynatılmak istenen cadı kazanından hiç haberi olmadı Nail Çakılhan'ın. Aslında bu denli bayağı ve rezil bir dalavere de, aklıbaşında bir kimsenin zaten düşüneceği türden bir hesap değildi. Bir zamanların ünlü ozanı Nail V olduğunu kimseden saklamıyordu ki! Nâzımla arkadaşlığı herkesin bildiği bir gerçekti. Solculuksa, eylemse, bu defter rafa kaldırılmıştı. Hapisliği de, çileyi de sineye çektikten sonra kime, ne söylemek düşer? Diplomaya gelince, komite diplomaya değil, yapıta ödül veriyordu. O da kendine bir ev yapmıştı Gökovaya bakan Akyaka köyünde. Zaten soycak Muğlalıydılar, Ula ilçesinin yerlisiydiler. Muğlanın yerel mimarisine âşıktı. Evini, Ali Duru ve Cafer Karaca adındaki ustalarla birlikte yapıp içine yerleşmişti. Çimento, demir filan kullanmamış. Türk'e özgü bağdadi biçimde örmüştü duvarları. Her yanı tahtayla işlemiş, yerel özelliklere, yapımla birlikte döşemede de bağlı kalmıştı. O kadar güzel olmuş, o denli ucuza çıkmıştı ki ev, çevredekiler sıraya girmiş, kendileri de bu tür birer mesken edinmişlerdi. Bir anda "inşaatçı" olup çıkmıştı.

Yıllardan beri süren bu çabalar, birbirinden güzel örneklerle Gökova'yı, Marmaris'i, Datça'yı, Bodrum'u süslerken iyiydi de, hazret Ağa Han Ödülünü kazanınca mı, solculuğu, Nâzım'la olan dostluğu su yüzüne çıkıyordu? Olur iş değil.

Aslında, Nail V'nin, çevrilen bu dolaplardan haberi bile yoktu. "Kasap mal derdinde, koyun can derdinde" dedikleri gibi, o da İsviçre'deki hastanede, kalbinin ve damarlarının bakımıyla uğraşıyordu. Yetmişüç yaşına gelmişti. Sigarayı bırakalı epey olmuştu. Yapısı da zayıftı. Boğazına düşkün değildi. Ama, bir ay önce kuvvetli bir "yoklama" geçirmiş, tekerlekli sandalyeyle uçağa konup İsviçre'ye yollanmıştı. Karısı, Edebiyat Fakültesi Profesörlerinden Halet Hanım (Çambel) perişan olmuş, dört dönüyordu. Ağa Han Ödülünü düşünecek sıra mıydı?

Bakımlarını yaptırıp İstanbul'a dönmüşler, ödül piyangosuyla karşılaşmışlardı. Elbette ki sevinmişlerdi. İnsanız, böyle bir ödül kimi sevindirmez, hangimizi onurlandırmaz?

Ama rahat yüzü gösterirler mi adama? Meyva veren ağaç taşlanır.

Ve de it ürür, kervan yürür!

Ödül verme töreninin yapıldığı gün, o da " lâci"leri çekti, kravat bağladı, Topkapı Sarayı'nın yolunu tuttu.

Bizimkiler nedense biraz "uzak" kaldılar. Ona karşılık Kerim Han'dan büyük yakınlık gördü. İsmailiye Mezhebinin genç lideri kendisini gönülden kutladı.

Oradan, Hilton'daki büyük ziyafete gittiler. Masaya oturdu, karısını yanına aldı. Yemedi, içmedi, az konuştu, hep dinledi. Sonunda yorulup Arnavutköy'ündeki evine gitti. Telefonu fişten çekip koltuğa uzandı. Gece ikiydi. Herkes en derin uykuda.

— **Halet,** dedi, **bana bir parça rakı, biraz su ver. Bir de elma soy lütfen. Tabağa bir parça da beyaz peynir koy.**

Halet adındaki pervane, koşup getirdi istediklerini. Pencerenin yanına geçti. Denize baktı. Sandallar hafif hafif sallanıyordu. Bekçi düdük çaldı. Bir şilep geçti. Neşeli olması gereken günde, sebepli sebepsiz üzüntülüydü. Gön-

Jüri üyeleri, yani yabancılar hiç konuşturmadılar onu. İçlerinden biri: — **Beyler,** dedi, **dünyanın en büyük mimarlık ödülünden söz ediyoruz. Bu yıl çeşitli ülkelerden üçyüzyirmi, Türkiye'den de otuz aday yarışmaya katıldı. Herbiri için şöyle ya da böyle çeşitli görüşler ileri sürüldü aramızda. Üzerinde hiç tartışılmayan tek yapıt bu oldu. Siz ne söylediğizin farkında mısınız? ("Hâlâ Gülhane Parkında mısınız?"** diye eklemedi.)

Bir başka üye atlıdı:

— **Ödül sahibini bu gibi konuşmalara yanıt vermek durumunda bırakmak istemiyoruz, dedi. Soruları biz karşılayacağız.**

Sonunda jüri başkanı konuştu:

— **Baylar, bir noktanın iyice bilinmesinde yarar var: Biz diplomaya değil, yapıta ödül veriyoruz!**

"Okullu mu, alaylı mı?" konusu öylece kapandı.

Ama o toplantıda, köşeye büzülmüş oturan Afrikalı yaşlı bir ustanın gözlerinden iki damla yaş süzüldü. Bu eli öpülesi adam, Mali'deki Büyük Camii çamurdan, kerpiçten yapıp insanlığa dev bir tapınak armağan etmişti. Bu yılki onbir ödülden birinin de sahibiydi ve... **Ve okuma yazması yoktu!**

SÖMÜRGE HALKININ FERYADI

Bu kez bir başka "diplomalı" söz aldı. Lafa da iyi bir çalımla girdi:

— **Nail Çakırhan'ı tanırım. Severim de. Bir zamanlar Tarzan filmlerini dı severdik. Ama onu beğeniyoruz diye, ne gidip Afrika'da yaşayacağız, ne de o tür ilkel konutlarda barınacağız.**

O "kıvrak" saldırı, "bazılarının" umduğu sonucu vermedi. Aksine "atın intikamı"na dönüştü. Mali ve Senegal delegeleri **"çirkef!"** diye bağırıp ayağa kalktılar:

— **Biz sömürgeciliği yaşamış halklarız. Bu konuşmada ülkelerimize saldırı var. Türk halkının sömürgeciliğe karşı savaşta öncülük ettiği öğretilmişti bize. Bu ne biçim bir kafa? Kendi ülkemizde yaşadığımız hayattan, o beğenilmeyen, küçümsenen sade, basit ev tiplerinde oturmaktan mutluyuz biz.**

Gürültü bastırıldı, iş tatlıya bağlandı. İddia sahibi kendi ayıbıyla başbaşa kaldı. Düşünemedi ki, "Ağa Han Mimarlık Ödülü" adı verilen o kuruluşun asıl amacı, çarpılan, yozlaşan, bunalım geçiren İslâm Dünyası mimarisinin gelecekte benimsemesi gereken yeni koşulları arayıp bulmaktı. Batı, kendi çizgilerini ve malzemesini bulmuştu. Ama aynı ölçüler İslâm aleminde kullanıldığı zaman, kişi, kendi çevresine yabancılaşmaya başlamıştı. Oysa İslâmın ana felsefesine bağlı olarak, zengine değil, fakire yönelik bir mimarinin araştırılıp bulunması gerekiyordu. Bunda en sağlam, en doğru yol, halkın kendi öz kültüründen, mimarisinden ve

tişti doğrusu. Parayı alır almaz koşarım oraya. Sevindiririm ustalarımı. Gözlerinin içi gülse, yeter bana.

★★★

kazanan evine gittim. İki gün kaldım. Çamlar arasındaki o cânım ahşap meskende yer yatağını serip bir güzel uyku çektim. Sonra "Kadın Azmağı"ndaki meyhaneye uzandık. Tava-

şı. Ardından gelen o Aralık kasırgasıyla Tan basımevinin, "La Türki"nin yıkılıp yağmalanışı. Onun peşinden, Şefik Hüsnü'yle birlikte kurdukları "Türkiye Sosyalist Emekçi Partisi'nin 16 Aralık 1946'da kapatılışı, gene dörtbuçuk yıl hapse çarptırılışı. Sultanahmet ve Aydın'da geçen çileli hapislik yılları. Tam dört yıl. 1950'de iktidara gelen Demokrat Parti 'nin çıkarttığı Genel Af'la, tahliyesine altı ay kala salınışı. 1953'de Halet Hanımın Adana'da giriştiği Karatepe kazıları, Bâbıâli'den, şiirden kopup oraya gidişi. Yazılı şiiri bırakıp kendini mimari şiire verişi.

Bütün bunları konuşmamız iki gün sürdü. Konuştuk, içtik, içtik konuştuk.

Onları size başka bir yazıda anlatmam gerekecek. Bugünün konusu Ağa Han Ödülü.

★★★

KENDİ GEÇMİŞİMİZE DAYANALIM

O gürültülü toplantının ertesi günü Kuruçeşme'de, Halet Hanımın babası, Atatürk'ün yakın çevresinden Hasan Cemil Çambel'den kalma vişneçürüğü ahşap yalıda karşı karşıya oturduk. Yorgundu. Ama, bütün burukluğuna karşın, gözlerinde sevinç vardı, haklı bir sevinç. Kutladım.

O aralık, öylesine güzel bir rastlantı oldu ki, insan sözleşse, böylesi zor gerçekleşir. Buna kiminiz "iyi adam laf üstüne gelir" dersiniz, kiminiz de "taş gediğine konmuş" diye gülümsersiniz: Kapı çalındı. Postacı bir zarf uzattı. Mektup Almanya'nın Karlsruhe kentinden geliyordu. Karlsruhe Üniversitesinin Mimarlık Kürsüsü Başkanı Profesör Doktor Wulf Schirmer'in kaleme aldığı satırları aynen veriyorum: **"Ağa Han Ödülünü kazanmanız dolayısıyla sizi candan kutlarım. Gelenekle yeniliğin birleştirilmesi, çağımızın en büyük sorunudur. Evet, bu -buna kesinlikle inanıyorum- dünyamızın geleceği konusunda ağır basan temel sorundur. Fakat, kendi tarihimizi, atalarımızın sanat ve zenaatını tanımaz ve korumazsak, yeniyi gelenekle nasıl bağlayabiliriz? Bırak söylensinler, neyin söz konusu olduğunu hiç de mi anlayan yok? Yoksa sadece bir kıskançlık mı bu? Ödül, ona lâyık olanı buldu! En iyi dileklerimle..."**

Kendi kendime "ey, utanma nedir bilmeyen gözüdönmüşler, diye söylendim, Alman Profesörün şu satırlarını da ekleyeceğim yazıma. O zaman olayı belki biraz daha derinlemesine düşünürsünüz."

Biz gene kendi lafımızı sürdürelim: Nail Çakırhan, 1953'den sonra, eşinin çağrısı üzerine gittiği Adana'nın Karatepe'sinde zorunlu olarak yapı işine girişince, o apayrı dünyayla ilişki kuruyor. Daha sonra, 1969'da Ula'ya, annesini görmeye gidiyor. Bakıyor ki ev harap, "hadi şunu restore edeyim" diyor. Bu yolla da kendini birdenbire Muğla mimarisinin içinde buluveriyor. Gönlünde coşkun bir sevinç uyanıyor. Şair adam bu, laf değil. Bu kez sözcükleri bırakıp, tahtayı, taşı, kiremidi konuşturmaya girişiyor. Giriş o giriş. Bugüne kadar Datça'da iki, Marmaris'te bir, Ula'da bir, Bodrum'da bir ev, bir kule, iki restorasyon, Akyaka çamlıkların arasında yirmi ev yaptı. Hepsi de buram buram Anadolu kokuyor, tarih kokuyor, süzülmüş incelik kokuyor. Oysa mimarlık ya da süsleme konularıyla eğitimsel bir ilişkisi yok. Onda kafayla gönül birlikte yürüyor.

— **Yaptığım evlerin duvarları bağdadi oluyor,** dedi. **Tahta işçiliği alabildiğine konuşuyor. Üstelendiğim yapıların iç dekorasyonunu da hallediyorum. Böylece iç ve dış bütünlük sağlanmış oluyor. Aslında bu tür yapılar betonarmeden de ucuza çıkıyor, depreme karşı kendilerini daha iyi koruyor. Zaten Muğla mimarisini Osmanlı yapısından ayırmak olanaksız. Ya taş olacak, ya da tahta. Kendi özgeçmişimize dayanıyorum. İnancıma da uygun bu. Tarihi inkâr etmekle hiçbir yere varamayız. İyiliğiyle, kötülüğüyle o tarih bizim. Bir insan, bir ulus**

gıldır ki, "modern" dediğimiz "Batı Mimarisi"nden alınması gerekli ders yoktur. Elbette ki vardır. Teknik gelişimi inkâr edebilir miyiz? Onu körükörüne kopye etmektense, kültürel ve mimari geleneğimizin potasında eritip kendimize uygun ve yararlı yeni bir kimyevi sentez oluşturalım.

Sesi yükseldi. Yükseldikçe de tizleşti:

— **Büyük kentlerimiz bugün oturulamayacak kadar pislendi, çirkinleşti ve kültürümüz yozlaşma yoluna girdi. Bu süreç dev gibi ilerliyor. Doğa bozuluyor. İnsanlar kendi doğasına ve kendi kendine yabancılaşıyor. Yani ruhumuzu kaybediyoruz, yaşayan ölülere dönüşüyoruz. Bir an önce bunun çaresini bulmak zorundayız. Yoksa sonuç çok kötü olacak.**

— Peki, çare?

— **Eğer nereden geldiğimizi bilmezsek, yarınımızı bulamayız.**

Gözlerimin içine baktı:

— **Bu sözlerim yalnız mimariye yönelik değildi. Sosyal ve kültürel varlığımızın her yönü için geçerlidir.**

Nail Çakırhan'ın mimar yanı sustu. Çayımızdan birer yudum aldık. Bir otobüs geçti.

— Peki, Nail Çakırhan, dedim, Nail V temelli mi bıraktı şiiri? N'olacak ona? Çakırhan da Nail V'den geldiğini unutuyor mu?

İnce ince gülümsedi:

— **Ben ne yaptımsa iyisini yapmak isterim. Bir devin arkasındaki ikinci adam olmaya eyvallah derim belki ama, sonuncu olmak istemem. Nâzım'ı kendime anıt belledim, onu hep öyle gördüm. Oysa Türkiye'de daha pek çok Nâzım'lar yetişecek. Ne var ki, şimdilik o henüz tek. O da elbette geçilecek. Ama yetişmek zor. Şiirse çok güç bir kafa uğraşı. Yaşımın bu uğraşa tekrar girmeye elverişli olduğunu sanmıyorum. Bu, yazı işçiliğini büsbütün bıraktığım ya da bırakacağım anlamına alınmamalıdır. Yazacağım. Yazıp gene "Nail V" imzasını atacağım. Ama bu defaki şiir olmayabilir. Belki de anılarımı kaleme alacağım.**

Kahkaha attı:

— **O zaman da bana bu kez: "Nail Çakırhan öldü mü?" diye soracaksınız.**

— Bir konunun iyice aydınlık kazsanmasını isterim, dedim. Nâzım Hikmet'in Atatürk hakkındaki düşünceleri neydi?

Çok rahat konuştu:

— **Nâzım Atatürk'ü her zaman saydı, dedi. Böyle olmasaydı "Kuvâyı Milliyye Destanı'ndaki o şahin bakışlı önderi, hiçbir ozanın erişemeyeceği dizelerle dile getirebilir miydi? Ne var ki, toplumlar hep ileriye dönük yaşarlar. Atılım ihtiyacını sezip, zamanında girişim yapan adam dâhidir. Atatürk'den sonra aynı anlayış egemen olsaydı, bugün Türk toplumu kimbilir nerelere ulaşırdı? O açıdan bakılırsa, Türk toplumu Atatürk'ü de aşacaktır,aşmak zorundadır. Aslında Atatürk de bu düşüncedeydi. Bizim kayınpeder söylerdi, bir gün, kızgın bir anında, Atatürk şöyle bağırmış: "Hep Atatürk, hep Atatürk! Efendiler, biraz da kendi ayaklarınızla yürümeyi öğrenin!"**

DEV UYANACAK!

Sözü, toplumun yarınlarına getirdik. Üzüntülü, ama umutlu konuştu:

— **Üstümüze ölü toprağı serpilmiş gibiyiz. "Binbir Gece Masalları"mızın Arabı, yani "Uyuyan Dev" gibi biz de uykudayız. Aman diyorum, uyanmakta daha gecikmeyelim. Devin başından koparılan, onun uyumasına neden olan o iki tel saçı hemen yakıverelim ki, Arap uyansın, canlansın, fırlasın. Zümrüdüanka kuşu hazır, bizi bekliyor.**

— Niçin bekliyor?

— **Işıklı, bereketli ufuklara uçurmak için.**

— Uyanacak mı Dev?

Gözleri sevgi dolu, gülümsedi:

— **Uyanacak, elbet uyanacak. Hem de öyle bir uyanış ki, cümleâlem şaşacak!**

Nail V'nin hiç yayınlanmamış ve iki dizesi eksik kalmış şiiri

Sevgili'ye mektuplar:

SEN VE BEN

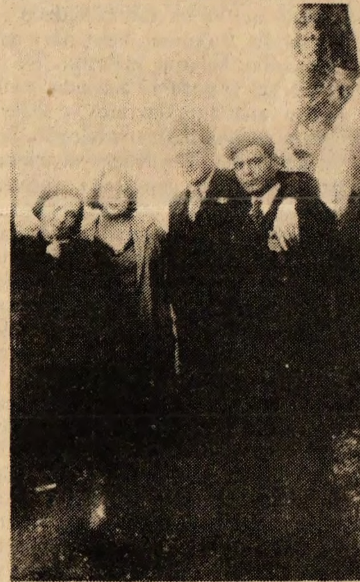
Keklik palazım, benim,
bu sana ilk, belki de son yazım benim.
Ne yalan söyliyeyim,
bilmem nasıl anlatayım, ne diyeyim,
sen:
benim 14 yaşımın
delikanlı rüyalarını dolduranımsın.
İçinde ufuklar
kadar
engin başımın
renkten
ve ahenkten
sihirli, sırça bir saray kuranımsın.
Keklik palazım benim,
bu sana ilk, belki de son yazım, benim.
Sen,
alışmamışsın, hiç,
tuz-ekmek yokluğuna.
Ben,
satmışım günlerimi
karın tokluğuna.
Sende bir kucak mal,
benim mülküm, yalnız sakal.
Kollarında bilezik
benimkiler kelepçelik.
Sen, gölgenin peşinde gölgeni düşünürsün,
benim ufkum bulutlar.
Sen daracık bir ömürsün,
bana herkesin dünyası dar,
yokum mal-mülk işinde.
Ama, filân yüzüme bakmıyacakmış,
falan bilmem nesine takmıyacakmış,
ne çıkar!
Kafamda ışıklı bir dünya var,
benim dünyam bana yeter.
Buna rağmen,
ne yalan söyliyeyim,
bilmem nasıl anlatayım, ne diyeyim
ben,...
....
Sensiz yaşamak güç,
koynunda uyumak hoş,
sensiz geceler boş,
ayrılık hepten beter...
Keklik palazım, benim,
bu sana ilk, belki de son yazım benim.
....
Acıdır, güçtür, ama,
aldırma!
Gün olur, gündüz olur,
dere-tepe dümdüz olur,
gelir bizim de günümüz.
Davul-zurna vurulur
kurulur düğünümüz..
Ama şimdi ne denir,
geçelim bu sevdadan.
Ne umulur, ne beklenir,
böyle kahpe dünyadan...

(1933) NAİL V

"Kafamda ışıklı bir dünya var,/ benim dünyam bana yeter."

"Benim 14 yaşımın / delikanlı rüyalarını dolduranımsın.

yazko somut

HAFTALIK SANAT VE KÜLTÜR DERGİSİ

Burhan Doğançay

Fahir Aksoy:

Anadolu halkına vereceğimiz çok şey var

İzmir Devlet Opera ve Balesi Müdürü Necdet Aydın:

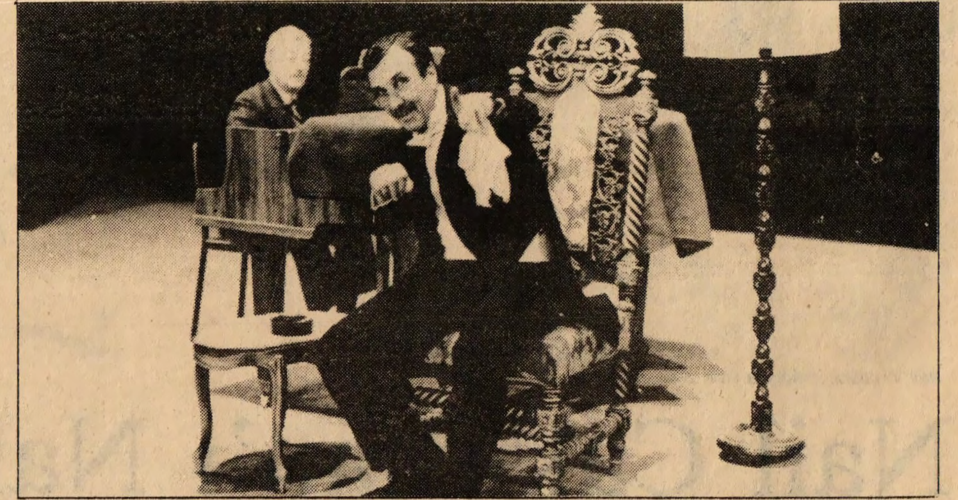
"Geçmişte yapılan her çalışma, yeni çalışmalar için bir temeldir"

SERDAR ONGURLAR

1982-1983 dönem başında açılan İzmir Devlet Opera ve Balesi müdürlüğüne Necdet Aydın atandı. Bu kurumun Genel Sanat Yönetmenliği'ni de üstlenen Aydın, Ankara Devlet Konservatuvarı'nın Opera Yüksek Bölümünü bitirdi. 1970 yılında Milli Eğitim Bakanlığı'nın bursunu kazanarak Roma Operası'nda reji çalışmaları yapan Necdet Aydın, burada "**Accademia Nazionale D'arte Drammatica**" tiyatro yönetmenliği kursunu başarıyla tamamladı. Türkiye'de ilk olarak çok sesli müziği tanıtmak, sevdirmek ve yaymak amacıyla "**Gezici Opera**"yı kurdu. Ankara içindeki okullara ve daha sonra Ege, Orta Anadolu, Doğu ve Karadeniz bölgelerine turneler yaptı.

Mozart'ın **Bastien und Bastienne** adlı operasını önce okulda sahneleyen Aydın, daha sonra aynı operayı, Türk köy giysileriyle **Ayşe ile Ahmet** adıyla köy meydanlarında oynattı. Yanı sıra, Bach'ın **Kahve Kantatı**'nı da Türkiye'de ilk olarak sahneledi.

Polonya'da ve Amerika Birleşik Devletleri'nde de çağdaş opera araştırmaları yapan Necdet Aydın'ın sahneye koyduğu yapıtlar şunlardır: E.Kalman **Çağdaş Fürstin,** P.Mascagni **Cavalleria Rusticana,** G.C.Monetti **Medium,** G.Verdi **Rigoletto,** F.Cilea **Adriana Lecouvreur,** A.Sullivan **Cox and Box,** G.Puccini **Tosca,** G.C.Monetti **Telefon,** A.Adnan Saygun **Özsoy,** G.Rossini **Sevil Berberi**, A.Lortzing **Opera Provası,** P.Hindemith **İleri Geri** Puccini'nin **Cianni Schicchi.** NecdetAydın, yine Türkiye'de ilk olarak, konu ve metni öğrencilerin ortak çalışmalarıyla hazırlanan, müziğini Walter Strauss'un yaptığı **Gümrük** adlı operayı Ankara Devlet Konservatuvarı'nda sahneledi.

Necdet Aydın Meddah Operasının bir sahnesinde (Piyanoda Vedat Çorbacı)

Sayın NecdetAydın, 21 Ekim 1982'de İzmir Devlet Opera ve Balesi perdelerini açtı. O günden beri gösteriler, çalışmalar sürüyor. Halen nasıl bir çalışma içindesiniz?

27 Temmuz 1982 tarihinde İzmir'de göreve başladığımda, kadromuzda iki orkestra üyesi, dört öğretim üyesi balet ve balerin, bir memur ve bir sekreter vardı. Daha sonra az sayıda olmasına karşın nakiller ve mezun olan genç sanatçı arkadaşlarımızı kadromuza aldık. Kuşkusuz, bir opera ve balenin tam anlamıyla oluşabilmesi için büyük bir kitle çalışmasına gereksinmesi vardır. Ancak biz, tüm bu olanaksızlıklara karşın, elimizdeki kadroyu düşünerek, çeşitli yardımlar alarak Ekim ayında Meddah Opera ve Çeşmebaşı balesi ile İzmir'li sanatseverlerin karşısına çıktık. Yaklaşık üç ay önce, Başbakanlık'tan gelen sınav izninden sonra eleman almak için sınav açtık ve 109 sanatçı, teknik personel ve memuru (Milli Eğitim Bakanlığı, Koro bölümünü kazanan 12 kişiye izin vermedi. Onun dışında) kadromuza kattık. Bu arkadaşlarımız göreve başladılar. Şimdi ise daha güçlüyüz.

Nedir yapmak istedikleriniz?

İzmir Devlet Opera ve Balesi, yalnız İzmir'in değil, tüm Ege'nin bir kültür ve sanat kurumudur. Sahnelediğimiz her yapıtı, Ege'nin il, ilçe ve köylerine turneler yaparak geniş bir kitleye yaymak istiyoruz. Bildiğiniz gibi opera ve bale, bugüne kadar hep belli bir topluluğa seslenmiştir. Oysa alt yapı çalışmaları gerçekleştiği an geniş bir tabana yayılmak her sanatçının, yöneticinin görevi olmalıdır Biz kurum olarak bu inançla çalışıyoruz. Örneğin çokça turne yapmak, salonumuzu her türlü sanat faaliyetine açmak, yediden yetmişe herkesin sanatla içiçe olmasını sağlamak en büyük amacımızdır. Nitekim bu konuda somut çalışmalara başladık.

Ne gibi? Biraz açıklar mısınız?

Sözgelimi halka açık paneller, açıkoturumlar ve konferanslar düzenleyerek toplumun ve bireylerin opera ve bale konusundaki önerilerini değerlendiriyoruz. Çeşitli vakıf, kulüp ve üniversite yetkilileriyle işbirliği yaparak "Opera

Biraz önce "Meddah Opera, ileriye dönük bir amaç için yapılmıştır" dediniz. Nasıl bir amaç?

Evet. Çalışmanın temelinde genç bestecilerimize yönelik, onlara bir örnek verebilme amacı yatıyordu. Aynı zamanda da bize özgü olan'ı verebilmek. Biz, büyük bir hazineye sahibiz. Seyirlik oyunlarımız, meddahımız, karagözümüz, orta oyunumuz var. Bunların yarattığı kültür birikimini mutlaka kullanmalıyız. Çünkü bugün tüm dünyada geçmiş çalışmaları çağdaşlaştırmak için çaba sarfediliyor. Bizde de Meddah'ın, seyirlik oyunların, gölge oyunlarının bu yolda kullanılabileceğine inanıyorum. **Meddah Opera**'nın sonunda, "kıssadan hisse" de vurguladığım bir görüş var; bundan böyle genç sanatçılarımız, bestecilerimiz bu öyküleri, Dede Korkut'ları değerlendirsinler, taşınabilen çalgılar için yazsınlar, köylere, kasabalara çağdaş olan'ı götürsünler istiyorum. Yani operayı taşınabilir bir duruma getirmek, halkın ayağına götürmek amacındayım. Şimdilik **Meddah Opera** ile çözümlemeye çalıştığımız bu olayı, bir üçlü ya da dörtlü oda müziği topluluğuyla söyleyebilelim. Sonra daCarl Orff'un değil, bir Türk bestecisinin operasını seslendirelim.

Peki sayın Necdet Aydın, siz, hem solist hem de yönetmensiniz. Ancak, yönetmenlik yanınız daha ağır basıyor. Bir opera yönetmeni olarak, sahneye uygulamada bir estetiğiniz vaya yönteminiz var mı?

Bilindiği gibi, dünyada iki oyunculuk yöntemi (Stanislavski, Grotowski) ve bir çok estetik (Brecht, Meyerhold, Reinhardt vb.) var. Temelde bunların hepsinden yararlanılması gerektiğine inanıyorum. Yani bireşime ulaştırılmış çağdaş bir estetik."

Nasıl?

Sözgelimi, klasik operaların çağdaş anlamda sahnelenmesi. Herhangi bir klasik operayı klasik biçimde oynayacaksak, tenoruyla, baritonuyla, basıyla, sopranosuyla, dekoruyla, ışığıyla, orkestrasıyla korosuyla kısaca tüm özellikleriyle "mükemmel"liğe varmak zorundayız. Bizler bu olanaktan yoksunuz. Klasik operaları da oynamak şart. Öyleyse bu konuları çağ-

lardan doğru bir biçimde yararlanabilmektir.

Tüm kalbimle katılıyorum bu düşüncenize.

Çünkü çok sesli müzik doğada vardır. Doğaya karşı gelinemez. Tek seslilik ilkelliktir. Dünyadaki tüm çalışmalar eninde sonunda çok sesliliğe varacaktır. Bu kaçınılmazdır. Türkiye'de de bunu yapmalıyız. Büyük önder Atatürk, çok sesliliğe önem vermiştir. Onun her söylediği yapılıyor da, bu düşüncesi uygulanmıyor. Atatürk'ün bu düşüncesini bir emir olarak kabul edip, Milli Eğitim, Kültür ve Turizm Bakanlıkları, TRT, Basın ve Üniversitelerin işbirliğiyle çok sesli müzik yaygınlaştırılmalıdır. Biz, İzmir Devlet Opera ve Balesi olarak, bu düşünceler ışığında çalışmalarımızı sürdürüyoruz. Örneğin şu sıralarda bir "Rock Opera" hazırlığı içindeyiz. Ancak bunu yozlaşmış Amerikan müziği ile değil, çağdaş Türk müziği ile sunacağız. Halkımız, gençlerimiz, opera biçimi içinde sevecektir bunları; içinde kendini bulacaktır çünkü. İzmir Devlet Opera ve Balesi, kendi içine kapanık bir kurum değil, herkesin seveceği bir kültür yuvası olacaktır. Bizimle bu amacı paylaşmak isteyenlere kapımız her zaman açıktır.

Son bir soru: 1983-1984 sezonunda etkinlikleriniz neler olacaktır?

Hemen belirtmek isterim ki, hepimizin tanıdığı Walter Strauss, kurumumuzun Genel Müzik Direktörlüğü'ne atandı. Böylece biraz daha güçlenen kadromuzla bu yıl, yepyeni çalışmalarla çıkacağız seyircinin karşısına. Ekim ayında iki küçük opera çalışmamız var: Sullivan'ın **İki Kişiye Bir Oda** ve Menotti'nin **Telefon** adlı komik operaları. Ardından yine Menotti'nin **Konsolos** operası devreye girecek. Daha sonra sırasıyla, **Cavalleria Rusticana, La Serva Padrone, Arşın Mal Alan, Rock Opera** ile İzmir'li izleyicilerimizi operaya doyurmak istiyoruz. Bu arada bale bölümümüz de yoğun bir çalışma içinde. Genel istek üzerine **Uyuyan Güzel** balesini bir kaç kez de olsa sahnelemeyi sürdüreceğiz. Ayrıca, **Giselle** ve henüz adı belirlenmemiş, tamamen bize özgü bir bale yapıtını genç bale topluluğumuz sahneleyecek. Geçen sezon olduğu gibi dizi konserlerimiz sürecek. Ankara ve İstanbul'un değerli sanatçıları ile, İzmir Opera ve Balesi'nin sanatçıları bu konuda da çalışmalarını yoğunlaştırdılar. Kısacası durmadan çalışıyoruz.

Teşekkür ederim sayın Necdet Aydın. Dileğimiz tüm bu söylediklerinizin gerçekleşmesi. Türk toplumu olarak bunlara fazlasıyla layığız. Önemli olan, birlikte ve ortak çalışmalara gitmektir.

Fahir Aksoy genç sanatçılarla birlikte...

HÜSEYİN YURTTAŞ

Sayın Fahir Aksoy, İzmir'de sizin oluşturduğunuz bir grupla hiç bir maddî çıkar gözetmeden Ege'de sanat kavramları üzerine konferanslar, açıklamalı müzik dinletileri, karma sergiler düzenlediğinizi biliyoruz.

Bu konuda okurlarımıza bir açıklama yapmak ister misiniz?

Sevinçle.. Cumhuriyetin ilk dönemlerinde halkevlerinin kurulduğuna tanık oluyoruz. Bu evlerde, kültür ve sanatın yeni, çağdaş tohumları atılmağa başlanmış ve bunun olumlu sonuçları da alınmıştır.. Halkevleri kapatıldıktan sonra sanatsal ve kültürel etkinlikler üç büyük şehirde olageliyordu. Anadolu gerilerde kalmıştı. Gençler halkevlerinden kahvelere taşındılar. Son yıllarda ise yeniden, Anadolu'ya önem verilmeye başlandı. İşte biz bir avuç İzmir'li sanatçı bir araya gelerek hem herşeyi devletten beklemenin anlamsızlığını belirlemek, hem de özveri içinde ülke insanlarına özellikle Anadolu halkına vereceğimiz çok şey olduğunu düşünerek ve biraz da öteki sanatçılara örnek olmak üzere Ege'nin 12 il ve ilçesine giderek sanatsal etkinliklerde bulunduk. Ama iş bizimle bitmez. Tüm sanat dallarındaki öteki sanatçıların da katılmaları gerekiyor.

Peki Fahir Aksoy; bu olumlu hareketiniz il ve ilçelerde nasıl karşılandı?

Olağanüstü ilgi gördük.. Durmadan bir daha ne zaman geleceğimizi soruyorlardı. Nitekim Ekim ayında ikinci kez Muğla'ya gideceğiz. Bu özverili sanatçılar şu kişilerden oluşuyor: Lale Temelkuran, Çiçek Şimşir, Nevin Önen, Hazar Alapınar, Serpil Alapınar, Kevser Acarlar, Seçil Akdik, Serpil Atagöz, Zümrüt Özmer ve Fahir Aksoy...

Eğer devletle sanatçılar elele vererek Anadolu'nun tüm bölgelerine sanatsal etkinlikleri götürürlerse daha etkili, daha verimli olmaz mı?

Elbet olur.. Hem bu uzun boylu külfetleri gerektirmez. Basit bir program, az miktarda bir parayla uygulanıp gerçekleşebilir. Bunun sayısız yararı olacağına kuşku yok. 50 yıl içinde Türk ulusunun karakter yapısında olumlu yönde gelişmeler görülür. Dünya ölçüsünde değerlerin yetişmesini sağlar.

Yani onlara bir şeyler götürmek gerekir ki, etkilensinler, görsünler, duysunlar ve daha sağlam kişiliklere sahip olabilsinler. Bir de şunu sormak isteriz, insanlar üzerinde sanatın somut olarak bıraktığı iz nedir?

Sanat insanı yüceltir. İnsanı, insanî duygu ve düşüncelere yaklaştırır. Hiç bir şeyin sağlıyamıyacağı doğal coşkularla donatır onu .. Sanatsız toplumlarda suç oranı ve mutsuzluk büyük farklılıklar gösterir. Çünkü sanatın yolu iyiden, doğrudan ve güzelden geçer.

Son olarak sizden İzmir'de yeni açtığınız serginizden söz etmenizi rica ederiz.?

İzmir sergisi, Ege gezisine katılan sanatçıların yapıtlarından oluşan karma bir sergidir. Bu serginin özelliği yerel kaynaklardan özümlemelerle, esinlerle yeni bir sanat üslûbunun çekirdeğini oluşturmak amacına yönelik araştırmaları, çalışmaları içermesidir. Ege'ye açılırken kendi içimizde de, yani sanatımızda da bir değişme gereksinmesini duyduk. Tanzimattan beri olagelen öykünme sanattan da kopmanın, kendi kaynaklarımıza, geleneksel kültürlerimizin içinde saklı dinamizme yönelmenin zamanı çoktan gelmişti. Türk sanatçıları pek uzak olmayan bir tarihten beri benliklerine kavuşma yolunda engebelli yollarda, dik ve çetin yamaçlarda vargüçleriyle adım adım yürüyor ve doruğa doğru yaklaşıyorlar. Er ya da geç ama mutlaka hedeflerine varacaklardır.

"Türk sanatçıları pek uzun olmayan bir tarihten beri benliklerine kavuşma yolunda engebeli yollarda, dik ve çetin yamaçlarda vargüçleriyle adım adım yürüyor ve doruğa yaklaşıyorlar. Er ya da geç hedeflerine varacaklardır."

ve **Bale Haftaları**", resitaller, konserler ve gösteriler hazırlıyoruz. Lise ve dengi okullara giderek "**ses taraması**" yapıyoruz. Burada amacımız, konservatuvarın çekirdeğini oluşturacak gençlere yardımcı olmak ve genç kitle tabanına operayı ve baleyi tanıtmak, sevdirmektir.

Sizin bir Meddah Opera çalışmanız var. Nedir Meddah Opera?

Bu bir denemedir. Ancak, ileriye dönük bir amaç için yapılmıştır. Bu çalışma ile "seyirlik" sanatımıza yeni bir anlayışla baktım. Meddah, bize özgü olan, anlatım yoluyla "**kıssadan hisse**" veren sevimli bir tiptir Opera sanatının özelliklerini temel alarak Meddah'tan nasıl yararlanabilirim diye çalışmaya başladım. O sırada Amerika'da Carl Orff'un **Die Kluge** partisyonu elime geçti. Oradan esinlendim ve '**kıssa nakleden**' Meddah tipini birleştirdim.

daş düşünceler ışığında araştırıp, sosyal yaşamda gördüklerimiz ile birleştirip belli bir bireşime varmak gerekir. Yani simgesel yaklaşımlarla, XX. yüzyılın olaylarıyla donatmalıyız sahnemizi. O zaman seyirci konuyu daha iyi değerlendirecektir ve görsel zenginliği elde edecektir. Örneğin **Tosca**'yı sahnelerken olayları Musolini dönemine götürdüm. Buradaki amacım, klasik bir konudan, çağdaş bir anlamı çıkarmaktı. Aynı durumu **Cavalleria Rusticana** oyununda da bir başka şekilde uyguladım.

O zaman şöyle bir sonuç ortaya çıkıyor: Herhangi bir yönteme ve estetiğe bağlı kalmadan, ama, bunları reddetmeden, tersine yararlanarak çağdaş bir içerik- biçim olayına varmak. Yanılıyor muyum?

Yoo, hayır. Geçmişte yapılan her çalışma, yeni çalışmalar için bir temeldir. Önemli olan bun-

Kadıköy'de "Hadi Buyur" adlı yeni bir tiyatro kuruldu

Kazım Eryüksel, Kadıköy'de Hadi Buyur Tiyatrosu adlı yeni bir topluluk kurdu. Perdelerini önümüzdeki günlerde **Hayret Bir Şey** adlı oyunla açacak.

Tevfik Gelenbe Tiyatro topluluğu, Feydeau'nun **Öp Babanın Elini** adıyla Türkçe uyarlamasını oynayacak. Oyunda belli başlı rolleri Tevfik Gelenbe, Erdoğan Dikman, Semiramis Ün, Mehmet Beyazıt Uzgaş paylaşacaklar.

'Şalvar Davası'nın çekimi bitti

Yapımcılığını Engin Karabağ'ın, yönetmeliğini Kartal Tibet'in yaptığı ve başrolünü Müjde Ar'ın oynadığı "Şalvar Davası" filminin çekimi tamamlandı.

İznik'te çekilen filmin konusu Müjde Ar tarafından önerildi senaryosunu Sabuncu'nun yazdığı filmde şu sanatçılar rol alıyorlar:

Müjde Ar, İsmet Üstekin, Halil Ergün, Şener Şen, Pembe Mutlu, Sevil Üstekin, Mehmet Eren, Duygu Ankara, İhsan Yüce, Sırrı Elitaş, Gökhan Mete, Yaşar Güner, Haşmet Zeybek, Sevinç Pekin, Gül Yalaz ve Ayten Erman.

Oradan
Buradan
Ankara'dan

"Burası Türkiye be dayı"

Üç davranış toplumumuzun temel eğilimi haline gelmiş: umursamazlık, kuralsızlık ve sevgisizlik. Günlük yaşamımızın her anında bunlarla karşılaşıyoruz. Bireyleri bir yana bırakalım, en üst kurumlar bile bu yaklaşımları benimsemiş durumda. Bir kaç gün önce Demetevler'e giden bir otobüsün(Belediye otobüsü)kural dışı hız yapması,yolcuları oradan oraya sallaması, çarpması karşısında aynı araçta bulunan bir polis memuruna "Bir kamu taşıt aracının böylesine trafik kurallarını çiğnemesi doğru mudur?" diye sorduğumda "Aldırma, burası Türkiye be dayı" yanıtını aldım. O anda susmaktan ve düşünmekten başka yapacak bir şey kalmamıştı. Trafikten, kamu düzenine kadar, kuralların uygulanmasını sağlamakla görevli bir yetkili böyle düşündükten sonra halkın ne demesi beklenirdi? Susmak, onun için bugünlerde en akıllı tutum olarak niteleniyor.

Toplumda uyulması gereken kuralları beğenmeyebiliriz. Hatta bunların değiştirilmesi için çaba da sarfedebiliriz; ne var ki onlar değişinceye kadar uymak zorunluluğunu da inkâr edemeyiz. Örneğin şehir içi hız sınırının 50 km'nin üzerinde olması bugün savunuluyor. Ama bu kural şu anda değişmemiş durumda, o halde istesek de istemesek de buna uymak zorundayız. Kuralsızlık kural haline gelince kimsenin anarşiden şikayet etmemesi gerekir. Son yıllarda terör olayları yanlış biçimde "anarşik olaylar" olarak nitelendirildi. Anarşi, bilindiği gibi en kaba tanımıyla, kuralların tanınmaması, bunlara uyulmamasıdır. Bugün Türkiye'de yaygın biçimde bu tanımıyla anarşi kol gezmektedir. En somut örnek Zeki Müren'in bayramın üçüncü günü TV den yayınlanan konseridir. Bukonser, neresinden bakarsanız bakınız, TV'nin yayıncılık ilkelerine aykırıdır. Ne yazık ki yayının başında sadece ses ve görüntü açısından uyumsuzluk belirtildi... Fakat ne sanatçının davranış ve sözleri, ne de müziğin icra biçimi yayın ilkeleriyle uyumluydu. Böyle bir konseri başka bir sanatçı vermiş olsaydı değil yayınlanmak, hakkında genel adaba aykırı hareket etmekten kovuşturma bile açılırdı. Peki şimdi şunu soralım: Konserin Zeki Müren tarafından verilmesi herşeyin gözardı edilmesi, tüm kuralların çiğnenmesi için bir neden kabul edilebilir mi? Sanatçının niteliği burada söz konusu değildir, önemli olan yaratılan anarşidir. Bundan sonra TRTyönetimikendi ilkelerini nasıl savunacaktır. Eğer konserin yayınının birçok kişi tarafından istenmesi ise neden, o zaman binlerce telefon, telgraf, vb. gibi yollarla "Yorgun Savaşçı" ya da "Bir Ceza Avukatının Anıları"nın yayınlanması istenirse TRT onları da yayınlayacak mı? Bu noktaları kendi arkadaşlarınız arasında tartışdığınızda bile alacağınız yanıt "Burası Türkiye" biçiminde olacaktır.

Doğrudur, kuralsızlığın kol gezdiği bir ülke olduğumuz kesin. Dinimize bağlı olduğumuzu kimse inkâr edemez, ama kutsal aylarda renk renk seks gazetelerinin gazete bayilerinde sergilendiği de bir gerçek. Türkiye'nin en fazla satan gazetesinin de bu nitelikte bir gazete olduğu bilinmekte. Eskilerin ünlü deyimiyle: bu ne perhiz ve bu ne lahana turşusu.

Elimizdeki yasaya göre ilkokul çağı altı yaşında başlıyor.Peki altı yaşındaki çocukların yüzde kaçı bu yıl okula gidebildi. Yakında ilkokula çocuğun kaydettirilmesi de üniversite kayıtları kadar zorlaşacak. Bir başka örnek, uzun tartışmalardan sonra ve üniversite eğitiminin zedelenmesi pahasına çıkarılan YÖK yasası uygulama sırasında kaç kere gözardı edildi ve değiştirilmek zorunda kalındı. Vergi yasaları için de aynı şeyi söyleyebiliriz. Köşeyi dönmek, kural tanımamak toplumun genel eğilimi haline gelmiş durumda. Bundan ötürü kimseyi de suçlamamak gerekir. TRT yönetimi kendi kuralına sahip çıkmazsa ve bu kuralı bizzat kendi çiğnerse, diğer üst yönetimlerde de benzer örnekler görülürse, yığınlar ne yapsın?

Sevgisizlik ve umursamazlık at başı gidiyor. Sevgisizliğin örnekleri yanıbaşımızda, hergün yürüdüğümüz yollarda sergileniyor. Açık konuşalım yerel yönetimin simgesi olan belediyelerimiz bile insanı sevmiyor. Örneğin yaya kaldırımları arabalar çıkmasın diye yükseltiliyor, bu kere insanlar duvardan atlar gibi bu kaldırımlara çıkabiliyor. Yaşlılar ile çocuklar ise üç bin metre engelli koşan insanlara benziyor. Belediyenin bu tutumu yaşlılar ve çocuklar yaya kaldırıma çıkmasın, hatta mümkünse sokağa çıkmasın anlamına geliyor. Yaşlısını, hastasını, çocuğunu sevmediğini, yaya kaldırımı, üst geçit vb. gibi ölçülerle sergileyen belediyeler yanında, sıradan insanın sevgisizliğinin sözü mü olur. Yeni başbakanlık binası önünde simit satan bir çocuğu hayvan gibi döven belediye zabıtasına yan gözle bile bakmayan geçenleri suçlamamız kolay mı? İnsanı sevmiyoruz, kitabı sevmiyoruz, güzeli sevmiyoruz ve korkarım ki yaşamı da sevmiyoruz. Belki de sevdiğimiz yaşam başka türlü tanımlanan bir yaşam, kimbilir?

> ### Haftanın Göstergesi
> ***Türkiye'de bağımlılık katsayısı: 1.93 dür, Bunun anlamı her çalışan kişi kendinden başka yaklaşık bir kişiye daha bakmak durumundadır... Yani geliriyle iki kişi geçindirecektir.***

Yaklaşan seçimlere ilişkin faaliyetlerin arttığı şu günlerde bir önce sözünü ettiğimiz eğilimlerin izini daha güçlü hissetmekteyiz. Siyasi partilerin adayları ön sıraları elde edebilmek için birbirlerini ihbar etmekten çekinmemişlerdir. Ankara'da, dost meclislerinde bu konuda söylenenler gazetelerin yazdıklarının kat kat üstündedir. Böylece partilerin ilkesizliği bir kere daha ortaya çıkmıştır. Batı örneği siyasi partilerde görülen program ve ilke birliği yeni partilerimizde görülmemektedir. Gerçi hepsinin birer programı vardır ama adaylarının bile bu programı bildiği, en azından bilinçli bir şekilde benimsediği söylenemez. Bireycilik, yerel ağırlık, aday olma ve partinin üst yönetim kademelerine çıkmanın ilk şartı haline gelmiştir. 1946 günlerini hatırlayanlar için o günden bu yana pek yol alınmadığı izlenimi kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Bu durum, yani partilerin programlarıyla değil kişilerle ayakta durması olgusu gelecekteki siyasal yaşamımızın en önemli sorunu olacaktır. İlkesizlik siyasal yaşamda yaygınlaştıkça siyasal yozlaşma da kaçınılmaz biçimde kendini gösterecek, bunun sonucu yeni bunalımlar patlak verecektir.

Partiler siyasal yelpaze içersinde değişik yerlere sahip oldukları savını ileri sürseler bile programları açısından büyük bir farklılık göstermemektedirler. Özellikle Anavatan ve Milliyetçi Demokrasi Partisi'nin neden iki ayrı parti halinde oluştuğu sorulabilir. Bu iki partimizin 24 Ocak ekonomi düşüncesinden büyük sapmalar göstermediği bilinmektedir. Demokrasi anlayışlarından işçi sorunlarına kadar ayrı oldukları noktalar hemen hiç yoktur. Bu koşullarda söz konusu partilerin yetkililerinin sorunlara daha iyi çözümler bulacaklarını söylemelerine insanın kulakları değilse de sağduyusu inanamıyor.

İşsizlik, pahalılık, konut, sağlık, eğitim gibi dev sorunları bu partiler nasıl çözeceklerdir. Programdaki üstü kapalı, yaldızla bezenmiş sözlerin altında hiç bir somut öneri yoktur. Somut önerilerin oluşturulmadığı ekonomi politikaları ise havada kalmaya mahkumdur, bunun da ötesinde yığınların lehine bir politika oldukları konusunda kuşku uyandırmaktadır.

Umursamazlık, sevgisizlik ve kuralsızlık siyasi partilerimizin de temel eğilimi olma yolundadır. Parti liderlerinin demeçleri, değişik zamanlardaki davranışları insan unsuruna bakışlarını ortaya koyacak çeşitli örnekleri sıralıyor. Reklam kampanyalarıyla bir ürünü satın aldırabilirsiniz, bu deneyle zaten ortaya çıkmıştır ama satın alınan bu ürünün insana yararlı olduğunu söyleyemezsiniz. İnsana yararlı olma, insanca bir yaşamı sağlayacak politikaları üretme siyasal yaşamdaki partilerin temel ilkesi olmalıdır.

Bu yazıyı okuduğunuz günlerde seçim kampanyası da başlıyacak. Tüm konuşmacıları yakından dinleyerek sürekli bir biçimde şu soruların yanıtlarını aramaya çalışınız:

— Ekmek, et, şeker, çay, gazyağı, kömür, basma vb. gibi temel tüketim maddelerinin fiyatlarını ucuzlatabilmek için, devletin, eskiden olduğu gibi (Atatürk döneminden bu yana) sübvansiyon yapması düşüncesine yakınlar mı?

— Konut sorununu çözmek için devletin kiralık konuta yönelik politikalar üretmesine ne diyorlar?

— İşsizlik açısından somut ne gibi bir öneriyi getiriyorlar, yoksa çözümü zamana mı bırakıyorlar?

— Türk parasının dış paralar açısından her gün değer yitirmesi karşısında nasıl bir önlem almayı yeğliyorlar?

— Paralı sağlık, paralı eğitim dışında bir önerileri var mı?

— Enflasyonu azaltmak ve ortadan kaldırmak için üretimi mi arttırmayı, yoksa parasal politikalarla talebi mi kısmayı yeğliyorlar?

— Kültür politikası konusunda temel çizgileri nedir? Düşünce üzerine kayıtlar konmasının, kitaplar üzerine yasaklar getirilmesinin yanında olmadıklarına yönelik inandırıcı bir kanıtları var mı?

Uğur Mumcu'nun sık sık söylediği gibi yoksa "biri bizi işletiyor" mu?

HABEROLA